

KRAKOWSKA AKADEMIA

im. Andrzeja Frycza Modrzewskiego

Wydział Nauk Humanistycznych

Kierunek: Pedagogika

Specjalność: Pedagogika resocjalizacyjna

Donata Gąciarz

ETYKA W DZIAŁANIACH ZAWODOWYCH
FUNKCJONARIUSZY POLICJI

Praca dyplomowa
napisana pod kierunkiem
doc. dr Teresy Olearczyk

Kraków 2009

*Serdeczne podziękowania kieruję do promotora mojej pracy **doc. dr Teresy Olearczyk** za cenne uwagi i wyrozumiałość podczas pisania niniejszej pracy.*

*Podziękowania składam także **kadrze naukowo-dydaktycznej Krakowskiej Akademii im. Andrzeja Frycza Modrzewskiego**, a szczególnie Pani Prodzikan Wydziału Nauk Humanistycznych **dr Joannie Aksman** oraz **dr Agnieszce Guzik** za okazany mi szacunek i życzliwość.*

***Moim współpracownikom**, którzy zainspirowali mnie do podjęcia tak ważnego nie tylko dla mnie tematu, składam wyrazy wdzięczności za poświęcony mi czas i wyrazy uznania za trud ich codziennej służby.*

*Dziękuję również **moim rodzicom, siostrze i rodzinie** za okazane mi serce, tolerancję i cierpliwość w trakcie pełnionej przeze mnie służby w Policji.*

SPIS TREŚCI

Wstęp.....	5
 Rozdział I – Etyka – definiowanie podstawowych pojęć.	
Kształtowanie się służb policyjnych w Polsce w aspekcie zachowań etycznych.....	6
1.1. Rola i znaczenie etyki.....	6
1.2. Etyka, wartości - definicje.....	12
1.3. Kształtowanie się służb porządkowych w okresie od X do XX wieku.....	16
1.3.1 Okres od X do XX wieku.....	16
1.3.2 Policja Państwowa – okres międzywojenny	21
1.3.3 Policja Państwowa – okres II Wojny Światowej.....	26
1.3.4 Utworzenie i funkcjonowanie Milicji Obywatelskiej.....	31
1.4 Policja w okresie transformacji ustrojowej.....	40
1.4.1 Utworzenie Policji, specyfika służby.....	40
1.4.2 Dokumenty określające zachowania etyczne policjantów.....	42
1.4.3 Preferowane wartości w pracy funkcjonariuszy policji.....	47
1.4.4 Zasady opiniowania policjantów.....	55
1.5. Duszpasterstwo Policji w Polsce.....	58
1.5.1 Utworzenie i funkcjonowanie duszpasterstwa Policji Państwowej.....	58
1.5.2 Okres II wojny światowej.....	61
1.5.3 Stosunek władz MO do światopoglądu i praktyk religijnych funkcjonariuszy.....	62
1.5.4 Wznowienie działalności duszpasterstwa w Policji.....	64
1.5.5 Rola duszpasterstwa w kształtowaniu zachowań etycznych policjantów...	65
1.5.6 Metody i formy pracy duszpasterstwa	67
 Rozdział II – Metodologia badań własnych.....	
2.1. Uzasadnienie wyboru tematu oraz cel badań.....	70
2.2. Problematyka badawcza.....	70
2.3. Metody, techniki i narzędzia badawcze.....	72
2.4. Organizacja i przebieg badań.....	77

2.5. Charakterystyka terenu badań i badanej populacji.....	78
--	----

Rozdział III – Analiza badań własnych.....80

3.1. Prezentacja wyników badań sondażowych, uzyskanych na podstawie kwestionariusza ankiety.....	81
3.2. Analiza tekstu rot ślubowania i zasad etyki zawodowej funkcjonariusza Policji.....	114
3.2.1 Roty ślubowania – analiza.....	115
3.2.1 Analiza tekstu - zasady etyki zawodowej policjanta.....	119
3.3. Streszczenie wywiadu z księdzem - kapelanem Małopolskiej Policji.....	122
Podsumowanie i wnioski z badań.....	123
Bibliografia.....	127
Spis tabel.....	131
Załączniki.....	133
Załącznik 1 – raport.....	133
Aneksy.....	134
Aneks 1 – kwestionariusz ankiety.....	134
Aneks 2 – rotty.....	140
Aneks 3 – zasady etyki zawodowej policjanta.....	142
Aneks 4 – wywiad przeprowadzony w dniu 09 czerwca 2009 r. z księdzem Prałatem Andrzejem Waksmańskim – Kapelanem Małopolskiej Policji z Parafii Św. Szczepana w Krakowie.....	145
Aneks 5 – zdjęcia.....	149

WSTĘP

Wszystkie społeczeństwa posługują się przemocą, wszystkie też organizują się przeciwko przemocy.

Podstawowym zadaniem jest ochrona wewnętrznego bezpieczeństwa państwa, a zwłaszcza ochrona życia i zdrowia obywateli.

Policja musi skutecznie i sprawnie działać, co z kolei nakłada na jej funkcjonariuszy obowiązek znajomości i poszanowania prawa a także jego stosowania. Zmienia się społeczeństwo, musi się też zmieniać Policja, a wraz z nią zasady etyki zawodowej. System nadrzędnych wartości stawiających na pierwszym miejscu dobro człowieka, przestrzeganie i poszanowanie norm moralnych, stanowi o etosie zawodu policjanta.

Dokonując wyboru tematu chciałam przybliżyć specyfikę tego zawodu, złożoność zachowania policjanta wynikającą z dwoistości działań w odniesieniu do społeczeństwa.

Broniąc dobra najwyższego jednej części społeczeństwa, policjant niejednokrotnie musi wystąpić przeciwko innej części tego społeczeństwa, co jest swoistego rodzaju sprzecznością i rodzi dylematy natury moralnej.

Po jednej stronie stoi zwykły człowiek, z wątpliwościami, ograniczeniami, współczuciem, a z drugiej policjant, który zobowiązany jest zachować się zgodnie z prawem i zasadami etyki. Oczekiwania społeczeństwa, presja pod jaką działa funkcjonariusz, ograniczenia etyczne, przepisy prawa, stanowią mieszankę emocji, z którą najczęściej zostaje sam.

Tu rodzi się pytanie: jak być „ludzkim policjantem”, a jednocześnie skutecznym? Wszędzie podnoszona jest sprawa godności człowieka i przestrzegania jego praw, zatem trzeba postawić pytanie: jak w tym aspekcie respektowana jest godność policjanta? Nie zapominajmy również o odpowiedzialności prawnej i dyscyplinarnej policjanta za decyzje, jako funkcjonariusza państwowego i jako człowieka, za działanie jak i zaniechanie.

Tematem pracy jest: „Etyka w działaniach zawodowych funkcjonariuszy Policji”. Praca ta ma swoją szczególną wartość z powodu braku opracowań na ten temat, co w głównej mierze spowodowane jest niedostępnością terenu dla innych osób, a także hermetycznością tego środowiska.

Celem tej pracy jest jak najbardziej rzetelne przedstawienie aspektów tego zagadnienia, nawiązując do tego poszczególne rozdziały, z których składa się praca.

Pierwszy rozdział mówi czym jest etyka i definiuje podstawowe pojęcia związane z tą nauką, a także przedstawia, w jaki sposób kształtowały się służby policyjne w Polsce w aspekcie zachowań etycznych. Tworzenie się służb porządkowych przedstawiono w formie rysu historycznego, uwzględniając okres od X do XX w. W dalszej kolejności zaprezentowano funkcjonowanie Policji Państwowej w okresie międzywojennym i jej dzieje po wybuchu II wojny światowej, powołanie i działanie Milicji Obywatelskiej a następnie - utworzenie po transformacji ustrojowej - Policji, omawiając jej specyfikę służby i dokumenty określające zachowania etyczne policjantów. W rozdziale tym zaprezentowano także metody i formy pracy duszpasterstwa policyjnego w okresie międzywojennym i po utworzeniu Policji.

Rozdział drugi – metodologia badań własnych – składa się z pięciu podrozdziałów, gdzie uzasadniono wybór tematu, określono problematykę badawczą pracy, opisano metody, techniki i narzędzia badawcze, które zostały zastosowane w badaniach własnych. Zaprezentowano także organizację i przebieg badań oraz charakterystykę terenu badań i badanej populacji.

W trzecim rozdziale zaprezentowano wyniki badań sondażowych, uzyskanych na podstawie kwestionariusza ankiety, analizę tekstu rot ślubowania i zasad etyki zawodowej funkcjonariusza Policji oraz streszczenie wywiadu z księdzem – Kapelanem Małopolskiej Policji. W niniejszej pracy przedstawiono również wnioski z badań i pokazano w formie dokumentacji fotograficznej aspekty służby Policji Państwowej, Milicji Obywatelskiej, Policji.

Rozdział 1

ETYKA – DEFINIOWANIE PODSTAWOWYCH POJEĆ, KSZTAŁTOWANIE SIĘ SŁUŻB POLICYJNYCH W POLSCE W ASPEKCIE ZACHOWAŃ ETYCZNYCH

1.1. Rola i znaczenie etyki

*Jeśli w sercu mieszka prawość,
to w charakterze tkwi piękno.
Jeśli w charakterze tkwi piękno,
to w domu kwitnie harmonia.
Jeśli w domu kwitnie harmonia,
to w kraju panuje ład.
Jeśli w kraju panuje ład,
to na świecie króluje pokój.*

Konfucjusz

Współcześnie żyjemy w natłoku codziennych spraw, które licznie, ściśle otaczają człowieka, a ich coraz szybszy bieg wyznacza tempo życia. I wtedy w kłębowisku tych spraw, wśród medialnego szumu informacyjnego słyszymy, że ktoś naruszył normy prawne, moralne, etyczne. Wiadomość ta, jak wiele innych wywołuje u nas chwilowe wzburzenie. W pogoni za uciekającym życiem nie zastanawiamy się nad tym, co tak naprawdę nas wzburzyło, kogo i za co potępiliśmy.

Brakuje czasu i okazji by w natłoku codziennych spraw zastanowić się nad tym, czym jest dobro, zło czym jest moralność, etyka, jakie są ich granice?

Etyka (z gr. – *ethikos* – zwyczajny ; *ethos* – obyczaj, zwyczaj) *odwołuje się do przyjętego w społeczności sposobu postępowania. Postępowanie etyczne to postępowanie zgodne z prawym charakterem.*¹

Moralność z kolei (z łac.- *moralis*) upowszechniona przez Cyserona *dotyczy bardziej tego, jakie czyny są słuszne, a jakie niesłuszne, niż charakteru osoby, która je spełnia.*²

¹ P. Grosh, P. Vardy (1994), *Etyka*, Poznań, Zysk i S-ka, s. 11

² Tamże s. 11

Analizując te definicje można uznać, że moralność uwzględnia aspekt decyzji i czynów, natomiast etyka jest teoretycznym rozważaniem tych kwestii. *Zadaniem etyki czy też filozofii moralności jest pytać o naturę dobra i zła. Te pytania nasuwają refleksję nad tym, co właściwe i niewłaściwe, dobre i złe. Najzwyklejsza nawet rozmowa składa się z sądów wartościujących; codziennie miliony ludzi plotkują o tych bulwersujących rzeczach, które ich sąsiedzi albo zrobili, albo podobno zrobili. Codziennie ludzie oceniają polityków i inne postaci życia publicznego. Codziennie bohaterowie książek, filmów i programów telewizyjnych podlegają ocenie zwykłych ludzi na całym świecie.*³ I tu należy zadać pytanie, czy faktycznie świat, w którym żyjemy, jak również my sami zdominowani jesteśmy przez taką refleksję, jak głęboko tkwi w naszym wnętrzu, i jaki zostaje po niej ślad?

Karol Wojtyła w Elementarzu etycznym stwierdził, że *Moralność sama jest życiem i dziedziną życia, wiąże się z działaniem człowieka. Twórcą moralności jest więc człowiek przez swoje działanie. Tworzy ją on i współtworzy m.in. przez to, że wpływa na czyny innych ludzi.*⁴ Refleksja ta zostawia ślad w sposobie naszego myślenia, działania, postępowania. Mamy przecież świadomość, że określone normy i zasady w znacznym stopniu ograniczają nasze czyny, że nie możemy postępować w sposób dowolny lub wygodny dla nas. Bowiem *życie społeczne opiera się na więziach międzyludzkich. Ich ukształtowanie wymaga kryteriów odróżnienia czynów (działań, sposobów postępowania, zachowań) pozytywnych od negatywnych. Kryteria te dane są przez system kontroli społecznej, obejmujący prawo, moralność, religię i obyczaje, a w szczególności przez stosowne systemy norm i ocen.*⁵

Potrafimy określić, które czyny są dobre, a które nie. Pytając kogokolwiek o to, by wymienił kilka podstawowych wartości etycznych, niewątpliwie powie, że są nimi: sprawiedliwość, uczciwość, wierność, altruizm itp. Refleksja nad tym kim jest człowiek, jaki jest sens jego istnienia i jakie kierunki wyznacza ludzkie działanie pozwala na wysunięcie wniosku, że *człowiek, pojmowany i uznawany za najwyższą wartość ogólną, uchodzi także za wartość etyczną. Jest ona nie tyle współprzyczyną i warunkiem realizacji pozostałych wartości, ile zbiorczym punktem odniesień, z którego wysokości oświecla się sens merytoryczny wszystkich wartości i kierunki zbieżnych działań jednostek i całych społeczeństw. Chodzi bowiem o to, żeby mieć*

³ J. Tejchman (2002), *Etyka społeczna*, Warszawa, Oficyna Naukowa, s. 13

⁴ Podaję za: E. Fryckowski, S. Sarnowski, (1993), *Problemy Etyki*, Bydgoszcz, Branta, s. 11

⁵ J. Hartman, J. Woleński (2008), *Wiedza o Etyce*, Warszawa – Bielsko – Biała, PWN, s. 17

*nie tylko humanistyczną teorię, ale przede wszystkim humanitarną, społeczną praktykę.*⁶

*Jeżeli zatem wiemy kim jesteśmy, potrafimy myśleć i czuć to w praktyce powinniśmy dokonywać tych czynów, które sprawia, że we wszechświecie zaistnieje więcej dobra, niż by to miało miejsce w przypadku jakichkolwiek innych czynów.*⁷

*Skoro dalej mówimy o czynach to musimy się zastanowić przez chwilę, czy nie naruszają one godności i wolności innych osób, jak sami interpretujemy swoją godność i wolność wśród całego spectrum rozważań na temat zachowań moralnych. Czy potrafimy zrozumieć i pogodzić się z myślą, że wolność i godność człowieka nie mogą istnieć w społecznej próżni. Nikt nie żyje w wieży z kości słoniowej. Ludzie są zależni od środowiska fizycznego i społecznego, które na nich wywiera przemożny wpływ. Sterowanie ludzkim zachowaniem jest nie tylko możliwe, jest ono koniecznością. Problem nie polega na tym, aby uwolnić człowieka od wszelkiej kontroli, lecz na tym, aby uwolnić go od kontroli, która wywołuje zagrożenia, reakcje lękowe i agresję.*⁸

*Samo poznanie lub zgłębianie wiedzy, jaką jest etyka nie wystarcza. Koniecznym jest nie tylko jej zrozumienie, istotą rzeczy stają się uczucia człowieka, możliwość przyjęcia i zaakceptowania pewnych norm moralnych a także kształtowanie „wewnętrznej siły w człowieku”, która pozwoli mu je w sobie umacniać i według nich żyć. Wartości etyczne posiada się bowiem nie tylko w ten sposób, że się o nich wie, i w intelektualnym wymiarze się je poznaje, czy nawet uznaje – ale ponadto, że się je emocjonalnie uznaje i przyjmuje, a wtedy nie tylko akceptuje i docenia, lecz że z nimi żyje, że się je ożywia w sobie i czyni wytyczną własnego postępowania, jak i uzasadnieniami życia. Takie ognisko przeżyć nie leży już wyłącznie w sferze intelektu i wiedzy – bowiem również, a nawet i jednocześnie, w sferze uczuć, wiary i woli.*⁹

Każdy może mieć wpływ na wychowanie, każdy może stać się wychowawcą, wzorem do naśladowania. Jak wychowywać, jakim być wychowawcą, jakie normy i zasady w tej pracy zastosować? Wychowanie jest działalnością, która podlega ocenom etyki; dla wychowania nieodzowne jest bowiem zachowanie pewnych wartości etycznych, a od wychowawcy wymaga się określonej postawy moralnej.

⁶ J. Pawlica (1978), *Podstawowe pojęcia etyki*, Kraków, PAN, s. 33

⁷ Podaję za: A. MacIntyre (1995), *Krótką historią etyki*, Warszawa, PWN, s. 312

⁸ J. Kozielecki (2000), *Koncepcje psychologiczne człowieka*, Warszawa, Żak, s. 53

⁹ J. Homplewicz (2000), *Etyka Pedagogiczna, Podręcznik dla wychowawców*, Warszawa, Wyd. Salezjańskie, s. 11-12.

Przesądza to o całym przedmiocie naszych rozważań. Moralność to płaszczyzna praktycznej kwalifikacji określonych postaw i czynów ludzi, oznacza też ocenę tych postaw i czynów, pracy i całego życia człowieka z punktu widzenia określonych poglądów co do dobra i zła, słuszności i niesłuszności, ideałów i wartości, modeli i norm – czytelnych przede wszystkim z punktu widzenia etyki.¹⁰

Prowadząc rozważania o procesie wychowania, w trakcie którego wychowawca prezentuje określoną postawę moralną, nie można pominąć tu odpowiedzialności, jaką ponosi za wychowanka. Bez względu na to, czy jest to rodzina, szkoła, miejsce pracy, czy zamieszkania, postępowanie każdego człowieka może być wzorem, który inni będą w swoim życiu naśladować. Czy zatem zdajemy sobie sprawę z tego, jaka odpowiedzialność spoczywa na każdym, kto prowadzi taką działalność w sposób celowy i zamierzony, zarówno w rodzinie, szkole, czy miejscu pracy? Ta odpowiedzialność za drugiego człowieka, jego myśli, uczucia, postawy staje się podwaliną, mottem trudu wychowawczego. „...każdy człowiek, jak każde szlachetne drzewo w sadzie, musi wyrastać odpowiednio pielęgnowane, by wydało owoce sensownego życia; wymaga to długiej pielęgnacji. Gdy jej brak – lub gdy jest prowadzona niewłaściwie – powstaje sprawa „odpowiedzialności” za ten stan – gdy w sadzie ludzkich drzew wyrasta oto dziczka.¹¹

Tymczasem etycznie dojrzałe poczucie odpowiedzialności za kogoś – to dostrzeganie przede wszystkim jego potrzeb i interesów. Człowiek, bowiem jest moralnie dojrzały na miarę tego jak szeroko i jak głęboko czuje się za coś lub za kogoś odpowiedzialny.¹²

Wśród tych rozważań istotną rolę odgrywa etyka zawodowa. Jej tradycje sięgają starożytności, ale i współcześnie dotyczy ona postępowania członków określonej grupy zawodowej, wchodzących w skład danego społeczeństwa. ...przyczyną wzrostu zainteresowania problemami etyki zawodowej jest zwiększenie się liczby zawodów mających bezpośredni wpływ na losy jednostek i społeczeństwa, powołanych do ochrony podstawowych wartości społecznych, a więc legitymujących się swoistym „powołaniem społecznym”. Zawody te wiążą się szczególnie wyraźnie

¹⁰ Tamże, s. 15 – 16.

¹¹ T. Olearczyk, *Sprawa odpowiedzialności w wychowaniu*, w: Nowa Szkoła nr 1/ 1990, s. 25.

¹² Tamże, s. 26.

*z określoną postawą moralną, a wybór takiego zawodu dla wielu ludzi nie jest tylko kwestią ekonomiczną czy techniczną, lecz i kwestią moralną, kwestią wyboru określonej postawy moralnej w życiu.*¹³

Zasady tej etyki obejmują między innymi założenia danego ustroju społecznego, uwzględniając jego tradycje, potrzeby społeczeństwa, techniczne warunki wykonywania zawodu, a także charakter zadań, uprawnienia, które daje zawód, strukturę wewnętrzną i zależności międzyludzkie. Reguły etyki zawodowej określają stosunek grupy zawodowej do przedmiotu i zakresu działania. Stanowią czym jest rzetelność i sumienność dotycząca realizacji założonych zadań. Poza tym wyeksponowane są wyraźne nakazy np. uczciwość, wrażliwość na ludzką krzywdę, poszanowanie ludzkiej godności. Wymienione zasady i reguły mają ustrzec reprezentantów określonych zawodów przed dokonywaniem nadużyć moralnych wynikających z charakteru pracy zawodowej. *Obowiązków zawodowych i obowiązków moralnych nie można więc oddzielać od siebie. W niektórych przypadkach pokrywają się one ze sobą. W zasadzie jednak obowiązki zawodowe dotyczą technicznej strony czynności zawodowych, podczas gdy reguły etyki zawodowej dotyczą wewnętrznej kwalifikacji człowieka, określają jego postępowanie zawodowe z punktu widzenia dobra i zła moralnego, krzywdy i sprawiedliwości.*¹⁴

Założenia etyki zawodowej przekładają się także na ocenę przedstawicieli określonych zawodów poza pracą. Bardzo często społeczeństwo ocenia ich postawy, jakie prezentują w rodzinie, środowisku lokalnym, miejscach użyteczności publicznej przez pryzmat wykonywanego zawodu.

To wszystko świadczy jednoznacznie, jak ważny w odniesieniu społecznym jest sposób wykonywania przez nas określonego zawodu, a także czy i w jaki sposób dążymy do podnoszenia swoich umiejętności zawodowych i jak przekładają się one na nasze poglądy. *Ktokolwiek chce osiągnąć cenne wyniki – jeśli tylko zamierza działać w dziedzinie z dawna przez ludzi uprawianej (a gdzie są inne dziedziny) – musi pamiętać, że nie zaczyna od zera, że winien przejąć zdobycze poprzedników, nauczyć się ich kunsztu, by pójść o krok dalej.*¹⁵

O znaczeniu etyki zawodowej świadczyć może także fakt, że zajmowano się tą problematyką już w czasach starożytnych *pogląd, że pewne rodzaje pracy wiążą*

¹³ H. Jankowski (red.), (1979), *Etyka*, Warszawa, PWN, s. 360

¹⁴ Tamże s. 360

¹⁵ T. Kotarbiński (1976), *Medytacje o życiu godziwym*, Warszawa, WP, s. 55

się ze szczególnymi zobowiązaniami, musi być znacznie dawniejszy niż chrześcijaństwo, można go bowiem odnaleźć już w dialogach Platona.¹⁶

Takie szczególne zobowiązania etyczne i moralne ma policjant, który jest reprezentantem organu wykonawczego państwa, odpowiedzialnym za ochronę bezpieczeństwa, porządku publicznego i spokoju. Jest zatem gwarantem utrzymania ładu społecznego w państwie. Już Platon zapewniał poczesne miejsce strażnikom w swojej wizji państwa idealnego, stawiając im bardzo wysokie wymagania zarówno w zakresie kwalifikacji, jak i etyki. W jednym z dialogów w usta Sokratesa wkłada słowa „*Bo jeżeli mistrzowie od latek i zelówek będą licha warci, popsują się i będą udawali, że coś robią, nie będąc niczym właściwie, to nic strasznego dla państwa. Ale strażnicy praw i państwa, jeżeli nimi być przestaną i będą tylko swoją robotę udawali, to widzisz chyba, że całe państwo z gruntu prowadzą do zguby*”.¹⁷

1.2 Etyka, wartości – definicje

Etyka i pedagogika

Kształtujący człowieka przekaz wartości etycznych jak i etyczna ocena procesów tego przekazu – to etyczna problematyka wychowawcza i przedmiot etyki pedagogicznej. Zagadnienia etyki, rozumianej najszerzej jako mądrość życiowa w całej ogólności, można zamknąć w trzech działach : **jak żyć**, aby sobie oraz przynajmniej niektórym innym zapewnić chociażby względną szczęśliwość, a przynajmniej uniknąć nieszczęść, o ile to od nas samych zależy; **jak postępować wobec innych**, aby uzyskać słuszny szacunek ludzi godnych szacunku lub przynajmniej nie zasłużyć sobie na słuszną ich pogardę : **jak działać**, by odpowiadając określonym wartościom wytyczać zachowania innych ludzi stając się elementem rzeczywistości.

Zagadnienia pedagogiki w całej ogólności zamykają się w rubrykach **wychowania**. Każdy, kto ma wpływ na wychowanie młodego człowieka staje się naturalnym wychowawcą, a zatem oddziałując może kształtować postawy i zachowania innych. Oraz **kształcenia**, czyli kształtowania w osobach kształconych sprawności intelektualnej i wykonawczej. Jest tedy jasne, że zespoły zagadnień etyki

¹⁶ J. Tejchman (2002), *Etyka społeczna*, Warszawa, Oficyna Naukowa, s. 123

¹⁷ Podaję za: E. Wiszowaty (2002), *Duszpasterstwo Policji. Studium pastoralno – socjologiczne*, Szczytno, Wydawnictwo Wyższej Szkoły Policji, s 31

i pedagogiki zazębiają się ze sobą w sposób szczególny. Troski istotne pozostają te same, a różnica tkwi w tym, że adresatem zadań etycznych jest **własna** osobowość człowieka, który je sobie stawia, gdy zadania pedagogiczne dotyczą w zasadzie wpływania na **cudze** osobowości¹⁸.

Etyka zawodowa nauczyciela

Termin „etyka zawodowa” bywa rozumiany rozmaicie. Tak np. Ija Lazari – Pawłowska proponuje, aby przez etykę zawodową rozumieć *„spisane normy odpowiadające na pytanie, jak ze względów moralnych przedstawiciele danego zawodu powinni, a jak nie powinni postępować”*. Według M. Michalika *„etyka zawodowa to głównie zastosowanie ogólnych dyrektyw moralnych występujących w danym społeczeństwie do konkretnych zawodów, to konkretyzacja moralności ogólnospołecznej”*. J. Szczepański utożsamia etykę zawodową z *„zespołem norm i dyrektyw wynikających z tradycji zawodu, „ducha” kultury narodowej, z podstawowych wskazań etycznych przyjętych w danym społeczeństwie, a zastosowanych do wykonania danego zawodu”*. M. Ossowska wprowadza bliskoznaczny (ale nie identyczny) termin *„moralność zawodowa”* uważając, wbrew temu, co twierdzili wcześniej cytowani autorzy, iż składa się na nią nie *„potocznie panujące kryteria”*, lecz te *„dopiero wypadki, gdy mamy do czynienia z jakimś nowym sposobem oceniania, tj. z ocenianiem innych w stosunku do przedstawicieli danego zawodu jako takich... niż w stosunku do ludzi znajdujących się poza grupą zawodową”*.¹⁹

Etyka – (gr *ethikós* – moralność) : 1) nauka o moralności, na ogół traktowana jako dyscyplina filozoficzna, której przedmiotem jest teoria dobra, a więc ustalanie, co jest dobre, a co złe z moralnego punktu widzenia; zazwyczaj etyka dzieli się na - **aksjologię**, czyli teorię wartości, zajmującą się głównie teorią dobra moralnego, i – **deontologię**, czyli naukę o powinnościach; w Polsce szczególne zasługi w przenoszeniu zagadnień etyki na grunt wychowania ma – T. Kotarbiński, twórca systemu tzw. **etyki niezależnej** tj. uniezależnionej od systemów religijnych, oraz wzoru osobowego tzw. człowieka spolegliwego, którego cechuje „sentyment dla

¹⁸T. Kotarbiński, *Etyka i Pedagogika (w)* red. W. Pomykało (1993), *Encyklopedia pedagogiczna*, Wydawnictwo Fundacja Innowacja, Warszawa, s. 199.

¹⁹M. Kozakiewicz, *Etyka zawodowa nauczyciela (w)* red. W. Pomykało (1993), *Encyklopedia pedagogiczna*, Wydawnictwo Fundacja Innowacja, Warszawa, s. 199.

istot bronionych” i „waleczność w stosunku do sił grożących istotom podopiecznym”; 2) ogół ocen i norm moralnych²⁰.

Etos – (gr. *ethos*), całość przyswojonych przez jakąś zbiorowość i przez nią akceptowanych norm, regulujących zachowania jej członków²¹.

Wartość – (...) 2. ogólna, abstrakcyjna zasada wyznaczająca wzorce zachowania w danej kulturze czy społeczeństwie, którą – w efekcie procesu socjalizacji – członkowie danego społeczeństwa skłonni są wysoko cenić. Takie *wartości społeczne*, jak się je często nazywa, tworzą podstawowe zasady, wokół których dokonuje się integracja celów indywidualnych i społecznych. Typowymi przykładami tak pojmowanych wartości są : wolność, sprawiedliwość, wykształcenie itp. (...) ²².

Wartość – w filozofii pojęcie wieloznaczne; ze stanowiska obiektywistycznego jest traktowane jako pewna właściwość przedmiotów, niezależnie od tego, jak je oceniają ludzie, ze stanowiska subiektywnego – jest to właściwość nadawana przedmiotom przez człowieka w zależności od jego potrzeb, uczuć i woli. Współcześnie, na ogół uznaje się zależność wartości od człowieka i jego potrzeb, lecz także i od właściwości samego przedmiotu, na które może się składać suma włożonej w nich kwalifikowanej pracy, artyzmu, umiejętności technicznych i in. Wartościowanie zmienia się zależnie od przemian życia społecznego i kultury, jednakże w obrębie względnie trwałych układów społecznych podlega pewnej obiektywizacji, pełniąc w ten sposób funkcję czynnika integrującego klasy społeczne, społeczeństwa i narody. ²³

Wychowanie – (...) świadome, celowe i specyficzne pedagogiczne działanie osób z reguły występujących w ich różnych zbiorach (rodzinnych, szkolnych, innych) dokonywane głównie przez słowo (i inne postaci interakcji, zwłaszcza przez

²⁰ W. Okoń, (2004), *Nowy słownik pedagogiczny*, Wydawnictwo Akademickie „Żak”, Warszawa, s. 103

²¹ Tamże, s. 103

²² A. Reber, red. prof. dr hab. I. Kurcz, prof. dr hab. K. Skarżyńska (2000), *Słownik psychologii*, Wydawnictwo Naukowe Scholar, Warszawa, s. 810.

²³ W. Okoń, (2004), *Nowy słownik pedagogiczny*, Wydawnictwo Akademickie „Żak”, Warszawa, s. 449.

przykład osobisty) zmierzające do osiągnięcia względnie trwałych skutków (zmian) w rozwoju fizycznym, umysłowym, społecznym, kulturowym i duchowym jednostki ludzkiej²⁴.

Wychowanie moralne - ogół świadomych oddziaływań wychowawczych i działań własnych wychowanka, których celem jest ukształtowanie dyspozycji psychicznych warunkujących zachowanie moralne jednostki jako członka zbiorowości ludzkiej. Do dyspozycji tych zalicza się wrażliwość na wartości moralne, związane z nią postawy moralne i motywacje jako czynniki warunkujące zgodność postępowania jednostki z pełnioną przez nią rolą społeczną oraz takie cechy charakteru jak uspołecznienie, uczciwość, sprawiedliwość, spolegliwość, dzielność; ważną rolę w wychowaniu moralnym odgrywają przekonania moralne, oceny oraz ideały²⁵.

Moralność (morality) ; **1.** doktryna lub zbiór reguł postępowania, *kodeks moralny* ; **2.** taka właściwość jakiegoś działania, że zgodnie z konkretnym kodeksem moralnym jest ono uznawane za dobre i właściwe, lub też nie. Jakkolwiek moralność wynika ze społecznej modyfikacji dobra i zła, może być rozumiana zarówno jako cecha wewnętrzna, i stąd jako część osobistego kodeksu moralnego jednostki, jak i jako zewnętrzna – narzucona przez społeczeństwo. Chociaż niektóre prawdy wydają się oczywiste, same przez się, to jednak prawdopodobnie nie jest tak, że istnieje lub może być ustanowiony jakiś uniwersalny kodeks moralności (co postulował Kant); tak, jak w przypadku – etyki, zalecane jest tu stanowisko relatywistyczne²⁶.

²⁴W. Pomykało, Wychowanie (z punktu widzenia świeckiego) (w) red. W. Pomykało (1993), *Encyklopedia pedagogiczna*, Wydawnictwo Fundacja Innowacja, Warszawa, s. 917.

²⁵W. Okoń, (2004), *Nowy słownik pedagogiczny*, Wydawnictwo Akademickie 'Żak', Warszawa, s. 464, 465.

²⁶A. Reber, red. prof.dr hab. I. Kurcz, prof. dr hab. K. Skarżyńska (2000), *Słownik psychologii*, Wydawnictwo Naukowe Scholar, Warszawa, s. 380.

1.3. Kształtowanie się służb porządkowych w okresie od X do XX wieku

1.3.1 Okres od X do XX wieku

Każde państwo w swoich strukturach organizacyjnych posiada organa służące do utrzymania bezpieczeństwa publicznego, porządku i spokoju zwane obecnie Policją. *Termin policja pochodzi od starogreckiego politeia, co oznaczało w pracach Arystotelesa urządzenie państwa.*²⁷

Odległe są czasy, kiedy tworzone służby, których zadaniem było organizowanie bezpieczeństwa na terenie naszego kraju. Uwzględniając historyczne zmiany w Polsce należy tak samo odnieść się do organizacji Policji i jej metod pracy. *Zarówno zmieniające się warunki ustrojowe, polityczne, jak i szeroko rozumiany poziom kultury oraz wiedzy w poszczególnych okresach historycznych, kształtowały do pewnego stopnia tak współczesny im wizerunek policji, jak i jej moralny obraz i związane z nim dylematy.*²⁸

W dawnej Polsce nie istniał fachowy aparat policyjny. Funkcje te realizowane były przez plemiona i innego rodzaju społeczność lokalną w zakresie ochrony życia, zdrowia, a także mienia swoich obywateli. Był to swoisty rodzaj samopomocy, która świadczyła o solidarności ówczesnych grup społecznych i poczucia obowiązku wobec nich. Po wprowadzeniu chrześcijaństwa system ten upadł, gdyż uwzględniając moralność chrześcijańską interes państwa postawiono ponad interes narodu. Działalnością w zakresie przestrzegania prawa i porządku zajmowali się przedstawiciele różnego rodzaju urzędów pełniących funkcje ogólnoadministracyjne. *Wszystkie wymienione czyny podlegały działalności represyjnej specjalnych urzędników oraz organów państwowych. Należy pamiętać, że w X – XII wieku nie były rozdzielone funkcje administracyjne, policyjne i sędownicze. Tym bardziej nie istniał wyspecjalizowany, fachowy aparat policyjno – śledczy. Tak więc niektórzy urzędnicy książęcy sprawowali obok wielu innych również funkcje policyjne (komes*

²⁷ B. Kayzer, P. Majer, Z. Siemak (1995), *Historia służb policyjnych na ziemiach polskich*, Szczytno, s. 3

²⁸ A. Pawłowski (2003), *Tradycje etyki zawodowej w służbach policyjnych na ziemiach polskich*, Szczytno, Wydawnictwo Wyższej Szkoły Policji, s. 11

pałacowy, mincerz, namiestnicy, kasztelanowie, justycjariusze).²⁹ Jak same nazwy wskazują zakres działania wymienionych urzędników był różny. I tak komes pałacowy odpowiedzialny był za bezpieczeństwo księcia, namiestnik za czasów Piastów administrował prowincjami, mincerz ściągał daniny dla księcia, a także odpowiadał za prawidłowe funkcjonowanie systemu monetarnego w państwie, kasztelanowie posiadali władzę administracyjną, sądowniczą i policyjną. Natomiast justycjariusze nazywani także „oprawcami” ścigali sprawców rozbojów, kradzieży i wszystkich innych, którzy naruszali porządek publiczny.

W XII i XIII wieku wojewodowie dowodzili wojskiem, a także ścigali przestępców. Ich znaczenie i zakres władzy był tak duży, że zaczęli zagrażać panującemu, stąd w XIII i XIV wieku władze ich ograniczono, a ich kompetencje przejęli powoływani przez króla starostowie. Okres rozdrobnienia dzielnicowego miał wpływ na destabilizację stosunków społecznych, skutkiem czego był gwałtowny wzrost przestępczości pospolitej, z czym nie mogły poradzić sobie władze książęce w poszczególnych dzielnicach. Stąd też starosta otrzymał spory zakres władzy, *faktycznie pełnił on funkcję zastępcy księcia w prowincji, obejmując swoją władzę właściwie kilka kasztelanii. Skupiał pełnię władzy lokalnej, administracyjnej i sądowniczej (przewodniczył sądom ziemskim), a także wykonywał pewne zadania wojskowe, organizując miejscowe rycerstwo do udziału w wojnach*.³⁰

Na przełom XIV i XV wieku utworzono urząd marszałka, który łączył funkcje policyjne i sądownicze, zajmował się bezpieczeństwem monarchy i jego otoczenia. Wiek XVI i XVII to czas tworzenia dalszych urzędów zajmujących się ochroną porządku. Tak ukształtowało się stanowisko instygatora miejskiego, czy syndyka, który pilnował porządku w czasie sesji sądowych, zawiadamiał magistrat o niewłaściwym zachowaniu się mieszczan, reprezentował interesy miasta. Trzeba tu także wspomnieć o hetmanie ratuszowym, który posiadał klucze do bram miejskich i nadzorował całodobowo funkcjonowanie miasta. Jego służbami pomocniczymi były milicje miejskie oraz straże. Zaprezentowane służby wypełniając funkcje policyjno – sądowo – administracyjne z powodu braku przejrzystych kompetencji i różnorodnej struktury w rzeczywistości nie chroniły interesów obywateli, ani państwa. To z kolei miało wpływ na brak możliwości w zakresie moralnego wychowania tych służb.

²⁹ A. Misuk (2006), *Instytucje policyjne w Polsce, zarys dziejów od X wieku do współczesności*, Wydawnictwo Wyższej Szkoły Policji, s. 10

³⁰ Tamże s. 12

Zawód policjanta podlegał ciągłej transformacji, z uwagi na zróżnicowanie kompetencyjne, odległościowe oraz warunki ustrojowe. Aspekt moralności zawodowej uwidaczniał się w zakresie wymogów stawianym kandydatom takich jak: uczciwość, życzliwość, sumienność. Wynikał także z rodzaju obowiązków i uprawnień w trakcie ich wykonywania. Główną zasadą moralną była jednak wierność i lojalność wobec aktualnie panującego króla, czego przejawem było składanie ślubowania lub przysięgi, jaką np. po koronacji króla Zygmunta III składali wszyscy podlegli mu urzędnicy, duchowni i dygnitarze.

XVIII wiek to powołanie do życia Konstytucją Sejmu Ekstraordynaryjnego Warszawskiego Departamentu Policji Rady Nieustającej, a po ogłoszeniu Konstytucji 3 Maja utworzenie „Komisji Policji Obojga Narodów”. Zakres jej działania był obszerny, obejmował między innymi przeciwdziałanie zgorszeniu, rozpucie, zwalczaniu włóczęgostwa, kontroli miejsc użyteczności publicznej, a także kontroli osób trudniących się aptekarstwem i leczeniem. Na uwagę zasługuje tu określona dla tych służb forma powinności obejmująca zakres swego rodzaju opieki powszechnej wobec osób kalekich, starych, niedołączonych, czy będących w stanie ubóstwa.

Ostatnim zagadnieniem charakteryzującym działalność służb porządkowych w ówczesnej Polsce jest okres Powstania Kościuszkowskiego. Władze powstańcze stolicy chcąc zapewnić ciągłość w organizowaniu bezpieczeństwa w państwie opierały się na chorągwi marszałkowskiej i milicji magistrackiej. Rada Najwyższa Narodowa powołała do życia Wydział Bezpieczeństwa, który w szerokim zakresie, uwzględniając zewnętrzne zagrożenia zajmował się ochroną bezpieczeństwa wewnętrznego włącznie z cenzurą i kontrolą korespondencji. Wszyscy, którzy sprawowali urząd w Radzie musieli złożyć przysięgę.

Przedstawiając ten okres trzeba zwrócić uwagę na etap kształtowania się zawodu policyjnego, w tym świadomości zawodowej, a także wychowania moralnozawodowego. Jednakże ówczesna moralność oceniana była raczej z punktu widzenia nadużywania uprawnień i uchybień urzędniczych.

Okres reform stanisławowskich i działalność insurekcyjna przyniosła jednak, jak na tamte czasy propozycje organizacji i funkcjonowania służb policyjnych, poprzez określenie ich obszaru działania w zakresie bezpieczeństwa, a nie zajmowania się szeroko rozumianą administracją państwową.

Upadek niepodległości spowodował, że proces specjalizacji zawodowej, który umieszczał Policję w strukturach tworzących organizm państwa został wstrzymany.

Analizując historię Policji do czasów ówczesnych można spostrzec, że kształtowanie się zawodu policyjnego charakteryzował brak jednoznacznych rozwiązań organizacyjnych, kompetencyjnych, różnorodność uprawnień i obowiązków, którymi obecnie Policja nie zajmuje się. Można jednak pokusić się o twierdzenie, że przed utratą niepodległości, charakter służb policyjnych został ujęty w pewne ramy organizacyjne. Dopiero w okresie zaborów dotychczasowe rozwiązania przestały obowiązywać. Zgodnie z uwarunkowaniami historycznymi, każdy tworzył „swoją aparat policyjny”. Należy jednak stwierdzić, że w Austrii i Niemczech fundamentalną zasadą, jaką kierowano się tworząc policję były prawa jednostki wynikające z konstytucyjnego ograniczenia kompetencji monarchy. Natomiast w zaborze rosyjskim służby policyjne, opierające się na rozbudowanej do granic możliwości strukturze agentów stosowały największe represje wobec narodu polskiego.

*Trudno się więc dziwić, że szpiegował podkomendny swego dowódcę, podwładny swego przełożonego, sługa swego pana, zaufany swego przyjaciela, kochanka swego ulubionego, żona męża; trąd ten wszędzie grasował tak, iż znikło zaufanie, rwały się wszelkie stosunki i ogniwa, nie było bezpieczeństwa ani spokoju.*³¹

Oczywiście ówcześni kandydaci do służb policyjnych także musieli spełniać określone kryteria, w tym moralne. W zaborze rosyjskim stawiano następujące wymagania : *Początkowo formacja miała liczyć 280 ludzi dobrych obyczajów, czytać i pisać umiających, w wieku 30 – 50 lat, przeznaczonych do chwytania zbrodniarzy, ich strzeżenia, przeprowadzania ich oraz więźniów w miejsca wskazane, śledzenie zbiegów i egzekwowanie należności skarbowych.*³² W zaborze austriackim organizując m.in. Lwowską Milicję Mieszczańską, choć była to organizacja austriacko – polska, zorganizowano ją na wzór austriacki.

*I tak, co do etycznej strony kandydatów na milicjantów, pilnie zwracano uwagę na ich charakter, moralność i patriotyzm (oczywiście austriacki).*³³

Wybuch powstań listopadowego i styczniowego, to czas odwetu władz powstańczych czy wręcz samosądu na polakach. *Rozbudzony patriotyzm rodził,*

³¹ A. Abramski, J. Konieczny (1987), *Justycjariusze, hetmani, policjanci z dziejów służb ochrony porządku w Polsce, Śląsk*, Katowice, s.128.

³² Tamże s. 127

³³ Podaję za: A. Pawłowski (2003), *Tradycje etyki zawodowej w służbach policyjnych na ziemiach polskich*, Szczytno, Wydawnictwo Wyższej Szkoły Policji, s. 30

w stosunku do owych służb, oczekiwania natychmiastowych rezultatów i to nie tylko w zakresie oceny policyjnych służb zaborców, ale głównie oceny i sankcji wobec Polaków z nimi związanych.³⁴

Wybuch I Wojny Światowej ponownie obudził w narodzie polskim dążenia niepodległościowe, które znalazły swoje odzwierciedlenie także w organizowanych służbach porządkowych. Ich podstawą działania był obywatelski charakter, oparty o wielki patriotyzm i entuzjazm. *Reorganizacja tych służb odbywała się w drodze przekształcania w Milicje Obywatelskie, podległe magistratom, opłacane, umundurowane i uzbrojone, a także, co istotne, posiadające autonomię w zakresie obsady stanowisk.*³⁵

Po odzyskaniu przez Polskę niepodległości w 1918 roku działające partie polityczne tworzyły swoje organizacje pozamilitarne. Znaczną rolę odgrywała Milicja Ludowa – organ PPS, który w grudniu 1918 roku upaństwowił Józef Piłsudski. Pomimo wojskowego charakteru tej organizacji, określono również pewne kryteria moralne stawiane kandydatom do tej służby. *Każdy członek ML winien mieć odpowiednie kwalifikacje fizyczne i moralne. Członków ML obowiązuje przyjęcie i podpisanie odpowiedniej deklaracji zobowiązującej do obrony ładu i porządku Polskiej Republiki Ludowej.*³⁶

Reasumując, okres kształtowania się służb policyjnych przez 10 wieków, choć z licznymi ułomnościami prawnymi i organizacyjnymi wyznaczał jednak zarys etyki zawodowej. Nie ma mowy tu o etyce w dzisiejszym rozumieniu tego słowa, choć określała ona proces doboru kadr, zakres i sposób działania tych służb, który oparty był zasadniczo na wartościach chrześcijańskich. *To właśnie chrześcijański system wartości, który niewątpliwie determinował postawy władców, a także kształtował ówczesne systemy prawne, powodował jednocześnie, że służba policyjna sprowadzała się do ochrony i obrony tychże wartości. Etyka chrześcijańska była zatem podstawą legalności i moralności działania służb policyjnych, tym bardziej, iż władca jako pomazaniec Boży w swoich działaniach kierował się prawem Bożym, które było dla niego najwyższą wyrocznią.*³⁷

³⁴ Tamże s. 33

³⁵ Tamże s. 34

³⁶ Tamże s. 34, 35

³⁷ Tamże s. 36

1.3.2 Policja Państwowa – okres międzywojenny

Na mocy ustawy z 24.07.1919 roku utworzono Policję Państwową, co zapoczątkowało fazę ujednolicenia organizacyjnego wewnętrznych służb porządkowych w odradzającej się Polsce, a tym samym likwidację działających po odzyskaniu niepodległości niezależnie od siebie Policji Komunalnej i Milicji Ludowej. Policja Państwowa stała się organem wykonawczym władz państwowych i samorządowych, których głównym zadaniem była ochrona bezpieczeństwa i porządku publicznego.

W okresie dwudziestolecia międzywojennego proces organizacji państwa, wydarzenia historyczne, a także kształtowanie się stosunków społecznych miały istotny wpływ na zmiany organizacyjne w Policji Państwowej, a tym samym przeobrażenia tej służby. W czasie wojny polsko – sowieckiej w 1920 roku ofensywa Armii Czerwonej spowodowała militaryzację kraju, w tym Policji Państwowej, która została podporządkowana władzom wojskowym. Poza dotychczasowymi zadaniami, Policja pełniła funkcje Żandarmerii Wojskowej i zabezpieczała ewakuację urzędów państwowych. Ten okres w historii tejże formacji zaznaczył się licznymi patriotycznymi czynami jej członków, choć zdarzały się przypadki dezercji, karane zgodnie z prawem wojennym. Obowiązywał bezwzględny zakaz rezygnacji ze służby policyjnej.

Organizacja i forma działania Policji Państwowej oparta była o trzy zasady :

1. jednolitości – w zakresie podstawowych praw i obowiązków funkcjonariuszy, systemie hierarchiczności oraz obowiązywania przepisów,
2. apolityczności – która zabraniała funkcjonariuszom bycia członkiem ugrupowań politycznych, stowarzyszeń i stronnictw różnego rodzaju,
3. wyłączności – co oznaczało, że Policja jest jedynym organem wykonawczym w zakresie utrzymania bezpieczeństwa i porządku publicznego na terenie kraju.

Zdarzały się przypadki łamania tych zasad, jednak generalnie funkcjonariusze Policji nie angażowali się czynnie w wydarzenia polityczne, koncentrując się na rzetelnym wypełnianiu obowiązków służbowych. Doceniali taką postawę ówcześni politycy, w tym Józef Piłsudski, który w czasie przewrotu majowego w liście do Ministra Spraw Wewnętrznych zawarł takie słowa : *W związku z wypadkami dn. 12 – 15 bm. zasługuje na wyróżnienie zachowanie się Policji Państwowej, wytrwale stojącej na swoim posterunku i przyczyniającej się do utrzymania porządku nawet w*

*krytycznych momentach walki. Wobec powyższego proszę Pana Ministra o wyrażenie Policji Państwowej pochwalnego uznania za wysoce sumienne pełnienie służby.*³⁸

Istotne znaczenie poza kwestiami organizacyjnymi w stworzonej formacji miał dobór kadr, ich szkolenie, a także obowiązujące przepisy dyscyplinarne. Rekrutacja kadr odbywała się na zasadach dobrowolności, warunki, które musiał spełniać kandydat przed przyjęciem określał m.in. art. 26 Ustawy o Policji :

1. obywatelstwo polskie,
2. nieskazitelna przeszłość,
3. wiek od 23 – 45 lat,
4. zdrowa i silna budowa ciała oraz wzrost odpowiedni,
5. znajomość języka polskiego w piśmie i słowie i umiejętność liczenia.³⁹

Po pozytywnej decyzji komisji kwalifikacyjnej kandydat rozpoczynał półroczną służbę próbną składając wcześniej przysięgę, której słowa roty w pierwszej kolejności kładły nacisk na wartości religijne, dalej polityczne, zaznaczały istotę poszanowania prawa i równość wobec niego, obejmowały także elementy dotyczące dyscypliny służbowej.

„Tymczasowa Instrukcja dla Policji Państwowej” w rozdziale pierwszym określała wymogi stawiane funkcjonariuszom w służbie, jak i poza nią uwzględniając niezbędne cechy osobiste. *Każdy funkcjonariusz policji, tak w służbie, jak poza służbą, winien odznaczać się karnością, tudzież posłuszeństwem wobec przełożonych i wobec prawa, usłużnością wobec kolegów, grzecznością dla osób postronnych, a przytem energią i sprawnością w wykonywaniu służby.*⁴⁰

Szczególne uwagę poświęcono kształtowaniu zachowań funkcjonariuszy w kontaktach z obywatelami, akcentując zachowanie bezstronności w sytuacjach konfliktowych uznając, że dla policjanta *najważniejszym zadaniem jest zapobieganie przestępstwom i ściganie winnych, policjant winien się uważać za sługę oraz opiekuna publiczności i traktować wszystkich szanujących prawa obywateli bez względu na ich stanowisko społeczne lub wyznanie, równomiernie i z bezwzględną uprzejmością.*⁴¹

Podkreślano także opiekuńczy charakter Policji, określając sposób zachowania się wobec osób wymagających szczególnej troski m.in. dzieci, poszkodowanych czy chorych. Normy w tym zakresie zawierał między innymi. „Poradnik dla

³⁸ Tamże s. 46

³⁹ Tamże s. 49

⁴⁰ Tamże s. 51

⁴¹ Tamże s. 54

Pracowników Policji Wykonawczej”, który zalecał : *Odprowadzający policjant powinien pozostać przy chorym aż do ostatecznej decyzji dyżurnego lekarza, gdyż może się zdarzyć, że dyżurny znajdzie chorego w stanie na tyle zadawalającym, że nie przyjmie go do szpitala, policjant więc musi odprowadzić chorego aż do samego domu.*⁴²

Opiekuńczy charakter policji nakładał ponadto obowiązek reakcji na okrucieństwo wobec zwierząt i niehumanitarne ich traktowanie. Instrukcja „Obowiązki policjanta pełniącego służbę bezpieczeństwa” poleca zwracanie uwagi na osoby *obchodzące się ze zwierzętami w sposób okrutny, m.in. bijące i kopiące, w ogóle znęcające się nad nimi, doprowadzające je do wściekłości lub przerażenia. Należy uważać na to, aby nie używano koni lub innych zwierząt odparzonych lub zranionych, kulawych, słabych, wygłodzonych, starych lub tak zmarnowanych, że nie są zdadne do żadnej pracy*⁴³.

Współcześnie może wydawać się to mało prawdopodobne, jak liczne przepisy i różnego rodzaju instrukcje w sposób szczegółowy normowały zachowania policjanta w służbie, jak i poza nią, prezentując przy tym jednoznaczny wymiar moralnego zachowania w różnych sytuacjach. Ponadto sami policjanci zabierali głos na temat poprawności zachowań. Na łamach „*Kalendarzyka Policji Województwa Śląskiego*” przodownik Kalus udzielał policjantom takich rad : *Nie zapominaj nigdy to małe słówko „proszę”, ani w służbie, ani poza służbą, ani na posterunku, ani na patroli. Dużo się mówi o sposobie ulżenia nam naszej ciężkiej pracy. Proszę się posługiwać tylko tym małym słówkiem. Jest ono małe, ale ma wielki wpływ na publiczność i współpracowników. Tym słowem otwierają się drzwi i serca.*⁴⁴

Stan dyscypliny w Policji Państwowej kształtował się adekwatnie do postępującej stabilizacji kadrowej i ugruntowywania się Policji w systemie państwowym i społecznym. Im bardziej utrwalał się w życiu codziennym propagowany wzorzec policjanta II RP, tym samym malała ilość kar dyscyplinarnych. Wychowanie moralne w Policji Państwowej obejmowało także sferę życia osobistego policjanta, preferując pewne dyrektywy moralne, a także wskazując zakres wartości. Instrukcja o Policji Państwowej w treści swej zwraca uwagę na fakt, że *prowadzenie się funkcjonariusza policji powinno być przykładem dla publiczności, zaś odwiedzanie lokali podejrzanych poza służbową koniecznością*

⁴² Tamże s. 54, 55

⁴³ Tamże s. 55

⁴⁴ A. Abramski, J. Konieczny (1987), *Justycjariusze, hetmani, policjanci z dziejów służb ochrony porządku w Polsce, Śląsk*, Katowice, s.205.

*oraz utrzymywanie stosunków z ludźmi o złej opinii, pijaństwo, gra w karty, lekkomyślne zaciąganie długów, rozpusta lub w ogóle gorszący tryb życia pociągają za sobą surową odpowiedzialność dyscyplinarną aż do zwolnienia ze służby włącznie.*⁴⁵ Poza tym policjanci mieli zakaz podejmowania dodatkowej pracy, gdyż jej wykonywanie *staje w sprzeczności z jego obowiązkami służbowymi, przeszkadza mu w ścisłym wykonywaniu czynności urzędowych lub może wywołać usprawiedliwione przypuszczenia stronnictwa lub interesowności.*⁴⁶

Wpływ na nieskazitelną opinię policjanta miała także jego rodzina, a zwłaszcza małżonka. Stąd w celu właściwego doboru partnera życiowego wydano zakaz zawierania związku małżeńskiego przed upływem dwóch lat od wstąpienia do służby, po tym czasie pisemnej zgody na małżeństwo musiał udzielić przełożony. Kandydatka na żonę policjanta musiała mieć nieposzlakowaną opinię, by nie narażać na szwank godności policjanta, ponadto zostały określone zajęcia jakim mogła się poświęcać. *Żonie funkcjonariusza policji nie wolno posiadać żadnego zakładu handlowego, ani przemysłowego wymagającego koncesji, jak m.in. restauracji, kawiarni, kinematografu, ani też prowadzić handlu artykułami spożywczymi i wyrobami fabrycznymi z wyjątkiem handlu przedmiotami rękodzielniczymi. Wolno jej jednak mieć płatne zajęcia poza domem, niewchodzące w kolizję z obowiązkami funkcjonariusza policji, godnością jego stanowiska, jak również zarobkować w domu krawieczyzną lub innym rzemiosłem.*⁴⁷

Wymagania stawiane policjantowi i jego rodzinie, rekompensowały pewne uprawnienia przewidziane dla tego zawodu, a wynikające także z bezpośredniego narażania życia i zdrowia w służbie. Uprawnienia te m.in. obejmowały odszkodowania dla rodziny za utratę życia lub zdrowia przez policjanta i pierwszeństwo przyjęcia sierot po policjantach do szkół państwowych i pokrycie kosztów kształcenia ich do 18 roku życia na koszt państwa.

Wychowanie moralne w Policji Państwowej odzwierciedlone zostało również w procesie szkolenia, który z biegiem lat ulegał systematycznym zmianom i udoskonalaniu. Poza przedmiotami kierunkowymi, takimi jak: prawo karne i jego procedury, prawo państwowe i administracyjne ogólne kładziono nacisk na wyszkolenie i doskonalenie obejmujące swym programem także literaturę, historię, geografię oraz zakres nauczania i wychowania uwzględniając następujące tematy:

⁴⁵ Podają za : A. Pawłowski (2003), *Tradycje etyki zawodowej w służbach policyjnych na ziemiach polskich*, Szczytno, Wydawnictwo Wyższej Szkoły Policji, s. 60

⁴⁶ Tamże s. 60

⁴⁷ Tamże s.62.

wychowanie w ogólności, w ramach którego omawiano pojęcie wychowania oraz główne zasady i cele wychowania; „wychowanie indywidualne” obejmujące takie kwestie, jak: 1. Charakter i wola 2. Wychowanie umysłowe, moralne i fizyczne; „Wychowanie społeczne”. W ramach ostatniej z wymienionych części poruszano następujące zagadnienia:

„1. Człowiek jako członek społeczeństwa: a) rodzina, b) koleżeństwo, c) warstwy społeczne, d) ojczyzna;

2. Jednostka a społeczeństwo: a) samolubstwo a poczucie obywatelskie, b) honor, ambicja, władza, c) karność, d) życie publiczne: stowarzyszenia, zrzeszenia się, kooperacja, e) polityka;

3. Życie prywatne: a) rzetelność i obowiązkowość (punktualność), b) przyzwoitość i grzeczność, c) takt w postępowaniu z ludźmi.⁴⁸

Pojawiające się licznie nowe regulacje oraz ciągle doskonalone programy nauczania, których celem było określenie wzorca moralnego policjanta, spowodowały konieczność ich ujednolicenia. W związku z tym, Komendant Główny Policji Państwowej wprowadził w 1938 roku zbiór najważniejszych zasad i norm obowiązujących każdego policjanta zatytułowany „Przykazania policjanta”. Tekst tego swego kodeksu moralnego brzmi następująco:

- I. *Honor i Ojczyzna – oto hasła, którymi w życiu Twoim masz się kierować.*
- II. *Ojczyzna powierzyła Ci broń i oczekuje, że będziesz Jej godny.*
- III. *Ojczyzna przyznała Ci wyjątkowe prawa. Tych praw nie nadużywaj, gdyż nie są one przywilejem, lecz obowiązkiem, który sumiennie wypełniasz w służbie Narodu.*
- IV. *Przestępstwo jest nieszczęściem. Zachowaj się wobec niego z powagą i ludzkością.*
- V. *Pomóż temu, kto Twej pomocy potrzebuje i obchodź się z wszystkimi tak, jak byś chciał, by się z Tobą obchodzono.*
- VI. *Bądź odważny, sumienny, ostrożny i nie zawieź nigdy zaufania przełożonego. Nadużycie zaufania jest hańbą. Mów prawdę, gdyż kłamstwo jest tchórzostwem.*
- VII. *Pamiętaj, że nosisz mundur. Jak Cię widzą, tak Cię piszą. Bądź więc zawsze schludnie i czysto ubrany i nie zaniedbuj wyglądu zewnętrznego.*

⁴⁸ Tamże s. 63

- VIII. *Żyj skromnie, zachowasz przez to niezależność. Nie przyjmuj żadnych podarunków, gdyż to zobowiązuje. Jako policjant nie możesz mieć zobowiązań. Życie ponad stan jest hańbą i prowadzi do nieszczęścia. Pijaństwo zabierze Ci ludzką godność, staniesz się pośmiewiskiem rodaków i zasłużysz na pogardę dzieci.*
- IX. *Pamiętaj, że Cię podsłuchują, więc nie mów publicznie o sprawach służbowych. Zachowaj umiar w mowie.*
- X. *Bądź w życiu i służbie sprawiedliwy.*
- XI. *W wystąpieniach przeciw wrogom Ojczyzny bądź bezwzględny, pamiętaj jednak, że dobry żołnierz gardzi okrucieństwem.*
- XII. *Rozkazów przełożonych słuchaj bezwzględnie, bądź wzorem dla podwładnych, którzy cię pilnie obserwują. Jeśli żądasz od innych, by byli dobrymi kolegami, pamiętaj sam o koleżeństwie.*
- XIII. *Miej pogardę dla pochlebców.*
- XIV. *Pamiętaj, że jesteś żołnierzem. Nie zaniedbuj ćwiczyć się w żołnierskiej sprawności i ucz się ciągle, pamiętając o tym, że obywatele widzą w Tobie człowieka, który musi wiedzieć wszystko.⁴⁹*

Zacytowany tekst odwołuje się do standardów zawodowych i ogólnomoralnych, podkreśla godność i wartość człowieka, istotę patriotyzmu, a także troskę o status policjanta. Nie bez znaczenia na „obraz policjanta” jest wpływ przełożonych. Witold Markowski w „Uwagach o wychowaniu policjanta” pisze tak *jednym z najważniejszych czynników pracy wychowawczej jest odpowiednie traktowanie podwładnych i indywidualne postępowanie do każdego człowieka i do każdej sprawy.⁵⁰*

1.3.3 Policja Państwowa – okres II Wojny Światowej

Wybuch wojny 1 września 1939 roku i szybka ofensywa wojsk niemieckich oraz zamęt wśród władz administracyjnych spowodowały wydawanie nieskoordynowanych rozkazów dla Policji. Poza Warszawą większość Policji została ze swoich okręgów ewakuowana, przez co ludność odniosła wrażenie rozpadu

⁴⁹ Tamże s. 68

⁵⁰ Tamże s. 70

państwa. Ponadto zwlekanie z decyzją o militaryzacji przez kierownictwo resortu spraw wewnętrznych dało negatywne skutki, gdyż dobrze przygotowanych i wyposażonych sił policyjnych nie można było wykorzystać do działań obronnych na zapleczu frontu. Po wkroczeniu 17 września 1939 roku wojsk sowieckich Policja dostała rozkaz zakazujący walki z Armią Czerwoną i nakazujący, by policjanci zostali w miejscu urzędowania. Z uwagi na brak łączności i w poczuciu odpowiedzialności za państwo, większość policjantów nie wykonała rozkazu i podjęła walkę przeciwko agresji sowieckiej. Oto kilka opisanych w literaturze przykładów.

Szczególnym symbolem patriotycznych i bohaterskich postaw polskich policjantów był ich udział w obronie Grodna w dniach 20-22 września 1939 r. Przede wszystkim policjanci zajęli się unieszkodliwianiem prób dywersji ze strony komunistów, Żydów i Białorusinów. W trakcie pierwszego uderzenia wojsk sowieckich na Grodno zaatakowano przede wszystkim budynki Komendy Powiatowej PP i Urzędu Śledczego, którego bronili funkcjonariusze policji pod dowództwem kom. Władysława Nagórskiego. Najdłużej, bo do wieczora 21 września, młodzież szkolna i policja broniła koszar wojskowych pod kierunkiem nadkom. Teodora Boruckiego. Według relacji świadków zabarykadowani obrońcy zostali zmasakrowani przez żołnierzy sowieckich. Przeżył jedynie T. Borucki, który latem 1940 r. przebywał w obozie w Kozielsku (...) we Lwowie znajdowało się dużo oddziałów policyjnych, m.in. te, które ewakuowano z zachodnich województw kraju. Ponadto pozostawiono w mieście kompanię rezerwy policyjnej, która wzięła udział w obronie Lwowa. Po kapitulacji 22 września, pomimo wcześniejszych deklaracji, władze sowieckie rozpoczęły masowe aresztowania przede wszystkim policjantów i oficerów WP. Są niepotwierdzone relacje o masowych egzekucjach na polskich policjantach we Lwowie. Jednocześnie sformowano kolumny polskich jeńców, w tym policjantów, i pognano w kierunku Złoczowa – Tarnopola do obozów przejściowych (...) policjanci brali też udział w walkach w rejonie Kowla, Łucka i Dżisny. Wszędzie scenariusz był podobny – rozstrzeliwania, więzienie, łagry. 24 września 1939 r. w rejonie Kamienia Koszyńskiego doszło do potyczki między kompanią rezerwy PP pod dowództwem Franciszka Otłowskiego a oddziałem armii sowieckiej. Po kapitulacji policjantów rozbrojono, a następnie rozstrzelano.⁵¹

⁵¹ A. Misuk (2006), *Instytucje policyjne w Polsce Zarys dziejów Od X wieku do współczesności*, Szczytno, Wyższa Szkoła w Szczytnie, s. 116

Policjanci, którzy 17 września pozostali na swoich posterunkach pełniąc służbę stali, się pierwszymi ofiarami wojsk sowieckich. Dzięki informacjom polskich komunistów Rosjanie szybko aresztowali polskich policjantów, w niektórych przypadkach dokonując zbiorowej egzekucji. Stalin podjął decyzję, że polscy policjanci zostaną umieszczeni w obozach przejściowych dla jeńców wojennych, nad którymi pieczę sprawowało NKWD. Później część nich przekształcono w obozy stałe i usytuowano w Ostaszkowie, Kozielsku, Starobielsku, gdzie umieszczono oficerów i podoficerów wywiadu i kontrwywiadu wojskowego, Żandarmerii Wojskowej, Straży Granicznej, Korpusu Ochrony Pogranicza, Służby Więziennej, pracowników administracji publicznej i funkcjonariuszy Policji Państwowej. W obozach tych było także kilkudziesięciu księży i prawników *Policjanci stanowili grupę zawodową, która „cieszyła się” szczególnym zainteresowaniem sowieckich organów bezpieczeństwa. Dlatego też większość z nich trafiła do jednego z oficerskich obozów w Ostaszkowie. W dwóch pozostałych, w Kozielsku i Starobielsku, dominowali przede wszystkim wojskowi (oficerowie i podoficerowie czynnej służby i rezerwy). Tak więc należy sądzić, iż świadomie skupiono w tych trzech obozach elitę intelektualną oraz kadrę służb państwowych II Rzeczypospolitej. Ogółem znalazło się w nich około 15,5 tys. osób (...) często w literaturze przedmiotu określa się obóz w Ostaszkowie jako miejsce, w którym Rosjanie skupili ludzi uważanych przez NKWD za główną podporę burżuazyjnej państwowości w Polsce. Na to miano zasłużyli oficerowie wywiadu i kontrwywiadu wojskowego, żandarmerii wojskowej, Straży Granicznej, Korpusu Ochrony Pogranicza, Służby Więziennej, pracownicy administracji publicznej oraz funkcjonariusze Policji Państwowej. Poza tym w Ostaszkowie przebywało kilkudziesięciu księży i prawników oraz pewna liczba osadników wojskowych i ziemian wywiezionych ze wschodnich województw II RP. Jednakże wśród więźniów tego obozu dominowali policjanci reprezentujący wszystkie okręgi policyjne. Przy czym prawie trzy tysiące to funkcjonariusze Policji Województwa Śląskiego, którzy w sposób zorganizowany wycofywali się na Wschód w czasie kampanii wrześniowej i zostali wzięci do niewoli w okolicach Tarnopola.*⁵²

Ludowy komisarz spraw wewnętrznych ZSRR Beria zaproponował we wniosku, który przedstawił 5.03.1940 r. na posiedzeniu Biura Politycznego likwidację tych trzech obozów, polegającą na wymordowaniu polskich jeńców. *Likwidacja obozu w Ostaszkowie przeprowadzona została od 4 kwietnia do 19 maja 1940 r. Nad*

⁵² Tamże s. 118

sprawnym przebiegiem operacji wywożenia i mordowania jeńców czuwał specjalnie oddelegowany z centrali NKWD, Błochin. Partie jeńców pędzono do stacji kolejowej Soroga, gdzie ładowano ich do wagonów więziennych i transportowano do Kalinina (obecnie Twer). Tam na stacji czekały samochody zwane czarnymi wronami, które przewoziły jeńców do miejscowej siedziby Zarządu Obwodowego NKWD.

Do wieczora byli przetrzymywani w celach piwnicznych, kiedy to zaczynał się ostatni akt dramatu. W jednym z piwnicznych pomieszczeń sprawdzano dokumenty tożsamości jeńca, po czym skutego przeprowadzano do celi śmierci, wyłożonej materiałami dźwiękochłonnymi, rozstrzeliwania trwały do świtu. Ciała pomordowanych wywożono o świcie samochodami na teren ośrodka wypoczynkowego NKWD koło Miednoje, gdzie wrzucano je do wcześniej przygotowanych dołów i zasypywano.⁵³

Zginęli jako ludzie będący w absolutnej większości kontrrewolucjonistami, zwolennikami odrodzenia Polski.⁵⁴

Ogółem we wrześniu 1939 r. zginęło ok. 3 tysiące policjantów, 10 tysięcy pozostało na ziemiach okupowanych przez Rzeszę Niemiecką, a około 12 tysięcy dostało się do niewoli sowieckiej.

Wybuch wojny niemiecko – sowieckiej 22 czerwca 1941 r. stworzył możliwość odmiany losu Polaków w Związku Radzieckim, kiedy 14 sierpnia podpisano umowę o utworzeniu polskiej armii w Rosji, spośród Polaków przebywających na tych ziemiach. Pewną liczbę ochotników stanowili ocaleli z zagłady Stalinowskiej polscy policjanci, których skierowano do jednostek, gdzie pełnili funkcje policji wojskowej.

Omawiając zarys historii Policji Państwowej nie sposób pominąć jej funkcjonowanie na ziemiach okupowanych przez Rzeszę Niemiecką. Władze hitlerowskie na terenie działania Generalnej Guberni za jedno z zadań uznały odbudowę Polskiej Policji, której zadaniem była służba patrolowa i wartownicza, służba asystencka przy funkcjonariuszach niemieckich, służba przemysłowo – handlowa i nadzór nad ruchem ulicznym. Służba w Polskiej Policji była przymusowa do marca 1940 r. stan samej tylko polskiej policji mundurowej wynosił ok. 9500 funkcjonariuszy, w polskiej służbie kryminalnej pracowało 1173 policjantów.⁵⁵ W okresie okupacji działała także Polska Policja Kryminalna, której zadaniem było

⁵³ B. Kayzer, P. Majer, Z. Siemak (1995), *Historia służb policyjnych na ziemiach polskich*, Szczepno, s. 123

⁵⁴ Tamże s. 123

⁵⁵ Tamże s. 125

prorowadzenie dochodzeń w sprawie przestępstw pospolitych i inwigilacja środowisk przestępczych. Z uwagi jednak na fakt, wykorzystywania jej funkcjonariuszy przez okupanta do działań przeciwko polskiemu społeczeństwu, Żydom i Cyganom, biorącym udział w ruchu oporu, ukrywającym się, prowadzącym nielegalną działalność gospodarczą, w społeczeństwie polskim powstały złe opinie na ich temat i pełnionej przez nich służby. W trakcie wojny sprawy kadrowe policjantów unormowane były wg. zasad przedwojennych. Policjanci mieli status urzędników komunalnych, nie państwowych.

Polska Policja w czasie okupacji była wykorzystywana do działalności antypolskiej przez hitlerowców, z drugiej strony liczne ugrupowania ruchu oporu starały się pozyskać policjantów do działań konspiracyjnych przeciwko Niemcom. Ta skomplikowana, a zarazem tragiczna sytuacja spowodowała ukształtowanie się różnorodnych postaw, od kolaboracji do zaangażowania w pracy na rzecz ruchu oporu. *Próbując określić skalę kolaboracji Polaków w szeregach Policji Polskiej (granatowej), należy powiedzieć, że rzadko występowała ona wśród funkcjonariuszy przedwojennych. Wręcz przeciwnie, część z nich podjęła służbę na wyraźny rozkaz przełożonych z konspiracji, którzy chcieli mieć swoich ludzi wewnątrz aparatu administracyjnego wroga. Nierzadko były też przykłady solidarności narodowej policjantów wobec Polaków zagrożonych niemieckimi represjami. Zachowania te w warunkach wojny nie mogły być jednak ujawniane gdyż przeczyłoby to zasadom konspiracji, a zainteresowanym mogło grozić tylko jednym, utratą życia. Znacznie głośniejsze, rzutujące w znaczący sposób na opinie Polaków o policji granatowej, były zachowania przeciwne do w/w faktycznej kolaboracji. Spotykane one były głównie u ochotników, którzy wstąpili do Policji Polskiej i Policji kryminalnej już po utworzeniu tych formacji przez Niemców (...) tego rodzaju zdarzenia i postawy rzutowały w znaczący sposób na opinię Polaków o Policji Polskiej. I mimo, że niewielu jej funkcjonariuszom można było zarzucić pełną i świadomą kolaborację z okupantem, to w powszechnym odbiorze Polska Policja traktowana była jako synonim zdrady.*⁵⁶

Po przejęciu przez komunistów władzy na ziemiach polskich 15 lipca 1944 roku dekretem PKWN rozwiązano Policję Państwową twierdząc, że jej funkcjonariusze aktywnie kolaborowali z okupantem, przyczyniając się tym samym do eksterminacji narodu polskiego. Od stycznia 1946 roku do października 1948

⁵⁶ Tamże s. 126 - 127

roku działała komisja rehabilitacyjno – weryfikacyjna przy Prezydium Rady Ministrów, która określała zakres dopuszczalności rehabilitacji policjantów, Komisja rozpatrzyła sprawy ok. 9 tys. policjantów, z czego 556 osobom odmówiono rehabilitacji. Bez właściwego zaświadczenia w tym zakresie nie można było podjąć jakiegokolwiek pracy. W tym czasie zdarzały się przypadki zatrudniania policjantów w szeregach MO, z uwagi na brak fachowców w jej szeregach. 1 lipca 1949 roku weszła w życie Ustawa o zaopatrzeniu emerytalnym funkcjonariuszy państwowych, na mocy której odebrano prawa emerytalne funkcjonariuszom Policji Państwowej. *Później zaostorzono represje wobec nich. 14 lipca 1950r. decyzją dyrektora Departamentu V Ministerstwa Bezpieczeństwa Publicznego Julii Brystyger wprowadzono instrukcję dotyczącą rozpracowania i przesłuchiwania byłych pracowników sanacyjnego aparatu policyjnego. Tak więc dewizę sowieckich organów bezpieczeństwa z II wojny światowej – był policjantem, to musi zginąć – władze komunistyczne w Polsce zastąpiły zasadą, że przedwojenni policjanci zostali zepchnięci na całkowity margines życia społecznego kraju.*⁵⁷

1.3.4 Utworzenie i funkcjonowanie Milicji Obywatelskiej

Wyobrażenia dotyczące służb policyjnych po zakończeniu II wojny światowej kształtowane były zarówno przez Komendę Główną AK i rząd na uchodźctwie, jak i Centralne Biuro Komunistów Polskich oraz PPR. Wśród koncepcji utworzenia sił porządkowych w Polsce, ich zakresu działania i organizacji, rozważano także aspekt ich nazewnictwa. Zrezygnowano z nazwy Policja, uwzględniając zarówno uwarunkowania historyczne Policji Państwowej, jak i to, że była ona postrzegana jako organ państwowy, służący określonym grupom. Natomiast Milicja kojarzyła się jako organ społeczny, który działa na rzecz ogółu społeczeństwa. Początkowo zastanawiano się nad terminem Milicja Ludowa, przyjęto jednak ostatecznie nazwę Milicja Obywatelska, której kadra miała składać się z robotników i chłopów.

Ustawa z 21 lipca 1944 roku powołała do życia PKWN, w skład którego wszedł m.in. Kierownik Resortu Bezpieczeństwa Publicznego. Już 15 sierpnia 1944 roku mowa jest o Milicji Obywatelskiej, ostatecznie o jej utworzeniu mówi dekret

⁵⁷ A. Misuk (2006), *Instytucje policyjne w Polsce, zarys dziejów od X wieku do współczesności*, Wydawnictwo Wyższej Szkoły Policji, Szczytno, s. 122

PKWN z dnia 7 października 1944 roku. *W którym m.in. znalazło się stwierdzenie : Milicja Obywatelska jest prawnie – publiczną formacją służby bezpieczeństwa publicznego*⁵⁸. Ten sam dokument określał zakres zadań MO, do których należała m.in. : ochrona bezpieczeństwa i porządku publicznego, ściganie przestępstw, a także wykonywanie zleceń sądów, prokuratury i organów administracji państwowej. Milicję Obywatelską podporządkowano Resortowi Bezpieczeństwa Publicznego, jego kierownik decydował o powoływaniu Komendanta Głównego MO, a także organizacji, kierunku działalności i szeroko rozumianej polityce kadrowej w MO. Do niego należały decyzje dotyczące mianowania, zwalniania, przenoszenia wszystkich funkcjonariuszy MO. Tenże kierownik wydawał różne dyspozycje w tym zakresie, w Rozkazie nr 2 z 19 października 1944 r. poleca : *Wobec licznych przejawów braku dyscypliny w szeregach Milicji Obywatelskiej i wobec ujawnionych wypadków przedostania się w szeregi Milicji Obywatelskiej elementów wrogich rozkazuję :*

*1. przeprowadzić gruntowne oczyszczenie szeregów Milicji Obywatelskiej na całym terenie. Usunięciu z szeregów Milicji Obywatelskiej podlega element politycznie niepewny, niezdyscyplinowany.*⁵⁹ Następnie chcąc absolutnie uzależnić Milicję Obywatelską od struktur bezpieczeństwa publicznego wydaje rozkaz nr 13 dnia 18 marca 1949 r. *W jego preambule czytamy : „Obecna struktura MO, która spełniła w poprzednich latach swoją rolę już nie odpowiada nowym wymogom i hamuje pogłębienie ścisłej współpracy MO z urzędami bezpieczeństwa publicznego, podsycając tu i ówdzie nastroje separatyzmu i wzajemnych niechęci.*⁶⁰

Rozrastający się aparat bezpieczeństwa publicznego jako zadanie pierwszoplanowe miał walkę zbrojną z przeciwnikami politycznymi, tym samym wychowanie moralne ograniczało się do tego by funkcjonariusze byli właściwie ideologicznie ukierunkowani. Systematycznie malała rola Milicji Obywatelskiej, brak było unormowań prawnych w zakresie uprawnień funkcjonariuszy, zakresu działania, ich praw i obowiązków. Pierwsze unormowanie w tym zakresie pojawiło się 28 grudnia 1944 roku w dekreście „*O ślubowaniu urzędników państwowych i sędziów*”. W 1948 roku pojawiła się nowelizacja w formie dekretu „*O rocie ślubowania ministrów, funkcjonariuszy państwowych, sędziów i prokuratorów oraz funkcjonariuszy służby bezpieczeństwa*”.

⁵⁸ Tamże s. 132

⁵⁹ A. Pawłowski (2003), *Tradycje etyki zawodowej w służbach policyjnych na ziemiach polskich*, Szczytno, Wydawnictwo Wyższej Szkoły Policji, s. 78

⁶⁰ Tamże s. 79

Sytuacja Milicji Obywatelskiej zmieniła się w 1954 roku, kiedy rozwiązano Ministerstwo Bezpieczeństwa Publicznego, 20 lipca ukazał się dekret, który odseparował te dwie formacje. Wtedy też uszczegółowiono pragmatykę służbową, prawa i obowiązki funkcjonariuszy i określono wymogi wobec kandydatów, jeden z nich brzmiał następująco: *Funkcjonariuszem Milicji Obywatelskiej może być mianowany, kto jest na odpowiednim poziomie polityczno – moralnym. Owo złożenie słów „polityczno – moralny”, a także ich kolejność, niewątpliwie nie były przypadkowe. Akcentując walory polityczne wskazywano, że Milicja Obywatelska jest formacją o określonej opcji politycznej, a od jej przedstawicieli żądano jednoznacznego opowiedzenia się po stronie partii komunistycznej.*⁶¹

Wydarzenia z czerwca i października 1956 roku doprowadziły do ponownego zbliżenia organizacyjnego MO i Służby Bezpieczeństwa. Takie same wymogi i standardy obowiązywały funkcjonariuszy MO i SB, ta swoistego rodzaju koegzystencja trwała do 1990 roku.

Na początku lat 70 ponownie wychowanie moralne zyskało większą rangę, uwzględniano nie tylko wartości polityczno – moralne, ale także cechy osobowościowe. Ustawa z 16 grudnia 1972 roku, zmieniająca ustawę o stosunku służbowym funkcjonariuszy Milicji Obywatelskiej, określała katalog cech pożądanych u funkcjonariusza MO, który wskazywał, że: *Funkcjonariuszem Milicji Obywatelskiej może być obywatel polski o nieskazitelnej przeszłości, którego cechuje obywatelska i patriotyczna świadomość oraz wysoka ideowość, korzystający w pełni z praw publicznych i dający rękojmię należytego wykonywania powierzonych obowiązków ochrony porządku i bezpieczeństwa publicznego, posiadający odpowiednie wartości moralne, odpowiednie kwalifikacje fachowe oraz zdolność fizyczną i psychiczną do służby w Milicji Obywatelskiej. Jednocześnie określono wagę i znaczenie postawy politycznej, nie ograniczając się do sformułowań natury ogólnej, lecz mówiąc, wprost, że „Funkcjonariusza powinno cechować pełne oddanie Partii i Władzy Ludowej oraz ofiarność, sumienność i gorliwość w wykonywaniu powierzonych zadań”⁶² Wobec tak postawionych wymogów formalnych „ówcześni funkcjonariusze MO nierzadko stawali przed moralnym dylematem wyboru pomiędzy wewnętrzną potrzebą i chęcią służenia społeczeństwu a podporządkowaniem się „jedynie słusznej” wówczas ideologii.*

⁶¹ Tamże s. 82, 83

⁶² Tamże s. 85

Proces permanentnego upolityczniania MO z większym natężeniem wystąpił po stanie wojennym, co znalazło odzwierciedlenie w nowych regulacjach prawnych – Ustawie z 14 lipca 1983 roku o urzędzie ministra spraw wewnętrznych i zakresie działania podległych mu organów oraz powstałej dwa lata później – Ustawie z 31 lipca 1985 roku o służbie funkcjonariuszy Służby Bezpieczeństwa i Milicji Obywatelskiej Polskiej Rzeczypospolitej Ludowej⁶³.

Istniała ścisła zależność między MO i SB, mimo deklarowanej odrębności, obydwie ustawy preferowały te same wymogi stawiane kandydatom do służby w MO i SB. W ustawach tych zapisano także rotę ślubowania, hierarchizując katalog wartości podlegających ochronie.

Omawiając problematykę etyki i preferencji moralno-zawodowych, nie sposób nie wspomnieć o zinstytucjonalizowanej formie kształtowania określonych postaw w MO, jaką stanowili oficerowie pionu polityczno – wychowawczego. Już w 1944 roku jako jedna z pierwszych powstała w Lublinie Szkoła, której absolwenci obejmowali w jednostkach milicyjnych stanowiska oficerów polityczno – wychowawczych. W późniejszym czasie na mocy rozkazu Ministra Bezpieczeństwa Publicznego z 1 lipca 1949 roku aparat ten włączono struktur szkolenia zawodowego. Ponownie pion polityczno – wychowawczy powołano do życia pod koniec 1981 roku.

Próby tworzenia związków zawodowych przez szeregowych funkcjonariuszy odbierano jako działania destabilizacyjne, uwzględniano tu także okoliczności stanu wojennego i atmosferę wokół niego. Sami milicjanci byli psychicznie „zmęczeni taką sytuacją w kraju”. Z jednej strony społeczeństwo nazywało ich „zbrojnym ramieniem partii” lub „milicja – gestapo”, z drugiej zaś zawsze musieli być dyspozycyjni z uwagi na ciągłe decyzje o wprowadzeniu podwyższonej lub pełnej gotowości do działań. Od 16 sierpnia 1980 r. do 13 grudnia 1981 r. decyzje takie wprowadzono 15 razy i tylko 20 dni w tym okresie było normalnymi dniami służby. Trudno dzisiaj jednoznacznie określić stosunek milicjantów do zaistniałego w kraju konfliktu. Podobnie, jak reszta społeczeństwa podejmowali oni pewne inicjatywy w zakresie uzyskania wolności i swobód. *Nie wszyscy jednak dali się ponieść propagandzie partyjno – rządowej m.in. tworząc Niezależny Samorządny Związek Zawodowy Funkcjonariuszy Milicji Obywatelskiej. Pierwszy dezyderat w tej sprawie pojawił się 25 maja 1981 r. w KMMO w Suwałkach, a w czerwcu na spotkaniu w*

⁶³ Tamże s. 86

garażach KSMO i hali „Gwardii” wyłoniono Komitet Założycielski Związku, który złożył wniosek o rejestrację w Sądzie Wojewódzkim w Warszawie. Ostatecznie jednak inicjatywa ta została przez kierownictwo MSW i KGMO spacyfikowana, zaś podobny manewr w klimacie końca lat osiemdziesiątych nie został powtórzony.⁶⁴

Późniejszy wiceminister spraw wewnętrznych, Jan Widacki tak scharakteryzował działalność funkcjonariuszy pionu polityczno wychowawczego *głównym zadaniem tego pionu było dbanie o czystość linii i prawidłowość postaw funkcjonariuszy MO i SB. To inspektorzy tego pionu, zastępcy szefów WUSW i RUSW do spraw polityczno – wychowawczych śledzili swych kolegów, czy aby nie pobiłdzili oni i nie odeszli od jedynie słusznych zasad marksizmu – leninizmu. To oni szpiegowali, czy ktoś z funkcjonariuszy nie ochrzcił dziecka, nie brał ślubu kościelnego albo – nie daj Boże – nie sprawił komuś w rodzinie pogrzebu z udziałem księdza.⁶⁵*

Taką samą ocenę uzyskał powołany w 1984 r. Zarząd Ochrony Funkcjonariuszy, który budził liczne kontrowersje moralne wśród funkcjonariuszy, gdyż była to instytucja „wewnętrznej policji”. Kontekst wychowania, w tym moralnego milicjantów uwzględniony był także w modyfikowanym procesie szkolenia. Programy szkolenia obejmowały zagadnienia prawno – zawodowe, wiedzę społeczno – polityczną, ogólnokształcącą oraz zagadnienia z zakresu wojskowości. *Wśród znacznej liczby realizowanych przedmiotów znalazły się i takie, których zadaniem było upowszechnianie problematyki społeczno – wychowawczej czy wręcz moralnej. W ramach tzw. wiedzy społeczno – politycznej realizowano między innymi przedmioty: zagadnienia społeczne Polski, społeczna rola MO, kultura i literatura Polski; zaś wśród przedmiotów zawodowych: zasady dobrego wychowania. W ramach ostatniego z wymienionych przedmiotów omawiano następujące zagadnienia: „cechy człowieka dobrze wychowanego (uprzejmość, prostota, dyskrecja, skromność, opanowanie); sposób ubierania się (wygląd zewnętrzny oficera); jedzenie i zachowanie się przy stole; stosunki towarzyskie; kontakty urzędowe; zachowanie się podczas różnych uroczystości.⁶⁶* Współzależność w zakresie nauczania z różnych dziedzin F. Kubica tak uzasadnił w „Uwagach o wychowaniu funkcjonariuszy MO i SB” *w naszych organach mających charakter*

⁶⁴ Kayzer B., Majer P., Siemak Z. (1995), *Historia służb policyjnych na ziemiach polskich, Szczytno*, s. 135

⁶⁵ Podają za : A. Pawłowski (2003), *Tradycje etyki zawodowej w służbach policyjnych na ziemiach polskich*, Szczytno, Wydawnictwo Wyższej Szkoły Policji w Szczytnie, s 82 - 90

⁶⁶ Tamże s. 91-92

*polityczny, trudno byłoby (...) przeprowadzić podział między tym, co stanowi ściśle zawodowe (...) przygotowanie pracownika, a tym, co wynika z jego postawy polityczno – moralnej.*⁶⁷ Od początku powstania MO podejmowano różne działania w zakresie wychowania, zasad kulturalnego zachowania o czym świadczą liczne publikacje. Jedną z przyczyn takiego stanu rzeczy był fakt, niskiego wykształcenia w początkowym okresie istnienia tej formacji. Dlatego też w publikacji „Uprzejmy Milicjant” znalazły się wskazówki dotyczące poprawnego zachowania milicjantów *nie tylko mundur, ale już sama funkcja społeczna, sam zawód nakłada na milicjanta duże, a przy tym szczególne obowiązki. Społeczeństwo na ogół zwraca uwagę na zachowanie się funkcjonariuszy MO zarówno w służbie, jaki i w ich życiu prywatnym. Na podstawie różnych, często drobnych i oderwanych spostrzeżeń, wyrabia sobie opinię o poszczególnym milicjancie i o całej milicji.*⁶⁸

Wtedy już pojawiły się potrzeby świadczące o konieczności ukształtowania zasad etyki zawodowej milicjanta. Początkowo problematykę tę starano się ująć w pewne ramy poprzez sporządzanie katalogu pożądanych cech osobowościowych funkcjonariusza MO.

F. Kubica w ”Uwagach o wychowaniu funkcjonariuszy Milicji Obywatelskiej i Służby Bezpieczeństwa” prezentuje następujące cechy: *wysokie uspołecznienie, patriotyzm, naukowy marksistowski światopogląd, zrozumienie i poczucie potrzeby ścisłej więzi ze społeczeństwem, przekonanie o istotnym znaczeniu zapobiegania przestępczości, umiejętność prawidłowego ujmowania i oceniania zdarzeń, umiejętność samodzielnego rozwiązywania problemów, wysokie poczucie obowiązkowości, odpowiedzialności, rzetelności, dokładności oraz uporu i wytrwałości w pracy, odwaga cywilna i prawdomówność, optymizm i pogodny stosunek do życia, świadoma dyscyplina, nawyk systematycznej pracy nad podnoszeniem kwalifikacji, umiejętność godzenia i wiązania życia domowego i rodzinnego z pracą zawodową.*

W 1969 r. ukazała się też publikacja W. Wierzbickiego poświęcona analizie psychicznych cech osobowościowych funkcjonariusza MO.

W latach siedemdziesiątych wzrasta liczba różnych opracowań, gdzie widoczna jest potrzeba „moralizatorstwa zawodowego”, tym samym coraz częściej używa się sformułowań „etyka zawodu funkcjonariusza MO”. Należy tu wymienić opracowanie Banajskiego, który próbuje w sposób kompleksowy ująć to zagadnienie

⁶⁷ Tamże s. 93

⁶⁸ Tamże s. 94

w „Wartościach i normach etyki zawodowej funkcjonariusza Milicji Obywatelskiej”. *Przedstawiając zaś czynniki determinujące etykę zawodową funkcjonariusza MO, odwołuje się do specyficznych właściwości pracy – służby, moralnej roli uprawnień i społeczno – etycznych aspektów kierowania, a także poddaje analizie moralne konsekwencje wykorzystywania policyjnych urządzeń technicznych.*

W latach 80 tych charakter tych rozważań został sformalizowany w dokumencie służbowym wprowadzonym do użytku służbowego „Zasady etyki i obyczaje funkcjonariuszy Służby Bezpieczeństwa i Milicji Obywatelskiej PRL”. Dokument ten zawierał 60 punktów, uszeregowanych w sześciu rozdziałach. Rozdział I „Moralny sens służby w organach Służby Bezpieczeństwa i Milicji Obywatelskiej” zawierał 10 wstępnych ogólnych reguł prezentujących wymogi i charakter służby milicyjnej. Rozdział II „Zasada praworządności” określał dyrektywy moralne w zakresie przestrzegania prawa w tym zawodzie. Dwa następne rozdziały: III „Ogólne zasady moralne w postępowaniu służbowym z obywatelami” i IV „Szczegółowe zasady moralne w postępowaniu służbowym z obywatelami” odwoływały się do powszechnie akceptowanych wartości, takich jak: poszanowanie ludzkiej godności i wrażliwości na krzywdę ludzką. Rozdział V „Moralne zasady postępowania w kolektywie, obyczaje w służbie” regulował wewnętrzne, zawodowe relacje interpersonalne. Natomiast rozdział VI „Zasady moralne i obyczaje funkcjonariuszy w życiu pozasłużbowym” propagował prowadzenie aktywnego społecznie trybu życia i wskazywał na konieczność troski o byt rodziny i wychowanie dzieci.

W schyłkowym okresie funkcjonowania Milicji Obywatelskiej problematyka etyki zawodowej i moralności była przedmiotem szczególnych rozważań. Koniecznym jest tu zaprezentowanie fragmentów kilku wystąpień, referatów przedstawionych na konferencji naukowej zorganizowanej na ten temat w Akademii Spraw Wewnętrznych 21 października 1987 r. *Dążymy do tego, aby wybór rozwiązań określonych problemów był zawsze zgodny z prawem, z interesami partii, socjalistycznego państwa i społeczeństwa. Cel ten osiągamy, stosując wytrwale i konsekwentnie działania służące kształtowaniu pożądanых osobowości funkcjonariuszy. Mimo to w codziennej służbie zdarzają się przypadki nieprzestrzegania zasad ideowo – moralnych przez pojedynczych funkcjonariuszy, a niekiedy nawet przez pewne grupy. Fakty tego rodzaju godzą w dobre imię naszego resortu, a więc – we wszystkich uczciwych funkcjonariuszy, żołnierzy i pracowników.*

Każdy naruszający prawo lub normy ideowo – moralne powinien być objęty systematycznymi oddziaływaniami wychowawczymi przełożonych, aparatu polityczno – wychowawczego, organizacji partyjnych, młodzieżowych i społecznych, a w szczególności rad funkcjonariuszy i sądów honorowych.⁶⁹

W pracy ideowo – wychowawczej zmierzającej do utrwalania należytych postaw ideowo – moralnych i rozwijania osobowości funkcjonariuszy, zgodnie z programem partii, powinniśmy dostrzegać zagrożenia zewnętrzne i wewnętrzne. Zagrożenia te dotyczące różnych sfer życia grup i jednostek⁷⁰.

Kształtowania przekonań funkcjonariuszy o tym, iż celem i sensem naszej działalności jest służba partii, państwu i narodowi oraz że społeczny szacunek i uznanie zyskujemy przez rzetelne wykonywanie swych obowiązków oraz prezentowanie właściwych postaw etycznych⁷¹.

Niezmiernie ważne dla maksymalnego ograniczenia nagannych moralnie postaw, zachowań i działań, są szeroko pojmowane działania profilaktyczne. Prowadzić je należy szczególnie w stosunku do osób zagrożonych, podatnych na negatywne wpływy i oddziaływania ludzi o słabej psychice i chwiejnych postawach ideowo – moralnych. Główną zasadą działań profilaktycznych powinna być analiza źródeł zagrożeń oraz warunków sprzyjających ich powstawaniu, a następnie likwidacja zagrożeń. Wśród działań profilaktycznych znaczącą rolę odgrywają partyjne rozmowy indywidualne, opiniowanie służbowe, przeglądy kadrowe oraz wszelkie inne oceny i analizy tak poszczególnych osób, jak i całych kolektywów⁷².

Doceniając w pełni historyczną rolę tak kosynierów, jak i czelistów, związaną z postaciami Tadeusza Kościuszki i Feliksa Dzierżyńskiego, zachowanymi w tradycji naszego resortu, podkreślić należy przede wszystkim, że ludowy aparat bezpieczeństwa i milicji w Polsce wyrósł spośród robotników i chłopów, byłych żołnierzy Gwardii Ludowej i Armii Ludowej, pracowników służb specjalnych walczących na tyłach wroga, na najtrudniejszym „tajnym froncie”, spośród żołnierzy

⁶⁹ Cz. Staszczak (1988), *Zadania przełożonych, aparatu polityczno-wychowawczego oraz organizacji partyjnych i społecznych w dalszym kształtowaniu właściwych postaw ideowo-etycznych funkcjonariuszy, żołnierzy i pracowników resortu spraw wewnętrznych, Etyka zawodowa funkcjonariuszy Służby Bezpieczeństwa i Milicji Obywatelskiej*, Wydawnictwo Zakład Pomocy Naukowych, Wydawnictwo i Reprografii ASW, Warszawa, s. 17

⁷⁰ Tamże, s. 19

⁷¹ Tamże, s. 24

⁷² Tamże, s. 28

*ludowego Wojska Polskiego mającego za sobą zwycięski szlak bojowy od Lenino do Berlina*⁷³.

*Historia resortu spraw wewnętrznych w Polsce Ludowej potwierdza w całej rozciągłości leninowską naukę odnoszącą się do narodzin i dziejów państwa proletariackiego. Od pierwszych dni swego istnienia, wprowadzając w życie tezę Lenina o tym, że tylko ta władza jest coś warta, która potrafi się sama obronić, Polska Partia Robotnicza szczególną wagę przywiązywała do utworzenia właściwego rozwoju zbrojnych formacji ludu pracującego, a przede wszystkim – aparatu bezpieczeństwa i porządku publicznego*⁷⁴.

*Z systemu licznych gwarancji przestrzegania zasad etyki zawodowej funkcjonariuszy SB i MO nie można oczywiście eliminować wielokierunkowych, w tym także polityczno – wychowawczych, działań podejmowanych przez organizacje i instancje partyjne. Jak wskazuje praktyka, oddziaływanie organizacji partyjnych, partyjnych zwłaszcza POP, może stanowić silną i skuteczną gwarancję przestrzegania przez funkcjonariuszy zasad etyki zawodowej?*⁷⁵

Moralność zawodu milicyjnego doczekała się licznych opracowań normatywnych. Szczególne nasilenie rozważań i podejmowanych działań w tej dziedzinie wystąpiło w latach 70 – tych i 80 – tych. Jedną z przyczyn były uwarunkowania zewnętrzne, w tym nasilające się niepokoje społeczne m.in. (grudzień 1970 roku, czerwiec 1976 roku i grudzień 1980 roku). To z kolei spowodowało, że zmieniły się także uwarunkowania wewnętrzne, poprzez zmiany prawne regulujące funkcjonowanie MO i zintensyfikowanie kontroli nad postępowaniem funkcjonariuszy przez reaktywowane piony służby wewnętrznej i polityczno – wychowawczej. *Ten ostatni element może świadczyć o podejmowaniu prób hamowania samowoli funkcjonariuszy, szczególnie, gdy uwzględnimy ówczesne próby oddalonego tworzenia związków zawodowych MO. Rola etyki zawodowej w takim świetle może być postrzegana jako jeszcze jeden instrument wspierający*

⁷³ T. Walichnowski (1988), Tradycje ideowo-moralne funkcjonariuszy Służby Bezpieczeństwa i Milicji Obywatelskiej, *Etyka zawodowa funkcjonariuszy Służby Bezpieczeństwa i Milicji Obywatelskiej*, Wydawnictwo Zakład Pomocy Naukowych, Wydawnictwo i Reprografii ASW, Warszawa, s. 75

⁷⁴ Tamże, s. 77

⁷⁵ B. Dobkowski (1988), Praworządność i moralność-ich regulacja i wychowawcza rola w działalności funkcjonariuszy SB i MO, *Etyka zawodowa funkcjonariuszy Służby Bezpieczeństwa i Milicji Obywatelskiej*, Wydawnictwo Zakład Pomocy Naukowych, Wydawnictwo i Reprografii ASW, Warszawa, s. 168, 169

*działania kontrolne, a nadto wpływający pozytywnie na kształtowanie pożądanego image tej służby.*⁷⁶

Odnosząc się do referatów uwzględniających ówczesną problematykę moralną, które zostały wygłoszone w Akademii Spraw Wewnętrznych w październiku 1987 roku, czyli niespełna dwa lata przed zmianą systemu politycznego w kraju, znajdujemy liczne odniesienia poglądów i działań Lenina czy Dzierżyńskiego. Możemy wyobrazić sobie, jak wielka była determinacja „pewnych grup ludzi” w utrzymaniu za wszelką cenę dotychczasowego „porządku politycznego”, również w szeregach MO. Ilekroć mowa o wychowaniu moralnym referujący używają słów „ideowo moralne wychowanie”, ta kolejność słów ma sama w sobie jednoznaczną wymowę.

W okresie PRL-u prawem zagwarantowane były wolności obywatelskie, społeczne, polityczne, nie znajdowało to jednak odzwierciedlenia w codziennym życiu. Analizując treść „Zasad etyki i obyczaju funkcjonariuszy MO i SB” można stwierdzić, że obowiązywał nadrzędny nakaz stania po stronie władzy, a dopiero później prawa.

Trzeba koniecznie zastanowić się, jak w tych realiach politycznych i służbowych czuli się i żyli szeregowi funkcjonariusze MO, którzy mieli określone poglądy, wewnętrzny system wartości, byli w zdecydowanej większości katolikami, jak funkcjonowali w swoich rodzinach, czy społeczności lokalnej? *Największe dylematy mieli funkcjonariusze Milicji Obywatelskiej. Musieli oni, bowiem wybierać między sumieniem a posłuszeństwem rozkazom. Analiza ówczesnych przesłanek moralnozawodowych wskazuje, iż tradycyjne sumienie powiązane ze stosunkowo dobrym prawem stanowionym zostało wystawione na ciężką próbę*⁷⁷.

1.4. Policja w okresie transformacji ustrojowej

1.4.1 Utworzenie Policji, specyfika służby

Przemiany demokratyczne, które w 1989 roku zostały zapoczątkowane w Polsce objęły także Milicję Obywatelską. W grudniu tego roku rozpoczął swoją działalność Niezależny Związek Zawodowy, który staje się reprezentantem dążeń

⁷⁶ A. Pawłowski (2003), *Tradycje etyki zawodowej w służbach policyjnych na ziemiach polskich*, Szczytno, Wydawnictwo Wyższej Szkoły Policji, s. 104

⁷⁷ Tamże, s. 107

tysięcy funkcjonariuszy MO do uznania ich praw wolnościowych: sumienia, wyznania, zrzeszania się, protestu, itp.

Polskie społeczeństwo, któremu przywrócono podmiotowość oczekiwało także zmian w organizacji będącej „zbrojnym ramieniem PZPR”.

Stąd też w dniu 6 kwietnia 1990 roku uchwalona została Ustawa o Policji, która zgodnie z art. 146, z chwilą utworzenia Policji rozwiązywała Milicję Obywatelską, przejmując jej mienie, etaty i dokumenty. Na mocy art. 147 cytowanej Ustawy Minister Spraw Wewnętrznych otrzymał dyspozycje utworzenia Policji w ciągu 3 miesięcy od jej wejścia w życie w dniu 10 maja 1990 roku. W ustawie tej *„został wyeksponowany obowiązek respektowania przez policjantów godności oraz przestrzegania i ochrony praw człowieka”*⁷⁸

Art. 1 wymienionej Ustawy mówi : *Tworzy się Policję jako „umundurowaną i uzbrojoną formację służącą społeczeństwu i przeznaczoną do ochrony bezpieczeństwa ludzi oraz do utrzymania bezpieczeństwa i porządku publicznego”*⁷⁹, określając jej cel działania. Tym samym jednoznacznym staje się fakt, że funkcjonariusz by osiągnąć wyznaczonej jej cele musi działać w oparciu o obowiązujące w Państwie uregulowania prawne i ma obowiązek chronić dobro wymienione w tej ustawie: *„jeżeli zatem dobro, które policjant ma obowiązek szczególnie chronić, pozostaje w kolizji z dobrem osobistym policjanta zobowiązanego omawianym przepisem ustawy do tej ochrony, to bez względu na zagrożenie dobra osobistego policjanta (życia, zdrowia, godności) ma on chronić dobro powierzone jego szczególnej pieczy”*⁸⁰

Policja jako organ administracji państwowej, realizuje zadania Państwa w dziedzinie:

- ochrony życia i zdrowia ludzi oraz mienia
- ochrony bezpieczeństwa publicznego
- organizowania działań zapobiegających popełnianiu przestępstw, wykroczeń oraz zjawiskom kryminogennym
- ściga sprawców przestępstw i wykroczeń
- kontroluje przestrzeganie przepisów porządkowych administracyjnych
- współdziała z Policjami innych państw

⁷⁸ A. Misuk (2006), *Instytucje policyjne w Polsce, zarys dziejów od X wieku do współczesności*, Wydawnictwo Wyższej Szkoły Policji w Szczytnie, Szczytno, s. 145

⁷⁹ T. Hanusek (1996), *Ustawa o Policji – komentarz*, Zakamycze, s. 15

⁸⁰ Tamże, s. 15, 16

W celu realizacji tych zadań Policja wykonuje czynności operacyjno – rozpoznawcze, dochodzeniowo – śledcze i administracyjno-porządkowe, a także na polecenie sądu lub prokuratury.

W trakcie wykonywania czynności służbowych policjanci mają prawo do: legitymowania, zatrzymywania, przeszukania osób i pomieszczeń, dokonywania kontroli osobistej, żądania niezbędnej pomocy od instytucji i obywateli.

Zostały sprecyzowane warunki, przypadki użycia środków przymusu bezpośredniego i broni palnej, przewidziano także szczególne uprawnienia Policji na wypadek zagrożenia bezpieczeństwa publicznego lub niebezpiecznego zakłócania porządku, zezwalając na użycie pododdziałów zwartych Policji jednocześnie z jednostkami sił zbrojnych.

Określono również zasady stosowania techniki operacyjnej, dokonywania kontroli korespondencji, niejawnego nadzoru pomieszczeń, zakupu kontrolowanego, gromadzenia danych w celach identyfikacji osób podejrzewanych o popełnienie przestępstw.

Ustawa była wielokrotnie nowelizowana jednak nie wprowadzono zasadniczych zmian w strukturze organizacyjnej Policji.

Art. 25 pkt 1 cytowanej ustawy stanowi, kto może zostać policjantem: *służbę w Policji może pełnić obywatel Polski o nieposzlakowanej opinii, niekarany, korzystający z pełni praw publicznych, posiadający co najmniej średnie wykształcenie oraz zdolność fizyczną i psychiczną do służby w formacjach uzbrojonych, podległych szczególnej dyscyplinie służbowej, której gotów jest się podporządkować.*⁸¹ Zdolność psychiczną i fizyczną kandydata określają komisje lekarskie podległe Ministrowi Spraw Wewnętrznych, zgodnie z art. 26 w/w Ustawy.

1.4.2 Dokumenty określające zachowania etyczne policjantów

Przed podjęciem służby policjant składa ślubowanie (art. 27). Tym samym zgodnie z art. 58 wymienionej Ustawy policjant zobowiązany jest dochować obowiązków wynikających z roty złożonego ślubowania. Policjant może odmówić wykonania rozkazu lub polecenia jedynie wtedy, gdy jego wykonanie będzie się łączyło z popełnieniem przestępstwa.

⁸¹ Tamże s. 70

Komentatorzy prawa policyjnego określają tę koncepcję mianem „myślącego funkcjonariusza”.

W art. 132 Ustawy o Policji jednoznacznie określono, że: „*policjant odpowiada dyscyplinarnie za popełnienie przewinienia dyscyplinarnego polegającego na naruszeniu dyscypliny służbowej **lub nieprzestrzeganiu zasad etyki zawodowej***”.

Wymieniona ustawa precyzuje prawa policjanta co do: świadczeń finansowych, socjalnych, emerytalnych, czy też zrzeszania się w związku zawodowym Policji, ale nakłada też na policjanta obowiązki i zakazy, ograniczając na swój sposób jego swobodę działania. Trzeba tu wymienić zakaz przyjmowania korzyści majątkowych, podejmowania dodatkowej pracy poza służbą, która może skutkować ewentualnym nadużyciem, wstępowania do ruchów politycznych i partii z powodu zasady bezstronności.

Ponadto policjant zobowiązany jest informować swojego przełożonego pisemnym raportem z zachowaniem drogi służbowej o fakcie wyjazdu do kraju poza Unią Europejską na dłużej niż 3 dni, zmianie stanu cywilnego, urodzeniu się dziecka, zmianie miejsca zamieszkania.

Dokonując analizy tekstu ustawy należy stwierdzić, że zakres działania Policji wyróżnia się szczególnym charakterem ze względu na specyfikę zadań. Przyznane w tym celu Policji uprawnienia pozwalają na ingerencję w sferę praw i wolności człowieka niekiedy w znacznym stopniu. *Dla policjanta prawo odgrywa istotną rolę z następujących względów:*

- *przepisy prawa są instrumentem jego pracy, wynikają z nich zasady reagowania na zjawiska naruszenia prawa, a także reguły postępowania w sytuacjach związanych z pełnieniem służby;*
- *z przepisów wynika zbiór zasad, którymi policjant powinien się kierować, np. działania zgodnego z interesem publicznym, humanitaryzmu, obiektywizmu, prawdy materialnej;*
- *prawo jest wartością, której służy.*⁸²

W ustawie tej wraz z przekształceniem MO w Policję dokonano istotnych zmian w hierarchii zadań nowej formacji. Głównym zadaniem Milicji Obywatelskiej była ochrona bezpieczeństwa państwa i porządku publicznego, Policja natomiast na pierwszym miejscu ma ochronę bezpieczeństwa obywateli i ich podstawowych praw:

⁸² red. M. Roga (1995), *Policja w społeczeństwie okresu przejściowego*, art. M. Róg, Wydawnictwo Wyższej Szkoły Policji w Szczytnie, Szczytno, s. 41

życia, zdrowia oraz mienia, przed bezprawnymi zamachami. Zawarta tu została zasada humanizacji prawa, a podstawową funkcją Policji jest służenie dobru wszystkich ludzi. Art. 14 ust. 3 Ustawy o Policji stwierdza w sposób wyraźny, że: ***policjanci w toku wykonywania czynności służbowych mają obowiązek respektowania godności obywateli oraz przestrzegania i ochrony praw człowieka.***

Mowa tu oczywiście o każdym człowieku, bez względu na narodowość, rasę, wyznanie, czy odmienności psychiczne, osobowościowe lub wygląd. Policjant musi wykazać się tolerancją, zrozumieniem różnych ludzi. Z tą postawą wiąże się zasada bezstronności nakazująca, by policjant nie kierował się w trakcie wykonywania zadań emocjami, sympatiami, ma być rzeczowy, taktowny, stanowczy, tak by jednak nie pogłębiać agresji u ludzi lub grup społecznych. Wskazano także na bezwzględny obowiązek niesienia pomocy potrzebującym jej bez względu na to czy jest to ofiara czy sprawca przestępstwa. Ta zasada pełni także funkcje nadrzędną w przypadku użycia środków przymusu bezpośredniego lub broni palnej, których stosowanie musi być adekwatne do zagrożenia, przynoszące najmniejsze dolegliwości osobom, wobec których są użyte, poza tym nie mogą naruszać dóbr osób postronnych. Tak więc przepisy Ustawy mówią jednoznacznie, że użycie broni palnej nie może zmierzać do pozbawienia życia osoby, wobec której jej użyto, natomiast środków przymusu bezpośredniego nie stosuje się wobec starców, osób kalekich, dzieci, kobiet ciężarnych. Myślą przewodnią była tu postawa humanitaryzmu i eliminacji z działań Policji wszelkiej brutalności.

Wskazano także obowiązek udzielenia pierwszej pomocy i zapewnienia opieki lekarskiej osobom wobec, których użyto wymienione wyżej środki, osobom zatrzymanym, a także wszystkim którzy jej potrzebują.

Określono zatem, że *policjanta winna cechować służebna postawa wobec społeczeństwa i jednostki. Samo zresztą potoczne określenie pracy policjanta jako „służby”, „służby publicznej” etc. wskazuje na charakter zawodu funkcjonariusza policji. Podejmując pracę w policji w sposób wyraźny, bądź dorozumiany funkcjonariusz zobowiązuje się do pewnych wyrzeczeń lub pozytywnych działań dla dobra jednostki i ogółu, a dokąd w służbie tej pozostaje, nie może się od tych zobowiązań uwolnić.*⁸³

W tym miejscu trzeba zadać pytanie, co miało wpływ na tak szybkie przeobrażenia w różnych sferach działalności Policji? Wydaje się, że jedną z nich

⁸³ T. Hanusek, A. Abramski, J. Leśniewski, S. Pikulski, S. Sagan., M. Taniewska (1992), *Prawo Policyjne Tom I*, Biuro Wydawnictw Prawniczych „POLBOD”, Katowice, s. 42

była transformacja społeczno – polityczna i zmiany w organach władzy i administracji, utworzenie nowych struktur organizacyjnych Policji i ukierunkowanie jej celów strategicznych na ochronę praw i wolności jednostki, co jest zgodne z art. 30 Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej z 2 kwietnia 1997 roku, który mówi: ***przyrodzona i niezbywalna godność człowieka stanowi źródło wolności i praw człowieka i obywatela. Jest ona nienaruszalna, a jej poszanowanie i ochrona jest obowiązkiem władz publicznych.***

Niewątpliwie istotną rolę odegrały również zmiany w skali i rodzajach zagrożenia bezpieczeństwa obywateli i porządku publicznego, jakim jest wzrost przestępczości charakterze zorganizowanym, obniżenie wieku i brutalizacja działań sprawców przestępstw, a także przestępczość o znaczeniu międzynarodowym.

W celu usprawnienia swoich działań Policja musi wykorzystywać maksymalnie szybko i sprawnie zdobycze postępu naukowo – technicznego takie jak: łączność, transport, uzbrojenie, wyposażenie laboratoriów i elektronikę służącą do gromadzenia i przetwarzania danych. Niezwykle istotną przyczyną zmian w Policji był także zapoczątkowany proces integracji Polski z Europą Zachodnią, a dalej wejściem naszego kraju w struktury Unii Europejskiej. W związku z powyższym Polska musiała przyjąć rozwiązania, które były zgodne ze standardami akceptowanymi w demokratycznej Europie. *Wśród nich ogromnie ważną rolę – w kontekście zadań Policji – odgrywa prawny system ochrony przed naruszeniami podstawowych praw oraz wolności człowieka i obywatela*⁸⁴.

Trzeba tu także podkreślić, że naruszenie podstawowych norm prawnych i etycznych w postaci zakazu stosowania tortur oraz niehumanitarnego lub poniżającego traktowania albo karania może być przedmiotem skargi skierowanej do Europejskiej Komisji Praw Człowieka i Europejskiego Trybunału Praw Człowieka na podstawie Konwencji z 1950 roku.

Można uznać, że Policja jako organizacja działa w ramach określonych norm prawnych zarówno polskich, jak i europejskich. Ustawa o Policji, a także liczne jej przepisy wykonawcze ukazujące się w formie rozporządzeń Ministra Spraw Wewnętrznych lub rozkazów Komendanta Głównego Policji określają tryb, sposób i zakres zadań Policji.

Zdania te realizują policjanci - to około 100 tysięcy ludzi, którzy mają różne osobowości, charaktery, poglądy, usposobienia. Realia, w jakich działają policjanci

⁸⁴ red. M. Roga (1995), *Policja w społeczeństwie okresu przejściowego*, art. W. Bednarek Wydawnictwo Wyższej Szkoły Policji w Szczytnie, Szczytno, s. 131,132

wykonując zadania nie zawsze są możliwe do ujęcia w ramy prawne, nie zawsze jest możliwa do przewidzenia specyfika sytuacji, w jakich przyjdzie podejmować decyzje policjantowi, ani też okoliczności w jakich się znajdzie. Stąd koniecznym stało się ustalenie podstawowych norm moralnych policjanta, który w swej działalności w sposób bezpośredni i chyba najszerszy związany jest z prawami i wolnościami człowieka, tym samym ingeruje w intymne sfery jego życia. To właśnie policjant realizując skutecznie swoje zadania narusza naturalne wolności i prawa człowieka. Powstają dylematy wyboru: sprawności ścigania, czy nieskazitelności policjanta. Służba w celu ochrony bezpieczeństwa osób i porządku publicznego rodzi dysonans, gdyż interesy jednostki i społeczeństwa nie zawsze są te same. Zasady moralne obowiązujące powszechnie w określonej epoce i systemie kulturowym są nadrzędne i obowiązują również policjanta, bo jedna jest moralność.

Tworząc normy etyki policyjnej uwzględnić trzeba w *pierwszym rzędzie pewne ogólne powinności, nakazy i zakazy, zarówno te opisane w istniejących normach prawnych, jak również pozanormatywne, a wynikające ze specyficznego charakteru pracy policjanta*.⁸⁵ Podstawowym zadaniem etyki policyjnej jest określenie *moralnej kultury policjanta, stanowiącej jednocześnie pewien szczególny rodzaj wiedzy odnoszącej się do procesu nabywania umiejętności, wykonywania czynności zawodowych zgodnie ze standardami kultury współżycia, wrażliwością na wartości i etycznym poczuciem smaku, których źródłem jest w pewnym stopniu doświadczenie zawodowe i życiowe. Tego rodzaju umiejętności rozróżnienia czynów moralnie aprobowanych i nagannych oraz postępowanie na podstawie owego rozpoznania jest nazwane w etyce sprawnością moralną i opiera się na wyuczonych nawykach działania zgodnego z obowiązującymi w danej społeczności dyrektywami moralnymi. Sprawność moralna jest zatem swego rodzaju stałą dyspozycją katalizującą podejmowanie decyzji, które są uwarunkowane nie tylko konkretnymi obowiązkami wpisanymi w zawód policjanta, lecz również okoliczności zewnętrznych, indywidualizujących ich wykonanie*.⁸⁶

⁸⁵ T. Hanusek, A. Abramski, J. Leśniewski, S. Pikulski, S. Sagan., M. Taniewska (1992), *Prawo Policyjne Tom I*, Biuro Wydawnictw Prawniczych „POLBOD”, Katowice, s. 41

⁸⁶ red. E. Wiszowaty, G. Kędzierska, W. Pływaczewski (2002), *Policja Etyka Kościół, Szczytno, WSPol*, s. 180, 181

1.4.3 Preferowane wartości w pracy funkcjonariuszy Policji

Katalog obowiązków, powinności, wszelakich umiejętności, jakie winien mieć policjant, jest niezmiernie szeroki. To właśnie policjant musi być uwrażliwiony na wszystko, co ludzkie. Z jednej strony ma kontakt z krzywdą, jakiej doznają osoby pokrzywdzone, z drugiej strony styka się z brutalnością, a niekiedy wręcz atakami zemsty. Codziennie widzi, jak naruszana jest godność ludzka, sam jest tym, którego godność jest naruszana. To właśnie w tak trudnych momentach służby, etyka ma być mu pomocną do opanowania emocji, chęci odwetu. *Zasady etyczne nie mogą być dla policjanta jakąś dowolną przypadkowością, lecz mają być pomocne w podejmowaniu trudnych decyzji w skomplikowanych sytuacjach. Pomocne powinno być także prawo, które również zajmuje pozycję służebną wobec społeczeństwa. Samo słowo „służba” mówi wiele za siebie i dokładnie wskazuje na kierunek wykonawstwa zadań policyjnych. Służba policyjna wymaga pełnej identyfikacji z danym zawodem, w tym również pokazania ofiarności wyrażającej się gotowością do podejmowania wielu interwencji z narażeniem swojego życia, gdzie wielokrotnie dochodzi do konfliktu norm moralnych z własnym sumieniem lecz to powinno być wliczone w ryzyko wykonywania właśnie takiego zawodu.*⁸⁷ Policjant sam musi dokonywać określonych wyborów, decydować co jest najważniejsze, co wyniknie z jego decyzji dla społeczeństwa, któremu służy, a co dla niego samego, czy jego postępowanie jest zgodne z wartościami moralnymi w jego rozumieniu.

Ogromną rolę w kształtowaniu moralności policjanta mają tu do odegrania przełożeni, środowisko zawodowe, a nade wszystko system szkolnictwa policyjnego. Czy jest on tak zorganizowany, by poza wyszkoleniem zawodowym przygotować na właściwym poziomie psychicznym i etycznym policjanta do „brutalnego zderzenia się z rzeczywistością”, czy omawiane są dylematy moralne wynikające ze służby. *To przecież nikt inny, jak nauczyciel ma pierwszy kontakt z policjantem wchodzącym dopiero w arkana służby oraz kształtuje umiejętności dopiero poznane. Dlatego w procesie dydaktycznym bardzo ważne jest, prócz powinności własnych, podjęcie przez wykładowców analizy konkretnych przykładów wskazujących na konflikty norm moralnych, które przyjdzie kiedyś rozwiązywać. Oczywiście nie można bezbłędnie przewidzieć, co policjanta spotka w przyszłości – ale taka analiza doprowadzi do*

⁸⁷ red. E. Wiszowaty, G. Kędzierska, W. Pływaczewski (2002), *Policja Etyka Kościół, Szczytno, WSPol*, s. 174

wskazania przypadków prawidłowego wykorzystania oraz stosowania zasad etycznych w służbie policji.⁸⁸

Jak zatem przygotować młodego człowieka do wykonywania tak trudnego zawodu, czy potrafimy sprostać temu zadaniu?

Bazą kultury europejskiej jest triada wartości: prawda, dobro, piękno. Współczesne postmodernistyczne społeczeństwa proponują rezygnację z wartości uniwersalnych tracąc przy tym punkt odniesienia, co jest dobrem a co złem, jaka jest nasza tożsamość, jakim kryterium mamy się kierować dokonując określonych wyborów. Kreowany jest nowy porządek bycia, skoncentrowany na tym co doraźnie, wygodne, bezmyślne, gdzie nie musimy ponosić odpowiedzialności. Czy może istnieć świat bez wartości uniwersalnych, jak ma wyglądać? *J. Tischnerowi wydaje się on analogiczny do jednorodnej przestrzeni geometrycznej, w której wszystkie formy i bryły są jednakowo ważne i jednakowo nieważne. W tej geometrycznej perspektywie: „kamień jest sobą, drzewo jest sobą. Byt jest bytem, każdy byt ma jakieś właściwości. Wśród tych właściwości nie ma jednak żadnej takiej, która by była dobrocią, złością, tym, co gorsze i lepsze. Wszystko istnieje na tym samym poziomie”. Znika etyczne kryterium wyboru między śmiercią a życiem, zdrowiem a chorobą, pustką a bogactwem sensów. Żyjący w jednowymiarowym świecie człowiek sam też staje się jednowymiarowy.*⁸⁹ Uwzględniając zatem kulturową tożsamość Europy i Polski należy jednoznacznie określić, które wartości są fundamentem i inspiracją w naszym życiu. *W. Piwowarski określa wartości jako te, które aprobeuje przynajmniej większość obywateli w przekonaniu, że nadają one sens oraz identyczność społeczeństwu i państwu. Zwykle wymienia się wśród nich: godność człowieka, prawa człowieka, wolność, życie, sprawiedliwość, równość, solidarność. Mają one korzenie w chrześcijaństwie i w jakiś sposób funkcjonują także w narodzie polskim. Do wartości typowo polskich W. Piwowarski zalicza patriotyzm i religię.*⁹⁰

Zatem dla etyki Policji istotna będzie moralność wyznaczona historyczna osobowością narodu polskiego, tym samym będzie ona też dla poszczególnych policjantów.

⁸⁸ Tamże, s. 178

⁸⁹ red. E. Wiszowaty (2007), *Państwa, Kościoły, Policje*, Wydawnictwo Wyższej Szkoły Policji w Szczytnie, Szczytno, s. 82, 83

⁹⁰ st.asp. D. Cyma-Końska, *Etyka i moralność – przeszłość czy rzeczywista potrzeba?*, *Etyka Policji*, Kwartalnik Kadry Kierowniczej Policji, Policja 4/2005 (2005), Wydawnictwo Wyższej Szkoły Policji w Szczytnie, Szczytno, s. 47

Stefan Wyszyński stwierdził – „nie ma prywatnej moralności; wszystko cokolwiek człowiek uczyni rzutuje (...) na duchowe oblicze całego narodu”. Podobną tezę wysuwa również Tadeusz Kotarbiński, podkreślając, iż „największym złem, jakie może spotkać człowieka, jest jego upadek moralny” oraz zaleca: „postępujmy tak by w społeczeństwie przez nas kształtowanym wzbudzać, rozwijać i utrwaląć motywację charakterystyczną dla dobrego opiekuństwa”.⁹¹ Trzeba tu wyjaśnić, jak można realizować zasadę opiekuństwa w służbie policjantów. Na gruncie tak specyficznego zawodu, jakim jest zawód policjanta, ogólna zasada społecznego opiekuństwa konkretyzuje się w każdej sytuacji wymagającej decyzji moralnej, zwłaszcza wtedy, gdy zachodzi konflikt między wartościami, np. konieczności ograniczenia swobody działania, wolności jednych w celu ochrony innych obywateli. W takich okolicznościach etyka walki – w ujęci T. Kotarbińskiego – uświadamia i narzuca pewne dodatkowe kryterium etycznego postępowania: „Oszczędzać, ile się da, tych którzy znaleźli się po przeciwnej stronie barykady, **ani jednego ciosu ponad (...) konieczność**”. Konkretyzacją zasad etycznych opiekuna społecznego w zawodzie policjanta jest również postulowana przez T. Kotarbińskiego reguła **umiarkowanego karania**, gdyż i sprawca czynu złego potrzebuje pomocy i opieki.⁹²

Podsumowując należy znaleźć odpowiedź na pytania: czy Policji potrzebna jest etyka, co wnosi do służby czy, nie przeszkadza funkcjonariuszowi w wykonywaniu obowiązków zawodowych, czy nie ogranicza swobody jego życia i działania? Zapoznając się z etyką, funkcjonariusz policji może lepiej poznać siebie i innych ludzi, odpowiednio regulować stosunki i zachowania z nimi, wybierać szlachetne cele w życiu i działalności zawodowej, kształtować swoje poglądy, ideały, lepiej rozumieć pojęcia dobra i zła, doceniać życie i cel działalności. Z drugiej strony moralność podnosi wartość człowieka. Człowiek etyczny jest człowiekiem szanowanym, czcigodnym, w swoim środowisku ludzie uznają jego wartość, szanują jego osobowość, naśladują jego zachowanie i działalność. Ponadto moralność daje człowiekowi, zwłaszcza funkcjonariuszowi policji, swobodę zachowania, oczywiście w istniejących granicach moralnych, pomaga mu uzasadnić i usprawiedliwić swoje działanie. Przecież etyka zawodowa policjanta tym się wyróżnia spośród innych etyk,

⁹¹ red. M. Roga (1995), *Policja w społeczeństwie okresu przejściowego*, art. W. Bednarek Wydawnictwo Wyższej Szkoły Policji w Szczytnie, Szczytno, s. 87

⁹² red. J. Czerniakiewicz (1995), *Wybrane zagadnienia etyki Policji*, Wydawnictwo Wyższej Szkoły Policji, Szczytno, s. 37, 38

*że moralnie usprawiedliwia nawet stosowanie przymusu, gdy broni on honoru i godności innego człowieka.*⁹³

Ogólny zbiór norm moralnych jest podstawą i fundamentem etyki zawodowej policjanta. *Etykę służby tworzy zatem nie tylko indywidualne sumienie policjanta, lecz także obowiązujące w danym czasie i miejscu prawo, co jednak nie oznacza, że etyka policji ogranicza się do formalnego legalizmu prawnego. Każdy system prawny zawiera określoną aksjologię. Stąd też etykę służby policyjnej należy określić jako służbę wartościom wyrażonym w prawie i przez prawo.*⁹⁴

Uwzględniając skuteczność oddziaływania etyki zawodowej w życiu policjanta należy poszukiwać dalszych rozwiązań w celu jej usprawnienia, unowocześnienia, tak by była ona także wsparciem moralnym dla działań Policji i policjantów. Andrzej Pawłowski w artykule „Sprawności moralne w zawodzie policjantów” w sposób jasny i prosty, a zarazem zrozumiały dla każdego określa wzajemne współistnienie człowieka i świata. *Odwieczne, a jednocześnie podstawowe pytania nurtujące człowieka dotyczą celu jego istnienia, charakteru własnej natury, miejsca w świecie, własności tego miejsca i wynikających z korelacji między tymi elementami konsekwencji (...). Tak sformułowana teza wynika z faktu, iż człowiek jest postrzegany nie tylko jako wartość sama w sobie, ale również, szczególnie w praktyce życia codziennego, jako wartość uwikłana w świat innych wartości.*⁹⁵

Swoje kodeksy etyczne mają zawody, gdzie występuje bieżący, codzienny kontakt z wartościami cenionymi społecznie w sposób szczególny. W etyce lekarskiej najważniejszymi wartościami są życie i zdrowie, w etyce dziennikarskiej – prawda, dla etyki nauczyciela główne zadanie to kształtowanie osobowości człowieka. Mówiąc o etyce zawodu policjanta można powiedzieć, że w pewien sposób kumulują się tu różne wartości. Ważne jest, by policjant nie tylko wiedział, jak ma postępować by uszanować te wartości, ale jak takie postępowanie w codziennym życiu stosować. Stąd wyuczone nawyki rozróżniania dobra i zła muszą być umiejętnie stosowane, zgodnie z normami moralnymi w danym społeczeństwie. Umiejętności te, to sprawności moralne niezbędne, by być policjantem. Mając na

⁹³ red. E. Wiązowaty (2002), *Policja Etyka, Kościół*, Wydawnictwo Wyższej Szkoły Policji w Szczytnie, Szczytno, s. 93, 94

⁹⁴ podkom.A. Olak, *Kilka uwag o etyce zawodowej policjanta*, *Etyka Policji*, Kwartalnik Kadry Kierowniczej Policji, Policja 3/2003 (2003), Wydawnictwo Wyższej Szkoły Policji w Szczytnie, Szczytno, s. 45

⁹⁵ red. E. Wiązowaty (2002), *Policja Etyka, Kościół*, Wydawnictwo Wyższej Szkoły Policji w Szczytnie, Szczytno, s. 179

uwadze dyspozycje dla policjantów, zawarte zarówno w Ustawie o Policji, „Zasadach etyki zawodowej policjanta”, czy innych przepisach wykonawczych dotyczących tej formacji, można wymienić wiele sprawności moralnych najistotniejszych w tym zawodzie. Są nimi: prawość, męstwo, gotowość narażenia, poświęcenia życia i zdrowia na rzecz innych, dobór odpowiednich środków „walki”, wytrzymałość, odporność, konstruktywna pomoc, sprawność decyzji, kształtowanie rozumu i woli, cierpliwość, wielkoduszność, współczucie, dyspozycyjność, posłuszeństwo, koleżeństwo, umiejętność rezygnacji z praw przysługujących innym obywatelom. Kształtowanie umiejętności postępowania zgodnie z „Zasadami etyki policjanta” nie jest łatwe i stabilne, bo ciągle rosną i zmieniają się oczekiwania społeczne w stosunku do Policji. *Po pierwsze współczesny profesjonalizm w zawodzie policjanta obliuguje do uwzględniania jasno określonych kryteriów oraz zakresu i charakteru odpowiedzialności moralnozawodowej. Po drugie etyka, pozostając sprawą sumienia, wskazuje, iż to właśnie indywidualne sumienie musi na podstawie ogólnych wartości i norm rozstrzygnąć, jak w danej, konkretnej sytuacji i okolicznościach postąpić. Tak właśnie jest w zawodzie policyjnym wyposażonym w rozległe uprawnienia, którego przedstawiciele są poddawani szczególnie trudnym próbom sumienia.*⁹⁶

W tym miejscu należy zadać pytanie, czy system szkolnictwa policyjnego jest tak skonstruowany, by na początku drogi zawodowej właściwie wychować policjanta i tak ukształtować jego osobowość, żeby była „obrazem wielkiej wrażliwości, ale i odporności” wobec tego, z czym przyjdzie **człowiekowi – policjantowi** zetknąć się w życiu. *Musimy odpowiedzieć sobie na pytanie : o jaki model policjanta nam chodzi ? Czy to ma być zawsze skutecznie działający zawodowiec, czy także człowiek o wyraźnie określonym systemie wartości. Jak dotąd w procesie szkolenia policjantów zdecydowanie większy nacisk kładzie się na przygotowanie stricte zawodowe niż na kształtowanie ich systemu wartości i postaw moralnych.*⁹⁷

We wszystkich krajach, a tym samym w Polsce następuje proces szybkich zmian wynikających z przenikania się wzorców kulturowych, gospodarczych, postaw ludzi i struktur organizacyjnych. Mimo tak szybkiego postępu cywilizacyjnego, współczesne społeczeństwo stawiając wysokie wymagania Policji, nadal kształtuje swoją wyobraźnię wokół mitu, że „policjant to twardy człowiek”. Ponadto często o policjantach krążą opinie, że: „są aroganccy, opieszali, podatni na

⁹⁶ Tamże, s. 187

⁹⁷ Tamże, s. 189

korupcję, nadużywają władzy, lekceważą osoby pokrzywdzone, brak im kompetencji”. Czy jednak zastanawiamy się nad tym, że policjanci są członkami i wywodzą się z tego społeczeństwa, które ocenia ich w ten sposób.

Czy Policja jako struktura organizacyjna państwa potrafi zadbać o „wewnętrzny – ugruntowany ład”, oraz umie tą organizację w sposób marketingowy, zarówno z jej problemami i sukcesami zaprezentować społeczeństwu?.

Czy zatem społeczeństwo jest w stanie zrozumieć, z jakimi dylematami i problemami styka się policjant, jak na nie reaguje?

A. Maslow – twórca hierarchicznej teorii potrzeb wskazuje, że człowiek, by mógł prawidłowo funkcjonować musi mieć zaspokojone swoje potrzeby.

W „piramidzie Maslowa” potrzeby te wymienione są w następującej kolejności:

1. fizjologiczne, podstawowe
2. bezpieczeństwa
3. przynależności, afiliacji
4. szacunku uznania
5. samorealizacji

Jak każdy człowiek, policjant również musi zaspokoić te potrzeby aby prawidłowo funkcjonować.

W maju 1996 roku zostały powołane do „sprawowania opieki psychologicznej” nad policjantami Zespoły Psychologów przy Komendach Wojewódzkich Policji. Niewątpliwie mają one znaczny wkład w pomoc udzielaną konkretnym policjantom, jaką jest rozpoznanie i rozwiązywanie problemów osobistych oraz przezwyciężanie trudności wynikających z traumatycznych doświadczeń zawodowych. *Zdarzenia pozostawiają u nich nieprzyjemne i bolesne wspomnienia, czasami lęk i niepewność. Dla wielu funkcjonariuszy uczestniczących w zdarzeniach traumatycznych najgorszym okresem jest moment wyjścia z sytuacji zagrażającej, kiedy to co najgorsze już minęło, a oni wciąż odczuwają silne i bolesne emocje. Spodziewają się zazwyczaj, że już wszystko jest w porządku, że przeżyli najgorsze. Czują się jednak kiepsko: często to, co czują, starają się ukryć przed innymi, nawet przed najbliższymi osobami w obawie, że to, co przeżywają, może spowodować etykietyzację, jest nienormalne(...). Czasami też wstydzą się prosić o pomoc (...) policjanci sięgają wtedy po „alkoholowy tłumik” (...). Jest to obrona przed nadmiernym stresem, związanym z dużą odpowiedzialnością za wykonywaną pracę, z silną kontrolą wewnątrzinstancyjną oraz z kontrolą zewnętrzną, czyli z*

opinią publiczną. Obrona przed napięciem – „alkoholowy tłumik” – skutkuje psychofizyczną dysfunkcjonalnością jednostki i izolacją społeczną, tak ze strony bliskich, jak i ze strony współpracowników. ⁹⁸

Współpraca na płaszczyźnie policjant – psycholog wymaga wprowadzenia jej do codziennego życia, w poszerzonym zakresie, tak aby działania psychologów częściej ukierunkowane były na profilaktykę niż na interwencję.

Szczególną uwagę należy zwrócić na dwa zasadnicze zagadnienia, nadające sens istnieniu zespołów policyjnych psychologów. Podstawową kwestią jest uświadomienie policjantom roli, jaką pełni psycholog we współczesnej rzeczywistości i przełamanie tkwiących w ich świadomości stereotypów w tym zakresie, a także przełamanie ich wewnętrznych barier, dzięki czemu możliwe stanie się zbudowanie zaufania do psychologa, jako „lekarza dusz”, a w razie zaistnienia potrzeby – skorzystanie z jego pomocy. Umiejętność korzystania przez funkcjonariuszy ze źródeł wsparcia, jakimi są np. psychologowie z pewnością ograniczyłaby znacznie ilość zachowań destruktywnych względem własnej osoby policjanta, jak i jego najbliższych, a stanowiących niekontrolowane rozładowanie czy niszczące tłumienie emocji, wywołane silnym, bądź długotrwałym stresem.

Do kogo zatem może zwrócić się policjant ze swoimi problemami, kogo obdarzyć zaufaniem, komu nie będzie się wstydził przyznać do słabości – on „twardy człowiek”, kto może pomóc mu odnaleźć się w tak skomplikowanej rzeczywistości? *Zapewne w rozwiązywaniu problemów etycznych zawodowej grupy policjantów spory udział mają psychologowie policyjni, lecz nie można przecenić znaczenia w tej dziedzinie również duszpasterstwa. Nierzadko pracownik ma większe zaufanie do księdza kapelana i prędzej z nim podzieli się swoimi wątpliwościami niż z etatowym psychologiem.* ⁹⁹

Policjanci zdając sobie sprawę z presji społecznej nie będą mówić o problemach poza swoim środowiskiem. Czy zwrócą się zatem o pomoc, wsparcie duchowe do swoich przełożonych? „Etyka zawodowa policjantów” określa, jakie powinny być postawy przełożonych. Należy zastanowić się, jakie bariery wewnętrzne, opory policjanci będą musieli pokonać, by „otworzyć się” przed nimi?

⁹⁸ kom.B. Lach ⁹⁸ Pomoc psychologiczna dla funkcjonariuszy służb kryminalnych, Biblioteka doskonalenia zawodowego, Psychologia i etyka w praktyce służb kryminalnych – wyzwania XXIw. Wydawnictwo CSP Legionowo, Warszawa (2004), s. ,21, 22

⁹⁹ red. E. Wiązowaty (2002), *Policja Etyka, Kościół*, Wydawnictwo Wyższej Szkoły Policji w Szczytnie, Szczytno, s. 153

Czy nie będą bali się konsekwencji, jakie mogą z tej sytuacji wyniknąć? Jak zareaguje przełożony, czy zechce policjanta wysłuchać? *W procesie komunikowania się w jednostkach policji występuje dystans w relacjach przełożony – podwładny. Przekazywanie informacji bardzo często przybiera charakter jednostronny. Podwładny nie ma możliwości prezentowania własnego zdania w sprawie otrzymanego komunikatu. Działając pod wpływem sztywnego stylu komunikowania się, narzuconego przez regulaminy policyjne przełożony zaniedbuje często umiejętności aktywnego słuchania i nie dba o uzyskanie informacji zwrotnych od podwładnych. Przewaga komunikacji jednostronnej w kontaktach przełożony – podwładny powoduje, że nie wykorzystywane są wiedza i umiejętności reszty policjantów, którzy mogliby być twórcami wielu nowych pomysłów i oryginalnych rozwiązań.*¹⁰⁰

To przecież na przełożonych ciążyą szczególne powinności, uwzględniające kreowanie osobowości, opiekę i pomoc w stosunku do podlegających im policjantów. Przełożeni różnych szczebli są niejako wychowawcami wielu tysięcy młodych policjantów. *Przełożony jest kreatorem stosunków międzyludzkich w kierowanym przez siebie zespole ludzi. Poprzez swoje ustosunkowanie do różnorodnych dążeń, aspiracji i potrzeb podwładnych decyduje, które wartości są ważniejsze od innych. To on dobiera odpowiednie środki motywacji, premiuje odpowiednie działania, ma największy wpływ na wytyczanie celów pracy kierowanej komórki organizacyjnej. Umacnia w ten sposób przekonanie o konieczności podporządkowania się pewnym zasadom i priorytetom organizacyjnym oraz ustala granice tolerancji dla indywidualnych zachowań wynikających z usposobienia i mentalności podwładnych.*¹⁰¹

¹⁰⁰ red. I. Krzyna, T. Cichosz, A. Misiuk (2003), *Komunikacja społeczna w Policji*, Wydawnictwo Wyższej Szkoły Policji, Szczytno, s. 45

¹⁰¹ Tamże, s. 48

1.4.4 Zasady opiniowania policjantów

Na podstawie Rozporządzenia MSWiA z dnia 19 stycznia 2004 roku policjanci w trakcie służby są poddawani procesowi opiniowania i oceniania przez przełożonych.

Zgodnie z wymienionym Rozporządzeniem raz w roku każdy policjant ma wystawianą przez przełożonego okresową ocenę, która zawiera samoocenę opiniowanego w zakresie przygotowania zawodowego, wywiązywania się z obowiązków służbowych oraz realizacji zadań i czynności. Ponadto policjantowi wystawia się opinię służbową:

- w okresie służby przygotowawczej - raz w roku,
- po ukończeniu okresu przygotowawczego do 15 roku służby - co 3 lata,
- powyżej 15 roku służby – co pięć lat,

Przełożony wystawia ocenę także w innych okolicznościach np. w przypadku awansowania policjanta na wyższe stanowisko lub stopień, przeniesienia do innej jednostki Policji a także stwierdzenia nieprzydatności na zajmowanym stanowisku. Celem tego opiniowania jest motywowanie policjantów do sprawnego wykonywania zadań, ustalanie ich przydatności do służby, wyłanianie najlepszych kandydatów do mianowania na wyższe stanowiska służbowe, a także określenia indywidualnego planu rozwoju zawodowego.

Kryteria oceny policjanta:

- znajomości obowiązujących przepisów i umiejętność ich stosowania,
- rozwój własny,
- organizowanie pracy,
- praca w zespole,
- komunikacja,
- zdolność analityczna,
- samodzielność,
- kreatywność,
- dyspozycyjność,
- sposób radzenia sobie w sytuacjach kryzysowych.

W przypadku osób zajmujących stanowiska kierownicze oceniana jest także:

- zdolność zarządzania,
- zdolność negocjowania,
- myślenie strategiczne,
- zarządzanie zmianą.

Policjanci oceniają również sami siebie, wynika to z charakteru służby wymagającej bezwzględного zaufania, współdziałania, wsparcia.

Każdego dnia, w każdej sytuacji, każdy policjant myśli o tym, czy jego partner „nie cofnie się” w sytuacji zagrożenia, jak będzie wyglądało wspólne działanie i jaka będzie jego skuteczność? Bez absolutnego oparcia w kolegach, współpracownikach, zgrania w zespołowej pracy nie ma mowy o skutecznym działaniu w służbie. *Dążenie do wspólnych celów (obrona i ochrona wartości demokratycznego społeczeństwa) powoduje konieczność wzajemnego powierzenia wartości (życie, zdrowie) oraz uzasadnione oczekiwania, iż partner w służbie tak w sferze rozumu, jak i woli jest na tyle odpowiedzialny, by w sytuacjach zagrożenia wartości owe ochronić.*¹⁰² To właśnie koledze, partnerowi w służbie powierza policjant swoje życie i zdrowie.

Policjant jako człowiek, członek danej społeczności należy także do najważniejszej grupy społecznej, jaką jest rodzina i spełnia rolę córki, syna, matki czy ojca. Jak zatem trud wynikający ze służby, odczucia policjanta wpływają na relacje z rodziną? Czy postawy, które musi prezentować w służbie: dyspozycyjność, poddanie się rozkazom, sprawność i skuteczność działania nie są przenoszone na grunt rodzinny? Czy rodzina jest w stanie zrozumieć zachowanie jej członka – policjanta? Czy umie mu wybaczyć, kiedy na jej grunt przenosi swoiste zwyczaje zawodowe np. wymagania bezwzględного posłuszeństwa, albo sposób komunikacji prezentujący cechy rozkazodawstwa? Przecież policjant w większości przypadków nie może, jak każdy inny człowiek rozmawiać o swych problemach z członkami rodziny, co wynika ze specyfiki i charakteru jego służby. Rozmowy te nie mogą odbyć się w sposób szczery, bo wtedy policjant naruszy zasady tajemnicy służbowej.

Jak zatem policjant odreagowuje stres wynikający ze służby albo komplikacji w życiu osobistym lub rodzinnym? Gdzie i jak spędza czas wolny – woli być sam,

¹⁰² red. E. Wiszowaty (2002), *Policja Etyka, Kościół*, Wydawnictwo Wyższej Szkoły Policji w Szczytnie, Szczytno, s. 183

czy szuka w kimś oparcia a jeśli tak to, w kim? Czy „Zasady etyki zawodowej policjanta”, które obowiązują go także w życiu pozasłużbowym pomagają mu czy przeszkadzają?

Policja jako organizacja ma wiele możliwości efektywnego wsparcia swoich członków, jakimi są policjanci. Są to zarówno normy prawne i etyczne obowiązujące w tym zawodzie, ale też określani ludzie, od których policjant oczekuje wymiernej pomocy – są nimi jego przełożeni, koledzy, rodzina, psychologowie, duszpasterze policyjni. Czy jednak wszystkie elementy tego organizmu w sposób prawidłowy i wystarczający ze sobą współdziałają, jak Policja komunikuje się ze społeczeństwem, czy środki masowego przekazu są tu pomocne, czy kreują właściwy obraz policjanta, czy samo społeczeństwo jest wsparciem dla swojego organu bezpieczeństwa wewnętrznego? *Aby należycie wypełnić swoje ustawowe zadania, Policja musi być instytucją otwartą i służebną wobec społeczeństwa, jednocześnie zaś – skuteczną. Tradycyjne funkcjonowanie formacji, o której mowa, jest przeszkodą uniemożliwiającą wręcz realizację powyższych warunków. Odejście od silnie zmilitaryzowanej i scentralizowanej organizacji policyjnej oraz stworzenie efektywnego systemu społecznego wspomagania tej instytucji wydaje się obecnie koniecznością.*¹⁰³

Wiele jest pytań, jak pomóc policjantowi w rozwiązywaniu jego problemów, jak podnieść rangę tego zawodu, jak budować tożsamość Policji i policjantów, jak budować zaufanie społeczne?

Wydaje się, że wszelkie działania muszą zacząć się od samej Policji. Należy zapytać czy policjanci znają historię tej formacji, jej bogate tradycje, czy chętnie choć w sposób zmodyfikowany i dostosowany do współczesności, wróciliby do różnych form jej kultywowania? Jeśli ma być podniesiona ranga tego zawodu, to muszą się oni z nim utożsamiać. Poza codziennymi trudami służby, Policja musi zadbać o swój wizerunek w społeczeństwie, musi zadbać też o swoich policjantów.

Może właśnie powrót do tradycji, kultywowanie różnych jej form pomoże osiągnąć ten cel. Nie można przecież zapomnieć o tym, co wypracowały pokolenia. Policja ma swoją historię, kulturę, tradycję oraz ceremoniał, według którego przebiegają organizowane różne uroczystości policyjne. *Ceremoniał ma na celu jednoczenie środowiska policjantów, kształtowanie poczucia dumy i satysfakcji z przynależności do Policji i macierzystej jednostki. Jest on historycznie*

¹⁰³ red. I. Krzyna, T. Cichosz, A. Misiuk (2003), *Komunikacja społeczna w Policji*, Wydawnictwo Wyższej Szkoły Policji, Szczytno, s. 5

*uksztaltowanym zbiorem zasad, które służą budowaniu podniosłej i pełnej powagi atmosfery oraz piękna ceremonii policyjnych. W swej treści i symbolice nawiązuje do najszczytniejszych tradycji narodu. Przeżycia moralne, estetyczne i emocjonalna strona ceremonii policyjnych rozbudzają duchowe wartości i wywierają trwały wpływ wychowawczy na wszystkich jej uczestników. Ceremoniał policyjny jest ważnym czynnikiem w szkoleniu i wychowaniu policyjnym. Jest on ściśle zespolony z podstawowymi regulaminami Policji oraz Wojska Polskiego i stanowi ich rozwinięcie w zakresie połączenia codziennego trudu i wysiłku zawodowego z podniosłymi momentami w życiu Policji i społeczeństwa.*¹⁰⁴

Co zatem możemy jeszcze zrobić w ramach kształtowania osobowości policjanta, tak by służąc społeczeństwu, w którym żyje, nie zatracił najważniejszych wartości, by mógł żyć i służyć według nich, w zgodzie z innymi ludźmi i własnym sumieniem?

1.5. Duszpasterstwo Policji w Polsce

1.5.1 Utworzenie i funkcjonowanie duszpasterstwa Policji Państwowej

Jedną z dziedzin życia Policji skierowaną na myśli i uczucia, a w konsekwencji na czyny, jest duszpasterstwo Policji w Polsce. Duszpasterstwo w różnych publikacjach porównywane jest do biblijnego obrazu pasterza i owczarni. Tak wyrażała się postawa Jezusa wobec uczniów, a w rzeczywistości wobec całego świata i Kościoła. „Encyklopedia katolicka KUL” podaje, że duszpasterstwo jest to : *zorganizowana działalność zbawcza Kościoła, polegająca na służbie wobec człowieka przez głoszenie słowa Bożego, sprawowanie ofiary i sakramentów oraz interpersonalne kontakty religijne, a także na chrześcijańskim świadectwie życia; umożliwia zarówno włączenie się, jak i trwanie we wspólnocie z Bogiem w Trójcy Świętej jedynym i z ludźmi przez Jezusa Chrystusa w zmieniających się warunkach życia w celu osiągnięcia pełni eschatycznej.*¹⁰⁵ Można, zatem powiedzieć, że duszpasterstwo Policji, to rodzaj duszpasterstwa specjalnego, które ma uzupełniający

¹⁰⁴ Komenda Główna Policji (1998), *Ceremoniał policyjny* Wyd. CSP Legionowo, Warszawa, s.7

¹⁰⁵ ks. E. Wiszowaty (2002), *Duszpasterstwo Policji Studium pastoralno – socjologiczne*, Szczepko, WSPol, s. 13

charakter w stosunku do duszpasterstwa parafialnego. Kapelan Wyższej Szkoły Policji w Szczytnie ks. dr Edward Wiszowaty tak je definiuje : *jest ono służbą Kościoła wobec policjantek i policjantów oraz ich rodzin, mającą na celu przybliżenie wartości ewangelicznych i życzliwe towarzyszenie ludziom, którzy na co dzień, niejednokrotnie z narażeniem życia, pełnią odpowiedzialną służbę dla dobra demokratycznego państwa i społeczeństwa. Jego podstawę antropologiczną stanowi uznanie wartości oraz potrzeb duchowych człowieka, a także prawa do ich rozwijania oraz pielęgnowania, natomiast teologiczną – zbawcza wola Boga, najpełniej wyrażona w osobie Jezusa Chrystusa*¹⁰⁶.

Pierwsze przejawy działalności duszpasterskiej w Polsce odnotowano już w okresie funkcjonowania Milicji Miejskiej (1916 – 1919). W sposób formalny duszpasterstwo policji zaistniało w 1919 roku po utworzeniu Policji Państwowej. Po ujednoliceniu i uporządkowaniu spraw organizacyjnych, pierwszy Komendant Główny Władysław Henszel – 28 września 1921 roku wydał okólnik nr 107, w którym polecił wyznaczyć kapelanów okręgowych Policji, ze stałymi poborami, w celu zaspokojenia potrzeb religijnych funkcjonariuszy. W okólniku tym zostały określone powinności kapelanów :

- *niesienia opieki duchowej funkcjonariuszom katolikom swego okręgu;*
- *odprawiania nabożeństw w niedziele i święta dla funkcjonariuszy, katolików po uprzednim porozumieniu się z komendą okręgu (nabożeństwa te miały być odprawiane w miastach, w których mieściły się komendy okręgowe);*
- *głoszenia nauk w kościołach w czasie nabożeństw dla policji;*
- *niesienia na żądanie posług religijnych funkcjonariuszom PP, zgodnie z przepisami Kościoła katolickiego;*
- *uczestniczenia w pogrzebach funkcjonariuszy, zwłaszcza jeśli polegli na posterunku w obronie życia, mienia ludności lub też prawa i sprawiedliwości;*
- *urządzania rekolekcji wielkanocnych i ułatwiania spowiedzi;*
- *poświęcania gmachów, szkół, instytucji na życzenie władz okręgu;*
- *organizowania odczytów na temat zasad moralności chrześcijańskiej w szkołach policyjnych, po uprzednim porozumieniu się z władzami okręgowymi;*

¹⁰⁶ red. E. Wiszowaty, G. Kędzierska, W. Pływaczewski (2002), *Policja Etyka Kościół, Szczytno, WSPol*, s. 43

- *współdziałania w pracach instytucji samopomocy społecznej na terenie okręgu policyjnego;*
- *wywierania wpływu moralnego i obywatelskiego przez odpowiednie pogadanki i wykłady dla funkcjonariuszy.¹⁰⁷*

W efekcie jednak okólnik ten nie wszedł w życie, z uwagi na brak środków finansowych w ówczesnym budżecie MSW. W tym stanie rzeczy 10 grudnia 1921 roku ukazał się kolejny okólnik skierowany do Komendantów Okręgowych, by ci porozumieli się z władzami kościelnymi w celu zorganizowania opieki duszpasterskiej funkcjonariuszom, według zasad wymienionych w okólniku nr 107. Rolę duszpasterzy policyjnych pełniło duchowieństwo parafialne, proboszczowie, prefekci, którzy za te posługi nie pobierali wynagrodzenia. Ich działalność skupiała się na odprawianiu nabożeństw dla policjantów, w tym żałobnych, różnego rodzaju poświęceniach, udziale w uroczystościach patriotyczno – religijnych. Na uwagę zasługuje udział kapelanów policyjnych w akcjach charytatywnych, których celem była pomoc dzieciom poległych policjantów, organizowana przy współdziale ich kolegów, z okazji Świąt Bożego Narodzenia lub Wielkanocy. Jedną z form działalności było organizowanie nabożeństw za wszystkich poległych policjantów od czasu odzyskania niepodległości, w przeddzień Święta Policji - 10 listopada.

Poza tym duszpasterze ci uczestniczyli w inauguracji lub zakończeniu kursów w szkołach policyjnych, poświęcali domy policjanta, obiekty sportowe, a także świetlice i przedszkola Rodziny Policyjnej wzniesione niejednokrotnie przy dużym wysiłku samych policjantów. Trzeba tutaj wspomnieć także o działalności charytatywnej policjantów, inspirowanej przez duszpasterzy, wyrastającej z ducha Ewangelii, którą autentycznie żyło wielu policjantów : *Ze wzruszeniem czyta się dzisiaj, że na apel Zarządu Powiatowego Koła Stowarzyszenia Rodzina Policyjna w Nieświeżu policjanci powiatu nieświeskiego opodatkowali się na trzy miesiące w celu dożywiania najbiedniejszych dzieci. W dożywianiu brały udział żony policjantów, każde dziecko (dożywianiem objęto czterdzieścioro dzieci) otrzymywało talerz zupy, kawalek mięsa i porcję białego chleba. Podobną akcję zorganizowano w Lipinach Śląskich, a także dla dzieci bezrobotnych w Białymstoku. W Białymstoku na apel komendanta wojewódzkiego oficerowie, urzędnicy i szeregowi policjanci na sześć miesięcy dobrowolnie opodatkowali się na rzecz bezrobotnych. W ramach pomocy*

¹⁰⁷ ks. E. Wiszowaty (2002), *Duszpasterstwo Policji Studium pastoralno – socjologiczne*, Szczytno, WSPol, s. 80, 81

*dla chorych na gruźlicę w Wilnie policjanci opłacili dwadzieścia jeden wizyt lekarskich.*¹⁰⁸

Specjalne miejsce w historii ówczesnego duszpasterstwa policyjnego zajmuje bp Władysław Bandurski - duszpasterz legionów Józefa Piłsudskiego, który ze swymi kazaniami docierał na pierwszą linię frontu. Do swojej śmierci 6 marca 1932 roku był nieformalnym duchowym opiekunem i przewodnikiem policjantów. W swoim testamencie sporządzonym w formie listu do Komendanta Głównego Policji Państwowej płk. Janusza Jagryma – Maleszewskiego, tak nakreślił ideał policjanta: *Żołnierz – policjant – obywatel, gotów (...) do nieustrudzonej czujności i czuwania nad mieniem obywateli kraju (...), żołnierz – policjant, który był rękojmą bezpieczeństwa publicznego, ośrodkiem ładu i porządku, żołnierz – policjant, któryby stanowił wewnętrzne, nieustanne pogotowie bojowe wobec wewnętrznych wrogów, pragnących skrycie i podstępnie podkopać podstawy państwa i prawny jego ustrój; żołnierz – obywatel, wykształcony i uświadomiony, któryby wpatrzony w piękne wzory (...) gotów był życie położyć na ołtarzu owej pięknej służby (...); żołnierz – obywatel, oparty o prawo Boże, ludzkie, natury, o zasady i prawa państwowe, o regulamin służbowy (...)*¹⁰⁹. Policjant dla niego był żołnierzem, obywatelem, który pełni trudną służbę, troszcząc się o bezpieczeństwo wewnętrzne i dobro obywateli. W podziękowaniu za te piękne i wzruszające słowa w czasopiśmie policyjnym „*Na posterunku*” we wspomnieniach o śp. biskupie Bandurskim znalazły się słowa wiele mówiące „*on był z nami – policjantami*”.

1.5.2 Okres II Wojny Światowej

Okres okupacji hitlerowskiej i bolszewickiej to ogrom okrucieństwa, tragedii, bolesnych doświadczeń dla policjantów : *Ci na „niehumanitarnej ziemi” nie tylko zostali pozbawieni życia, ale zrobiono wszystko, by wymazać ich również z pamięci, by nie pozostał po nich nawet taki skromny ślad, który przysługuje najbardziej maluczkim – mogiła. Takie nazwy, jak : Katyń, Ostaszków, Miednoje, Charków na zawsze wryły się w bolesną pamięć narodu. Ci pozostali, pod przymusem wcieleni do struktur policyjnych drugiego okupanta, stali się potem synonimem zdrady i zaprzaństwa. Nie wiadomo, co gorsze – obarczenie zdradą, czy śmierć i który los bardziej tragiczny.*¹¹⁰

¹⁰⁸ Tamże s. 85

¹⁰⁹ Tamże s. 86

¹¹⁰ Tamże s. 86, 87

Również księżom nie było oszczędzone żadne z bolesnych doświadczeń czasu wojny, wiele jest tego przykładów. Jeden z nich pokazuje pewien rodzaj więzi i relacji między policjantami i księżmi. *Księża nad ranem pożegnali i pobłogosławili współwięźniów. Zapewnili, że ich śmierć będzie dla nich uwolnieniem, bo swoją krew ofiarują za nich. Potem zostali wyprowadzeni i wywiezieni z Głębokiego do Berezwecza położonego w odległości 3 km. Doły w lesie były już wykopane. Polscy policjanci odmówili rozstrzelania księży. Zrobiła to żandarmeria niemiecka. Kazali najpierw księżom zdjąć sutanny. Zdążyli jeszcze uklęknąć i wzajemnie się rozgrzeszyć. Gdy wstali, przed komendą : „Feuer”, wykrzyknęli : „Niech żyje Chrystus Król!”. To były ich ostatnie słowa. Na prośbę ks. Piotra Bartoszewicza policjant przyniósł na drugi dzień sutanny rozstrzelanych księży. Były zakrwawione, gdyż księża upadli na nie podczas egzekucji.*¹¹¹

1.5.3 Stosunek władz MO do światopoglądu i praktyk religijnych funkcjonariuszy

Po zakończeniu II wojny światowej, Polska w wyniku układu jałtańskiego znalazła się w strefie wpływów ZSRR. Państwo dbając o swój wizerunek międzynarodowy, deklarowało wolność religijną, w efekcie jednak dyskryminowało ludzi wierzących i Kościół, jako instytucję. W początkowym okresie po utworzeniu w 1944 roku Milicji Obywatelskiej, ponieważ większość funkcjonariuszy deklarowało się jako katolicy wierzący i praktykujący, praktyki religijne uważano za ich sprawę osobistą. Księża zapraszani byli na kolacje wigilijne, święcili sztandary, lub uczestniczyli w innych uroczystościach, zarówno na posterunkach, jak i w szkołach milicyjnych. Sytuacja uległa drastycznej zmianie po wyborach w 1947 roku, kiedy funkcjonariusze powołanego wcześniej aparatu polityczno wychowawczego uznali, że *zdecydowana część składu osobowego milicji, dorastająca w okresie międzywojennym, miała w wyniku nauczania szkolnego i różnego typu działań, m.in. kleru katolickiego, zniekształcony obraz tradycji historycznej, w tym przede wszystkim ruchu robotniczego.*¹¹² Rozpoczęły się działania represyjne polegające na oczyszczaniu szeregów MO, z tych którzy nie kryli się z praktykami religijnymi, podstawowym kryterium przydatności do służby była postawa bezwyznaniowości, akceptująca jednocześnie światopogląd

¹¹¹ Tamże s. 87, 88

¹¹² Tamże s. 89

marksistowski jako jedynie słuszny. Powszechną praktyką stało się składanie deklaracji przez milicjantów „wierzący, niepraktykujący”, większość jednak z nich zawierała małżeństwa kościelne, chrzcila dzieci, posyłała je do pierwszej komunii w odległych miejscowościach od miejsca pełnienia służby. Po 1956 roku następuje dalsze zaostrenie tych tendencji, czego dowodem są poufne wskazówki KC PZPR dla niższych instancji, które m.in. mówią : *Dla partii jednak stosunek jej członków do religii nie jest rzeczą obojętną. We własnych szeregach trzeba zwalczać klerykalizm i religianstwo oraz popularyzować światopogląd materialistyczny.*¹¹³

Od 1967 roku rozpoczynają działalność koła rodzin milicyjnych, główną formą ich pracy były prelekcje światopoglądowe i kształtowanie form obyczajowości świeckiej, eliminujące obyczaje o charakterze religijnym. Celem pracy było ukształtowanie wśród funkcjonariuszy MO i SB, ich żon, oraz dzieci tzw. „socjalistycznego modelu rodziny milicyjnej”. Mimo tego spora część funkcjonariuszy, a zwłaszcza ich rodzin uczestniczyła w liturgii Kościoła. Dyskryminowani z powodów wymienionych byli Ci milicjanci, na których donosy sporządzali funkcjonariusze Wydziału IV Służby Bezpieczeństwa.

Zaostrenie sankcji wśród milicjantów nastąpiło po wprowadzeniu stanu wojennego pod koniec 1981 roku. W sposób szczególny „zasłużyli się” w tej działalności funkcjonariusze pionu polityczno – wychowawczego, służby ochrony funkcjonariuszy MO i pracownicy Wydziału IV SB. *Przypadki ulegania przez funkcjonariuszy MO i ich rodziny propagandowo – infiltracyjnym działaniom kleru rzymsko – katolickiego i środowisk sklerykalizowanych oraz uczestnictwo w praktykach religijnych zaliczono do wydarzeń nadzwyczajnych i tępiono na równi z przestępstwami*¹¹⁴.

Występował tu element odpowiedzialności zbiorowej, przyjęcie w domu kapłana przez rodzinę milicjanta, mogło skutkować przeniesieniem na niższe stanowisko, przymusowym przejściem na emeryturę, a nawet zwolnieniem ze służby. W tym stanie rzeczy trudno mówić o jakiegokolwiek formie działalności duszpasterskiej w szeregach MO lub też w szkolnictwie milicyjnym.

Zapoczątkowane przemiany demokratyczne w 1989 roku w Polsce, stopniowo objęły też Milicję, zainicjował swoją działalność ruch związkowy, skutkiem czego jest m.in. przyznanie milicjantom prawa wolności sumienia i wyznania. 4 marca 1990 roku w kościele Najświętszej Marii Panny w Szczytnie po

¹¹³ Tamże s. 90

¹¹⁴ Tamże s. 91

kilkudziesięciu latach została oficjalnie odprawiona **msza o błogosławieństwo Boże dla rodzin milicyjnych**. Po rozwiązaniu Milicji Obywatelskiej i utworzeniu Policji, Konferencja Episkopatu Polski powołała w marcu 1991 roku krajowego duszpasterza policji. Policja wystąpiła z prośbą o ustanowienie kapelanów, jednak nie stworzyła żadnych ram organizacyjno – prawnych umożliwiających pracę duszpasterzy. 18 listopada 1996 roku w Warszawie odbyło się spotkanie krajowego duszpasterza policji - biskupa Mariana Dusia, diecezjalnych duszpasterzy policji z Komendantem Głównym. Powołano wspólną komisję policyjno – kościelną, której celem było wypracowanie modelu funkcjonowania duszpasterzy policji i określenie ich statusu. Pomimo tego, organizowanych spotkań i konferencji, zagadnienie to wymaga nadal szeregu licznych działań, a także propagowania idei duszpasterstwa w szeregach policjantów. *Zawód policjanta jest służbą stawiającą szczególne wymagania i niosącą wiele zagrożeń nie tylko dla życia oraz zdrowia funkcjonariuszy, ale także niezwykle obciążającą psychicznie, bo często wymagającą działania w sytuacjach ekstremalnych. Zdając sobie sprawę, jak pomocna w tej sytuacji może być duchowa opieka duszpasterza.*¹¹⁵

1.5.4 Wznowienie działalności duszpasterstwa w Policji

Policjant to zawód o szczególnym, społecznym znaczeniu, reprezentujący z jednej strony interesy państwa, a z drugiej obywateli. Stąd też, dla ludzi wykonujących go wskazanym jest prowadzenie wyspecjalizowanej działalności duszpasterskiej, która zaspokoi ich potrzeby w tym zakresie. Zatem możliwym, a wręcz koniecznym jest sprecyzowanie zadań duszpasterstwa, by wychodziło ono naprzeciw rzeczywistym potrzebom policjantów. Współczesne społeczeństwo w okresie transformacji zostało poddane wyjątkowo głębokim, radykalnym i szybko następującym po sobie zmianom. Życie w tzw. Globalnej wiosce spowodowało wzrost anonimowości i osłabienie mechanizmów kontroli społecznej. Z drugiej strony wzrosło poczucie własnej godności oraz tolerancji wobec innych zachowań. Niejednokrotnie człowiek jest pozbawiony orientacji, wręcz zagubiony w skomplikowanym życiu społecznym, gdzie występuje taka mnogość poglądów. *W świadomości dużej części społeczeństwa nie jest to już wolność ku dobru rozumiana*

¹¹⁵ Tamże s. 93

*jako przestrzeń realizacji dobra, w której z natury rzeczy muszą obowiązywać pewne zasady, lecz raczej wolność w sensie negatywnym, jako brak jakichkolwiek zasad.*¹¹⁶

1.5.5 Rola duszpasterstwa w kształtowaniu zachowań etycznych policjantów.

Duszpasterstwo policji musi zgłębić i zrozumieć istotę zmian zachodzących także w tym środowisku, by było przekonywujące i spełniało swoje zadania.

Ks. Edward Wiszowaty w studium pastoralno teologicznym po wieloletniej pracy w środowisku policyjnym tak postrzega możliwość jego ewangelizacji *oznacza to, że ewangelizacja jest służbą człowiekowi w najgłębszym tego słowa znaczeniu. Ze względu na stan religijności środowiska policjantów przekłada się ona na następujące cele: kształtowanie żywej wiary, ożywienie życia liturgicznego, w tym przede wszystkim udział w niedzielnej Eucharystii, kształtowanie postaw moralnych, pogłębienie więzi z Kościołem oraz wiedzy religijnej.*¹¹⁷ Podstawą pewnych stwierdzeń ks. Wiszowatego były prowadzone przez niego badania religijności policjantów, których wyniki pozwoliły mu określić cele duszpasterstwa Policji. Jednym z nich jest **kształtowanie żywej wiary** w przeprowadzonych badaniach 4,5% ankietowanych policjantów zadeklarowało się jako niewierzący, 7,7% jako obojętni pod względem religijnym, natomiast 21,6% jako niezdecydowani, ale przywiązani do tradycji. Ponad jedna trzecia respondentów znajduje się więc w sytuacji niezdecydowania, obojętności lub świadomie artykułowanej niewiary. Zwłaszcza deklarujący się jako niezdecydowani mogą dokonać wyboru w kierunku niewiary lub wiary jako postawy życiowej. Uwarunkowania zewnętrzne i tak zwany duch czasu raczej skłaniają ku pierwszemu. Dlatego ożywienie wiary wydaje się celem najważniejszym oddziaływania duszpasterskiego w tym środowisku.¹¹⁸ Drugim celem duszpasterstwa jest **ożywienie życia liturgicznego**. Badania wykazały, że policjanci praktykują niesystematycznie lub rzadko, a ich mentalności bliska w pewien sposób jest religijność oparta o wartości etyczne. Jak zatem ożywić aktywność liturgiczną policjantów. *Eucharystia jest określana również sakramentem wspólnoty, zatem jej rola jest nie do przecenienia, jeśli chodzi o budowanie*

¹¹⁶ Tamże, s. 218, 219

¹¹⁷ Tamże, s. 234

¹¹⁸ Tamże, s. 234, 235

wspólnoty policjantów. W sensie socjologicznym rytuał religijny, zdaniem W. Piwowarskiego, przyczynia się do integracji grupy społecznej, budując konsens w odniesieniu do wartości zapewniających orientację jej członkom z jednej strony oraz wytwarzając więzi wokół tych wartości z drugiej. W szczególności, zwłaszcza w sytuacjach niepewności, przynosi wsparcie emocjonalne poprzez nawiązanie kontaktu z **sacrum** i umożliwia rozładowanie sytuacji konfliktowych. W sytuacji przemian, zdarzeń losowych przez odniesienie losu człowieka do **sacrum** przyczynia się do odzyskania poczucia bezpieczeństwa, stabilności i nowej tożsamości. Wspiera wartości ustabilizowanego społeczeństwa oraz przyczynia się do integracji ludzkiej osobowości.¹¹⁹ Następnym celem duszpasterstwa policji jest **kształtowanie postaw moralnych**. Wolność jest tym, co czyni człowieka podmiotem moralnym. Nauka Kościoła w tej sferze niekiedy jest szczególnie współcześnie trudna do zaakceptowania w codziennym życiu. Kryzys wartości moralnych we współczesnym świecie nie może być zażegnany wymuszaniem określonych postaw poprzez moralizatorstwo *tak ukierunkowane duszpasterstwo będzie raczej skupione na wskazywaniu konkretnych wartości niż na przypominaniu ujętych kazuistycznie nakazów i zakazów. Należy tu dodać, że kształtowanie właściwych postaw moralnych powinno stanowić istotny element pracy duszpasterskiej, zwłaszcza wśród policjantów młodych oraz kandydatów do tego zawodu. Dla właściwego ukształtowania osobowości policjanta niezwykle ważne jest, bowiem zachowanie równowagi między wykształceniem zawodowym i właściwie rozumianym wychowaniem.*¹²⁰

Dwa ostatnie cele zaprezentowane przez ks. Wiszowatego to **pogłębianie religijnej formacji intelektualnej**, polegającej na uporządkowaniu systemu twierdzeń i pojęć na temat Boga, człowieka i świata dokonywane w socjalizacji religijnej, oraz **pogłębianie więzi ze wspólnotą kościoła**. Wpływ na te więzi według wyników badań ma niewątpliwie obraz kościoła przedstawiony w krzywym zwierciadle do czasu transformacji ustrojowej w Polsce, a także poznanie tzw. ciemnej strony życia duchownych i innych chrześcijan. Policjanci oczekują z ich strony wrażliwości i postawy bardziej służebnej wobec ludzi. Głoszona przez duszpasterzy Ewangelia ma mieć jasny cel, czyste intencje, a oni sami winni się stać przewodnikami duchowymi.

¹¹⁹ Tamże, s. 237, 238

¹²⁰ Tamże, s. 240, 241

Od duszpasterzy policji wymaga się szczególnej wrażliwości, a także głębokiej świadomości, że realizacja założonych celów dotyczy tych, którzy z mocy ustawy odpowiedzialni są za bezpieczeństwo państwa i ochronę obywateli.

1.5.6 Metody i formy pracy duszpasterstwa

Policjantów nie omijają różne zmiany i trendy charakterystyczne dla współczesnego świata i całej ludzkości. Niekiedy poczucie obowiązku, poszanowanie praw innych, współodpowiedzialność ustępują miejsca szeroko rozumianej indywidualizacji, egoizmowi, cynizmowi w dążeniu do osiągnięcia fortuny, pozycji zawodowej, czy społecznej. Policjanci są również poddawani takim wpływom tym bardziej, że wielokrotnie są świadkami drastycznego łamania prawa przez innych, w celu osiągnięcia tych egoistycznych celów, za co winni nie ponoszą odpowiedzialności lub jej skala nie jest adekwatna do czynu. Może, zatem obecność duszpasterzy w środowisku policjantów jest w stanie kształtować ich osobowość i uwrażliwiać sumienie na wspólne dobro. Z drugiej zaś strony obecność duszpasterzy może spowodować, że środowisko policyjne będzie odbierane jako bardziej wiarygodne, solidne *jak uczy praktyka, nawet najlepsze uregulowania prawne nie zawsze zapobiegają temu, aby taka ingerencja nie przerodziła się w nadużycie. Nie jest to tylko problem niekompetencji czy złej woli podejmujących takie działania policjantów. O wiele częściej jest to problem niepewności działania w szczególnych warunkach, a także nadmiernych oczekiwań społecznych pod adresem policji.*¹²¹ Większość policjantów codziennie styka się z „ciemnymi stronami życia”, widzi ogrom ludzkiej tragedii, krzywdy wobec, której są bezsilni. Forma służby, gdzie obowiązuje hierarchiczność zarządzania, bezwzględne wykonywanie rozkazów i poleceń, a także wymagana jest sprawność i skuteczność działania wzbudza w policjantach poczucie szczególnej odpowiedzialności. Nieustannie czują presję ze strony przełożonych, społeczeństwa oraz samego środowiska policyjnego dotyczącą niezawodności swych decyzji i określonych postaw. Przecież policjanci nie są zautomatyzowanymi robotami, które nie czują, nie przeżywają, nie odreagowują, a jeśli tak jest, to gdzie rozładowują swoje emocje? Kto pomaga im przez tą szamotaninę myśli i uczuć przejść?

¹²¹ Tamże, s. 243

Tu właśnie wielkim wsparciem może być obecność duszpasterza, rozmowa z nim, która utrwali wiarę w sens służby, człowieka i jego istnienia. A może właśnie wiara w Boga umocni w policjancie wiarę w podstawowe wartości, które niszczą inni ludzie? Szczególne miejsce duszpasterzy jest w środowisku policjantów rozpoczynających służbę, z małym doświadczeniem oni mogą stać się dla nich swego rodzaju ich przewodnikami duchowymi.

Może, więc duszpasterstwo policji powinno rozpoczynać się wraz ze szkoleniem przyjętych do służby policjantów? Najbardziej skuteczną metodą działalności duszpasterskiej w środowisku policjantów, będzie ich obecność w miejscu służby. Nawiązywanie bezpośrednich kontaktów, osobistych więzi wpływa na poznanie drugiego człowieka, zbliżenie, likwidację uprzedzeń, a w dalszej kolejności na możliwość nawiązania dialogu oraz odpowiedzi na trudne pytania. Dialog ten może pomóc poradzić sobie policjantowi z obciążeniami wynikającymi ze służby, przekładającymi się negatywnie na jego życie osobiste i rodziny. To pewnego rodzaju profilaktyka przed niebezpieczeństwami, które może spowodować „ucieczka policjantów przed problemami” np. „topienie smutków”, a w konsekwencji w chorobę alkoholową. Ważnym elementem jest także uczestnictwo duszpasterzy w ważnych momentach życia policjantów, jakimi są śluby, chrzty dzieci, pogrzeby. Uroczysta oprawa liturgiczna utrwala zarówno wartości religijne, jak i postawy moralne, a także podnosi prestiż tego zawodu. Taki dialog między policjantami i duszpasterzami obejmujący konkretne pola działania, realizowany w oparciu o konkretne formy i metody może przynieść korzyść obydwu stronom *policja dzięki takiemu dialogowi mogłaby skorzystać z wielowiekowego doświadczenia Kościoła w zakresie etycznych, humanistycznych, a także religijnych aspektów działalności w świecie, natomiast działalność duszpasterska Kościoła mogłaby otrzymać wiele konkretnych impulsów dzięki informacjom na temat stanu przestępczości, sytuacji ofiar przestępstw, sytuacji prawnej itp.*¹²² Należy stwierdzić, że istotą działalności duszpasterzy policji jest bezpośrednie oddziaływanie personalne, wynikające z potrzeb człowieka oczekującego podmiotowego traktowania, zrozumienia i szacunku do wolności swojej. Najpiękniej sens posługi duszpasterzy policyjnych określił papież Jan Paweł II **„jesteście wezwani, aby stać blisko (...), poznać, kochać i oświecać”**.¹²³ To, że Jan Paweł II jest i pozostanie największym autorytetem, przewodnikiem duchowym dla wielu ludzi, narodów nie

¹²² Tamże, s. 252

¹²³ Tamże, s. 52

pozostawia jakichkolwiek wątpliwości. Warto, zatem przypomnieć słowa jakie padły z jego ust - 19 listopada 2000r. na placu św. Piotra w Rzymie, w homilii wygłoszonej do przedstawicieli wojska i policji z całego świata, podczas Jubileuszu Wojska i Policji *obecnie jednak zarówno żołnierze, jak i też policjanci szczególnie doświadczają istnienia w świecie przemocy i niszczących sił zła. Dlatego ich powołanie streszcza się w dwóch określeniach: „budowniczości pokoju” oraz „strażnicy sprawiedliwości i pokoju”. Ich zadaniem jest bronić słabych, ochraniać uczciwych, a także wspomagać pokojowe współistnienie narodów. Służba policjantów i żołnierzy jest więc służbą wielkim wartościom: życiu, sprawiedliwości, przebaczeniu i wolności.*¹²⁴

Podsumowując można zadać pytanie – czy potrzebne jest duszpasterstwo w Policji? Nie można na nie odpowiedzieć, nie mówiąc, kim jest policjant, jakie spoczywają na nim obowiązki, czego się od niego oczekuje, jakie postawy winien prezentować w życiu, jakie wartości uznawać, jakie rozterki i dylematy przeżywa, jak sobie z nimi radzi, czy w specyfice swojej służby potrafi zachować swoją godność i innych ludzi. Może niech próbą odpowiedzi na to pytanie będą słowa nadinspektora Ireneusza Wachowskiego, pierwszego zastępcy Komendanta Głównego Policji wygłoszone na Międzynarodowej Konferencji Naukowej „Policja – Etyka – Kościół”, która odbyła się w dniach 17 – 19 czerwca 2001r. w Wyższej Szkole Policji w Szczytnie. „...Po co duszpasterstwo policyjne? Po prostu potrzebujemy pomocy. Jak każdy inny człowiek potrzebujemy siły, aby wytrwać w tym do czego się zobowiązaliśmy, gdyż jako instytucja i każdy policjant z osobna potrzebujemy, by obok nas był ktoś, kto pojmuje nas, nasze problemy, rozumie pytania, które zadajemy. Potrzebujemy oparcia. Potrzebujemy także tego, aby jeszcze ktoś oprócz nas tłumaczył społeczeństwu sens oraz ideę służby i naszej pracy. Potrzebujemy pomostu w działaniu na rzecz ludzi, który nazywa się czynieniem dobra. Duszpasterstwo policyjne to w moim rozumieniu umocnienie ludzi, którzy zdecydowali się włożyć niebieskie policyjne mundury, w budowaniu nowoczesnego, demokratycznego państwa. Państwa ładu i prawa. Stróże prawa muszą być szczególnie ukształtowani. Ich formowanie i wychowanie musi być procesem ciągłym i trwać od pierwszej chwili służby do ostatniej jej godziny ...”¹²⁵

¹²⁴ Tamże, s. 53

¹²⁵ E. Wiszowaty, G. Kędzierska, W. Pływaczewski (2002), *Policja – Etyka – Kościół*, Szczytno, Wydawnictwo Wyższej Szkoły Policji, s.35

Rozdział 2

METODOLOGIA BADAŃ WŁASNYCH

2.1. Uzasadnienie wyboru tematu oraz cel badań

Zawód Policjanta to zawód społecznego zaufania, fakt ten powoduje, że wobec jego przedstawicieli stosowane są szczególne miary norm etycznych. Wymagania społeczne dotyczą nie tylko przestrzegania prawa, ale też wzorowej postawy moralnej, co wręcz jest warunkiem jego wykonywania. Znajduje to odzwierciedlenie w słowach roty ślubowania.

Ostatnie lata spowodowały obniżenie rangi Policji i niedostrzeganie nie tylko trudu tego zawodu, ale i pięknej karty historii Policji. Społeczeństwo oczekuje skutecznych działań, nie bacząc na moralny wymiar służby policjanta.

Celem niniejszych badań była analiza i opis etyki zawodowej funkcjonariuszy Policji.

2.2 Problematyka badawcza

Problem badawczy jest fundamentem badań naukowych, gdyż określa kwestię, którą badacz chce rozwiązać i poznać za pomocą różnorodnych etapów postępowania badawczego. Zwykle przyjmuje się, iż problem badawczy dotyczy pytania, na które badacz chce uzyskać odpowiedź. Stanisław Nowak uważa, że problem badawczy to tyle, co pewne pytanie lub zespół pytań, na które odpowiedzi ma dostarczyć badanie.¹²⁶

Zdaniem M. Łobockiego formułowanie problemu badawczego powinno się opierać na trzech kryteriach:

1. precyzyjności ich ujęcia
2. usytuowania na tle dotychczasowych osiągnięć naukowych
3. ich empirycznej sprawdzalności¹²⁷.

¹²⁶ Nowak S., *Metodologia badań socjologicznych*, Warszawa 1970r., s. 214

¹²⁷ Łobocki M., *Wprowadzenie do metodologii badań pedagogicznych*, Kraków 1999r., s. 170

T. Pilch i T. Bauman (2001) problem badawczy definiują jako pytanie o naturę badanego zjawiska, o istotę związków między zdarzeniami lub istotami i cechami procesów, cechami zjawiska, to mówiąc inaczej deklaracja o naszej niewiedzy zawarta w gramatycznej formie pytania ¹²⁸.

Dla potrzeb niniejszej pracy sformułowano następujący problem główny :

Jaka jest specyfika etyki w działaniach zawodowych funkcjonariuszy Policji?

Podczas formułowania problemów badawczych badacz powinien mieć na uwadze, że wśród problemów znajdują się pytania o różnym stopniu złożoności i o różnej liczbie możliwych rozwiązań. Pytania bardziej złożone i o większym stopniu trudności należy rozłożyć na pytania szczegółowe pamiętając, że powinny tworzyć całość. Rozłożenie problemu głównego na szereg problemów szczegółowych dostarcza wiedzy bardziej pogłębionej, umożliwia trafniejszy i precyzyjniejszy dobór narzędzi badawczych i metod przydatnych w dalszych etapach badania.

Na użytek tej pracy sformułowano następujące problemy:

- 1. Jakie dokumenty służbowe określają zasady etyki zawodowej funkcjonariuszy Policji?**
- 2. Jakimi wartościami i zasadami moralnymi kierują się funkcjonariusze Policji w czasie służby i poza nią?**
- 3. Jakie osoby lub sytuacje mają wpływ na kształtowanie się zachowań etycznych policjanta?**
- 4. Jakie są zasady i kryteria oceny pracy funkcjonariusza Policji?**
- 5. Jakie brzmienie i znaczenie miały roty i przysięgi składane przez funkcjonariuszy Policji w czasie ślubowania?**

¹²⁸ Pilch T., Bauman T., *Zasady badań pedagogicznych. Strategie ilościowe i jakościowe*, Warszawa 2001, s.43

2.3. Metody, techniki i narzędzia badawcze

Kolejnym krokiem po sformułowaniu problemu badawczego jest dobór odpowiednich metod, technik i narzędzi badawczych. Według S. Nowaka metoda to przede wszystkim typowe i powtarzalne sposoby zbierania, opracowywania, analizy i interpretacji danych empirycznych, służące do uzyskiwania maksymalnie (lub optymalnie) uzasadnionych odpowiedzi na stawiane w nich pytania ¹²⁹ Inną definicję metody badawczej proponuje A. Kamiński (1974) pisząc, iż metoda badawcza to zespół teoretycznie uzasadnionych zabiegów koncepcyjnych i instrumentalnych obejmujący najogólniej całość postępowania badacza zmierzającego do rozwiązania określonego problemu naukowego ¹³⁰. Waldemar Dutkiewicz definiuje metodę jako wyznacznik sposobu poznania teoretycznego i działania praktycznego. Metoda myślenia teoretycznego dotyczy takiego sposobu, który umożliwia poznanie i wyrażenie istoty badanego zjawiska. Metoda myślenia praktycznego dotyczy sposobu myślenia, który objaśnia, jak należy coś zrobić, zrealizować, uściślić ¹³¹

Badania naukowe mogą być realizowane za pomocą wielu metod, które wzajemnie uzupełniają się, po to, aby obraz badanej rzeczywistości był dokładny, odpowiedni i w miarę wyczerpujący. Tadeusz Pilch (1978) wyróżnił cztery podstawowe odmiany metod badawczych, do których zaliczył:

1. metodę indywidualnych przypadków
2. eksperyment pedagogiczny
3. sondaż diagnostyczny
4. monografię pedagogiczną ¹³².

Metodę indywidualnych przypadków charakteryzuje jako sposób badań polegający na analizie jednostkowych losów ludzkich uwikłanych w określone sytuacje wychowawcze lub na analizie konkretnych zjawisk natury wychowawczej poprzez pryzmat jednostkowych biografii ludzkich z nastawieniem

¹²⁹ Nowak S., *Metodologia badań socjologicznych*, Warszawa 1970r., s. 22

¹³⁰ Kamiński A., *Metoda, technika, procedura badawcza w pedagogice empirycznej* (w:) R. Wroczyński, T. Pilch (red.), *Metodologia pedagogiki społecznej*, Wrocław, 1974r., s. 65

¹³¹ Dutkiewicz W., *Podstawy metodologii badań do pracy magisterskiej i licencjackiej z pedagogiki*, Kielce 2001r., s. 69

¹³² Pilch T., *Zasady badań pedagogicznych*, Warszawa 1978r., s. 53

na opracowanie diagnozy przypadku lub zjawisk w celu podjęcia działań terapeutycznych, Drugą metodę tj. eksperyment pedagogiczny Waldemar Dutkiewicz nazywa metodę badania zjawisk pedagogicznych, wywoływanych specjalnie przez osobę badającą w kontrolowanych przez nią warunkach celem, ich poznania¹³³.

Tadeusz Pilch określa metodę sondażu diagnostycznego, jako sposób gromadzenia wiedzy o atrybutach strukturalnych i funkcjonalnych oraz dynamice zjawisk społecznych, opiniach i poglądach wybranych zbiorowości, nasilaniu się i kierunkach rozwoju określonych zjawisk i wszelkich innych zjawiskach instytucjonalnie nie zlokalizowanych - posiadających znaczenie wychowawcze w oparciu o specjalnie dobraną grupę reprezentatywną populacji generalnej, w której badane zjawisko występuje,¹³⁴ Monografia pedagogiczna według A. W. Maszke pozwala badaczowi wszechstronnie oraz gruntownie poznać funkcjonowanie określonej instytucji, zakładu pracy, organizacji, bądź też grup społecznych oraz osób, które z nimi są powiązane¹³⁵.

Po ustaleniu metody za pomocą, której badacz będzie przeprowadzał badanie, ważne jest określenie technik badawczych dostosowanych do poszczególnych metod. A.W. Maszke definiuje **technikę badawczą**, jako zespół konkretnych czynności praktycznych związanych ze zbieraniem materiałów niezbędnych do przeprowadzania analizy i wysuwania na tej podstawie wniosków i uogólnień. Innego zdania jest A. Kamiński według, którego technikami badawczymi są czynności praktyczne, regulowane starannie wypracowanymi dyrektywami, pozwalającymi na uzyskanie optymalne sprawdzonych informacji, opinii, faktów.

T. Pilch dokonał następującej klasyfikacji technik, zaliczając do nich:

- obserwację
- wywiad

¹³³ Dutkiewicz W., *Podstawy metodologii badań do pracy magisterskiej i licencjackiej z pedagogiki*, Kielce 2001r., s. 76

¹³⁴ Pilch T., *Zasady badań pedagogicznych*, Warszawa 1995r., s. 49

¹³⁵ Maszke A.W. *Metodologiczne podstawy badań pedagogicznych*, Rzeszów 2004r., s. 100

- ankietę
- analizę dokumentów i techniki projekcyjne
- techniki socjometryczne

Inna klasyfikacje technik ze względu na charakter zbierania materiałów proponuje A.W. Maszke. Wyróżnia on następujące techniki:

- bezpośrednie - gdy badacz lub jego wysłannik zdobywa informacje od respondenta w sposób bezpośredni; do bezpośrednich technik zbierania materiałów zaliczamy: wszelkie odmiany wywiadów zarówno indywidualnych jak i zbiorowych oraz wszelkie typy bezpośrednich rozmów.
- pośrednie - pozyskiwanie informacji odbywa się za pośrednictwem pisemnych wypowiedzi respondentów; zaliczyć do nich można: badania ankietowe, wszelkie prace pisemne, wytwory działania, jak i analizę dokumentów¹³⁶.

W tej pracy wykorzystam technikę ankiety, wywiadu oraz analizy dokumentów.

„Ankieta jest metodą pośredniego zdobywania informacji przez pytania stawiane wybranym osobom za pośrednictwem drukowanej listy pytań, zwanej kwestionariuszem”¹³⁷

Ankiety możemy podzielić m.in. na :

- jawne lub anonimowe /częściej stosowane/,
- ustne lub pisemne

ankiety pisemne z kolei na :

- ankiety audytoryjne /środowiskowe/
- ankiety pocztowe
- ankiety prasowe

Badania ankietowe przeprowadzane są z respondentami w formie pytań pisemnych, częściej anonimowo, przy pomocy narzędzia badawczego jakim jest kwestionariusz ankiety. „Przez kwestionariusz rozumie się arkusz z wydrukowaną listą pytań, którym towarzyszy mniej lub bardziej zamknięty zbiór odpowiedzi, spośród których osoby badane wybierają te, które uznają za właściwe”. „Od jego budowy i zawartych w nim pytań, uzależniona jest wartość i jakość zebranych

¹³⁶ Tamże, s. 153

¹³⁷ (Zaczyński W. *Praca badawcza nauczyciela*, PWN, Warszawa, 1995r. s. 146).

informacji. Cele badawcze muszą w nim być przełożone na konkretne pytania. Stąd ważna jest budowa i zawarte w nim pytania”¹³⁸.

Wywiad i rozmowa jest nie tylko próbą zbierania opinii osób, z którymi się je przeprowadza, ile odpowiednio ukierunkowanym procesem interakcji, czyli wzajemnego oddziaływania na siebie osoby podejmującej rozmowę czy wywiad z osobą badaną.

Wywiadem / rozmową według Waldemara Dutkiewicza nazywać będziemy rozmowę badanego z respondentem, która prowadzona jest według przygotowanych wcześniej dyspozycji lub na podstawie kwestionariusza¹³⁹, bądź powtarzając za A.W.Maszke rozmowę badanego z respondentem, mającą na celu zdobycie informacji przez bezpośrednie stawianie pytań osobom mającym na nie udzielić odpowiedzi¹⁴⁰. Ten sam autor zaznacza, iż jest to proces wzajemnego komunikowania się badacza z badanym, który odbywa się w określonych warunkach społecznych, organizacyjnych, terytorialnych, czasowych oraz innych. Celem wywiadu jest zdobycie informacji na interesujący nas temat¹⁴¹. Wyróżniamy następujące rodzaje wywiadów: skategoryzowany i nieskategoryzowany. Różnice pomiędzy nimi dotyczą jedynie zasad konstrukcyjnych. Pierwszy z nich narzuca określony sposób, w jaki wywiad ma zostać przeprowadzony, ściśle ogranicza kolejność i brzmienie pytań. Drugi zaś daje możliwość swobody w formułowaniu pytań, zmiany ich kolejności oraz pogłębiania zagadnień za pomocą dodatkowych pytań¹⁴². Ze względu na sposób prowadzenia wywiadu A. W. Maszke wymienia wywiad jawny podczas, którego badacz nie ukrywa swojej faktycznej roli i informuje rozmówcę o charakterze, treści, celu czy niekiedy przeznaczeniu informacji, dla których wywiad jest przeprowadzany oraz wywiad ukryty, który różni się tym od jawnego, iż badany nie zdradza celów i przedmiotów rozmowy i ukrywa przed badanym faktyczną rolę jaką pełni. Obok jawnego i ukrytego bywają jeszcze wywiady indywidualne i zbiorowe, w zależności od liczby osób, które biorą udział w wywiadzie.¹⁴³

¹³⁸ Maszke A.W. *Metodologiczne podstawy badań pedagogicznych*, Rzeszów 2004r., s. 179-183

¹³⁹ Dutkiewicz W., *Podstawy metodologii badań do pracy magisterskiej i licencjackiej z pedagogiki*, Kielce 2001r., s. 84

¹⁴⁰ Maszke A.W. *Metodologiczne podstawy badań pedagogicznych*, Rzeszów 2004r., s. 169

¹⁴¹ Tamże, s. s.153

¹⁴² Pilsch T., Bauman T., *Zasady badań pedagogicznych. Strategie ilościowe i jakościowe*, Warszawa 2001, s.95

¹⁴³ Maszke A.W. *Metodologiczne podstawy badań pedagogicznych*, Rzeszów 2004r., s. 95

M. Łobocki przez analizę dokumentów rozumie metodę lub technikę badawczą, polegającą na opisie i interpretacji konkretnych dokonań w procesie uczenia, pracy produkcyjnej, zabawy lub innego rodzaju działalności, zakończonych bardziej lub mniej gotowym produktem.¹⁴⁴ Autor ten dzieli dokumenty, które wykorzystujemy w badaniach na:

1. dokumenty pisane (protokoły i sprawozdania, opinie, świadectwa, pisemne prace uczniów);
2. dokumenty cyfrowe (dane statystyki centralnej i opracowania statystyczne szkoły, gminy, województwa, różnych instytucji);
3. dokumenty obrazowo-dźwiękowe (rysunki dzieci, nagrania, fotografie, filmy, przeźrocza itp.);

Ze względu na pochodzenie dokumenty dzielimy na:

1. zastane (zapisy, dzienniczki, rysunki, kroniki, sprawozdania, indywidualne notatki);
2. intencjonalnie tworzone (wypracowania szkolne, domowe)¹⁴⁵.

Omawiając technikę analizy dokumentów należy scharakteryzować pojęcie dokumentu. Dokumentem nazywamy każdą rzecz, która stanowi źródło informacji o ludziach, przedmiotach, procesach czy zjawiskach¹⁴⁶. Badacz dokonując analizy dokumentów musi mieć na uwadze przygotowanie się do tego procesu pod kątem odczytania i poznania zawartych w dokumencie informacji poszczególnych, następnie segregacji ich pod względem kryterium, jakie sobie ustalił. Do podstawowych rodzajów analizy dokumentów należy zaliczyć: analizę jakościową oraz analizę ilościową. Analiza jakościowa polega na odczytaniu podstawowych informacji, które zawarte są w dokumencie, a następnie na subiektywnym ustosunkowaniu się do treści. Najważniejsza jest próba oraz umiejętność zrozumienia przez badacza intencji, jakie autor dokumentu chciał przekazać. Tutaj badacz powinien zwrócić uwagę na znajomość problematyki badawczej, czy też własnej intuicji, wyczucia oraz inne czynniki tj.: stopień znajomości faktów, które opisane są w dokumentach, znajomości terminów, znaków i skrótów, które w danej treści są użyte; poziomu i rodzaju wykształcenia badacza. Drugi rodzaj analizy to analiza ilościowa, która dotyczy opisu rzeczy, osób, zjawisk, cech, znaków oraz słów, które znajdują się w dokumencie. Wyniki

¹⁴⁴ Łobocki M., *Wprowadzenie do metodologii badań pedagogicznych*, Kraków 1999r., s. 227

¹⁴⁵ Tamże, s. 229

¹⁴⁶ Maszke A.W. *Metodologiczne podstawy badań pedagogicznych*, Rzeszów 2004r., s. 177

takiej analizy, która oparta jest na liczbach są bardziej dokładne i wolne od subiektywizmu¹⁴⁷.

Do poszczególnych technik badawczych należy skonstruować adekwatne narzędzia badawcze. T. Pilch określa narzędzie badawcze, jako przedmiot służący do realizacji wybranych technik badań.¹⁴⁸ Dla potrzeb niniejszej pracy skonstruowano narzędzie badawcze w postaci kwestionariusza ankiety. Kwestionariusz ankiety skierowany jest do policjantów Komendy Wojewódzkiej Policji w Krakowie i Komendy Miejskiej Policji w Krakowie. Składa się z 37 pytań, ułożonych w następujących blokach tematycznych :

- służba w Policji – motywy, znaczenie, zadowolenie
- szkolenie zawodowe – ocena sposobu przygotowania do realizacji zadań
- ocenianie i opiniowanie policjantów przez przełożonych
- wartości, preferowane przez policjantów w służbie i poza nią
- stres wynikający ze służby i jego wpływ na zachowania policjanta
- zachowania etyczne policjantów i ich przełożonych
- historia zawodu policjanta i jej wpływ na budowanie etosu tego zawodu
- ceremonie policyjne i ich znaczenie w życiu policjanta.

Na podstawie w/w bloków tematycznych dokonano analizy zebranych wyników badań.

2.4 Organizacja i przebieg badań

Przystępując do pisania pracy byłam przekonana, że temat jest interesujący, ale czasochłonny i wymagający poszukiwania dokumentów ukazujących życie, pracę i problemy funkcjonariuszy służb porządkowych, zarówno w okresie poprzedzającym czas organizacji Policji, jak i w trakcie jej tworzenia, a także dokumentów ukazujących ludzkie działania w różnych okolicznościach i przedziałach czasowych. Dużo czasu zajęło mi skompletowanie literatury przedmiotu, a następnie analiza źródeł i dokumentów. Organizacja badań własnych przebiegała od listopada 2008 roku do maja 2009 roku. W listopadzie powstał rozdział metodologiczny. Następnie powstał rozdział pierwszy, który został skończony w kwietniu 2009 roku.

Następnym etapem było przygotowanie kwestionariusza ankiety, w którym

¹⁴⁷ Maszke A.W. *Metodologiczne podstawy badań pedagogicznych*, Rzeszów 2004r., s. 183-184

¹⁴⁸ Pilch T., *Zasady badań pedagogicznych*, Warszawa 1995r., s. 42

dzięki odpowiedziom mogłabym skonfrontować czas przeszły z teraźniejszym.

Po przeprowadzeniu badań pilotażowych zmodyfikowałam pytania, a następnie w maju przeprowadziłam badania właściwe, by dojść do etapu opracowania wyników i ich analizy. Na przeprowadzenie badań i udostępnienie materiałów uzyskałam zgodę Małopolskiego Komendanta Wojewódzkiego Policji, którą załączam w aneksie.

Rozdział trzeci, który zawiera analizę i opis przeprowadzonych badań własnych, pisałam od końca maja do połowy czerwca tego roku. Proces badawczy przebiegał w zorganizowany, spójny sposób.

Opracowanie tematu, jakiego się podjęłam było czasochłonne, z uwagi na bardzo dużą ilość zgromadzonych materiałów, ich różnorodność, rozpiętość w czasie. W związku z tym zastosowałam różne metody badawcze, które miały wpływ na objętość pracy. Mam nadzieję, że mój sposób opracowania wybranego tematu rzuci światło na mało znane aspekty służby funkcjonariuszy Policji

Podczas przeprowadzonych badań towarzyszyła przyjazna i miła atmosfera a informacje, które posłużyły mi do pisania pracy były chętnie udzielane. Osoby badane współpracowały z badaczem, dzięki czemu zgromadzono obszerny materiał związany z tematem. Wyniki badań opisane zostały w rozdziale trzecim. Praca zakończona jest wnioskami z badań.

2.5. Charakterystyka terenu badań i badanej populacji

Badania przeprowadzono na grupie 60 policjantów zatrudnionych w: Wydziale Ochronnym i Wydziale Ruchu Drogowego Komendy Miejskiej Policji w Krakowie (42 osoby), a także wśród funkcjonariuszy Samodzielnego Pododdziału Antyterrorystycznego w Krakowie (18 osób). Wśród badanych było 9 kobiet i 51 mężczyzn.

Kobiety:

- 3 mężatki	- wiek w przedziale 30-47 lat
	- staż służby w przedziale 10-23 lat
- 6 kobiet stanu wolnego	- wiek w przedziale 20-32 lat
	- staż służby w przedziale 1 rok-6 lat

Mężczyźni:

- 38 żonaty
- 13 mężczyzn stanu wolnego
- wiek w przedziale 28 - 49 lat
- staż służby w przedziale 1 rok - 25 lat
- wiek w przedziale 22 – 40 lat
- staż służby w przedziale 1 rok – 20 lat

Najmłodszy badany funkcjonariusz, to kobieta - panna, wiek 20 lat, staż służby 1 rok, najstarszy badany policjant to mężczyzna - żonaty, wiek 49 lat, staż służby 25 lat.

Wśród badanych jest tylko 5 osób, które ma 20 lub więcej lat służby, co oznacza, że rozpoczęli ją w Milicji Obywatelskiej i kontynuują w Policji.

Wiek badanych w przedziałach:

20 – 30 lat	– 16 osób
31 – 40 lat	– 40 osób
41 – 50 lat	– 4 osoby

Staż badanych policjantów w przedziałach:

1 – 10 lat	– 34 policjantów
11 – 20 lat	– 23 policjantów
20 lat i więcej	– 3 policjantów

Średnia wieku wszystkich badanych policjantów – 33,7 lat

Średnia stażu służby wszystkich badanych policjantów – 10,2 lat

Badania własne przebiegały w zorganizowany sposób, dlatego trwały 2 tygodnie. Ankietowani podeszli bardzo poważnie do badanego tematu, chętnie odpowiadali na pytania i rzetelnie wypełniali kwestionariusz ankiety.

Rozdział 3

ANALIZA BADAŃ WŁASNYCH

Policja jako formacja zmilitaryzowana wymaga od swoich funkcjonariuszy nie tylko zachowania zgodnego z prawem, ale też wzorowych postaw moralnych.

Koniecznym jest zdefiniowanie moralnych sposobów działania policjantów według nadrzędnych wartości, uwzględniających dobro człowieka, a zatem przestrzeganie i poszanowanie przez nich norm etyki zawodowej.

Policjanci funkcjonują w rzeczywistości pełnej sprzeczności wpływających na ich życie, a także na sposób i poziom realizacji przez nich zadań służbowych.

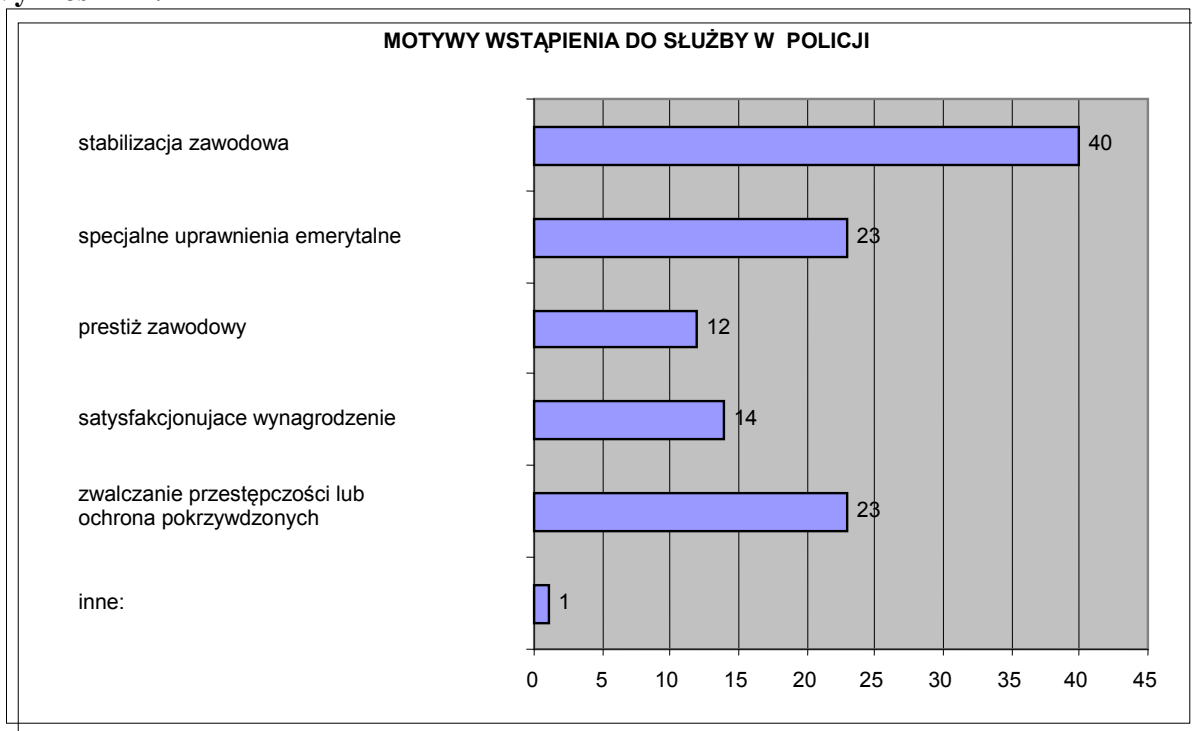
Przeprowadzone badania mają pokazać, jakie dokumenty określają normy zachowań etycznych, jak sami policjanci odnoszą się do zagadnienia etyki zawodowej, na kogo mogą liczyć w trudnych sytuacjach, jakie czynniki ich zdaniem wpływają na budowanie etosu zawodowego w oparciu o wartości i własną historię.

3.1. Prezentacja wyników badań sondażowych, uzyskanych na podstawie kwestionariusza ankiety

Służba w Policji – motywy, znaczenie, zadowolenie

Decydując się na podjęcie służby w Policji kandydaci kierowali się różnymi motywami uwarunkowanymi indywidualnie. Obraz zasadniczych motywów przedstawia wykres nr 1.

Wykres nr 1.

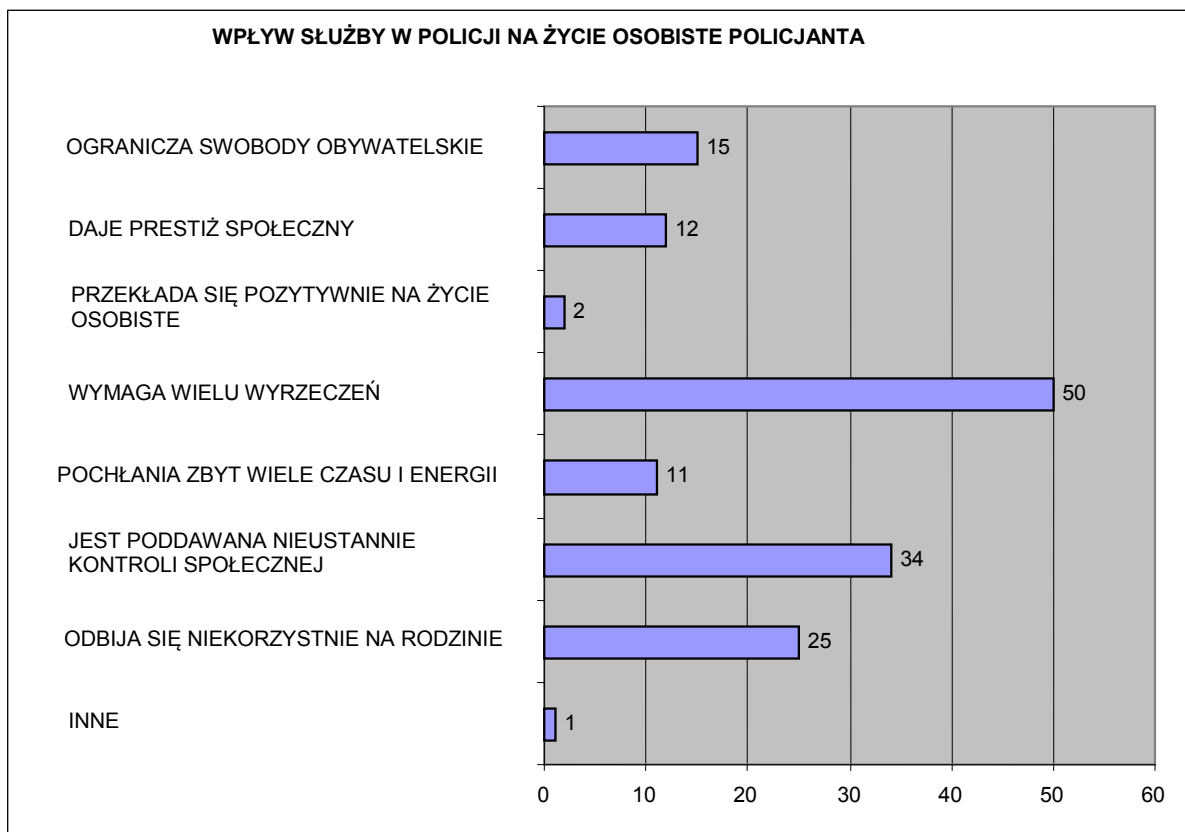

Źródło: Badania własne.

Z analizy powyższych danych wynika, że 40 osób badanych wskazało, że jednym z zasadniczych aspektów uwzględnianych przez nich przed przyjęciem do służby w Policji była stabilizacja zawodowa. Zaś 23 ankietowanych wskazało, że ich motywacją była chęć zwalczania przestępczości i ochrona pokrzywdzonych. Taka sama ilość badanych wskazała, że ważne były dla nich specjalne uprawnienia emerytalne. Natomiast 14 ankietowanych osób oczekiwało satysfakcjonującego wynagrodzenia, 12 osób oceniło, że zawód ten da im prestiż.

Praca zawodowa ma niewątpliwie duże znaczenie w życiu człowieka i przekłada się na jego życie osobiste. Służba w Policji w sposób szczególnie wpływa na różne aspekty życia osobistego, co obrazuje poniższy wykres.

Wykres nr 2.

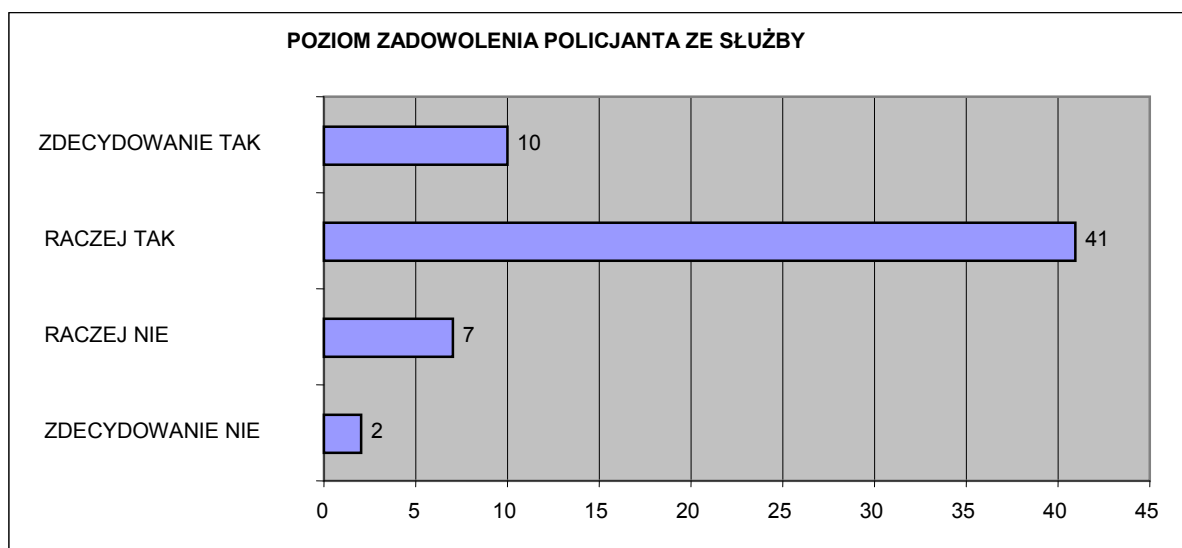

Źródło: badania własne.

Spośród badanych aż 50 osób oceniło, że służba w Policji wymaga wielu wyrzeczeń, 34 osoby stwierdziły, że jest poddawana nieustannie społecznej kontroli, 25 badanych stwierdziło, że praca ta odbija się niekorzystnie na rodzinie, 15 osób oceniło, że ogranicza ich swobody obywatelskie. Tylko 2 osoby stwierdziły, że przekłada się pozytywnie na ich życie osobiste, a 12 badanych stwierdziło, że daje im prestiż społeczny.

Badanym zadano pytanie dotyczące określenia stopnia zadowolenia policjanta ze służby. Wyniki przedstawia wykres nr 3.

Wykres nr 3.

Źródło: badania własne.

Analizując powyższe wyniki należy stwierdzić, że 41 osób, tj. 68,3% dało odpowiedź *raczej tak*, 10 policjantów, tj. 16,6% dało odpowiedź *zdecydowanie tak*. Zdecydowanie niezadowolonych ze służby jest 2 policjantów, tj. 0,15%, natomiast *raczej nie* odpowiedziało 7 osób, tj. 11,6%

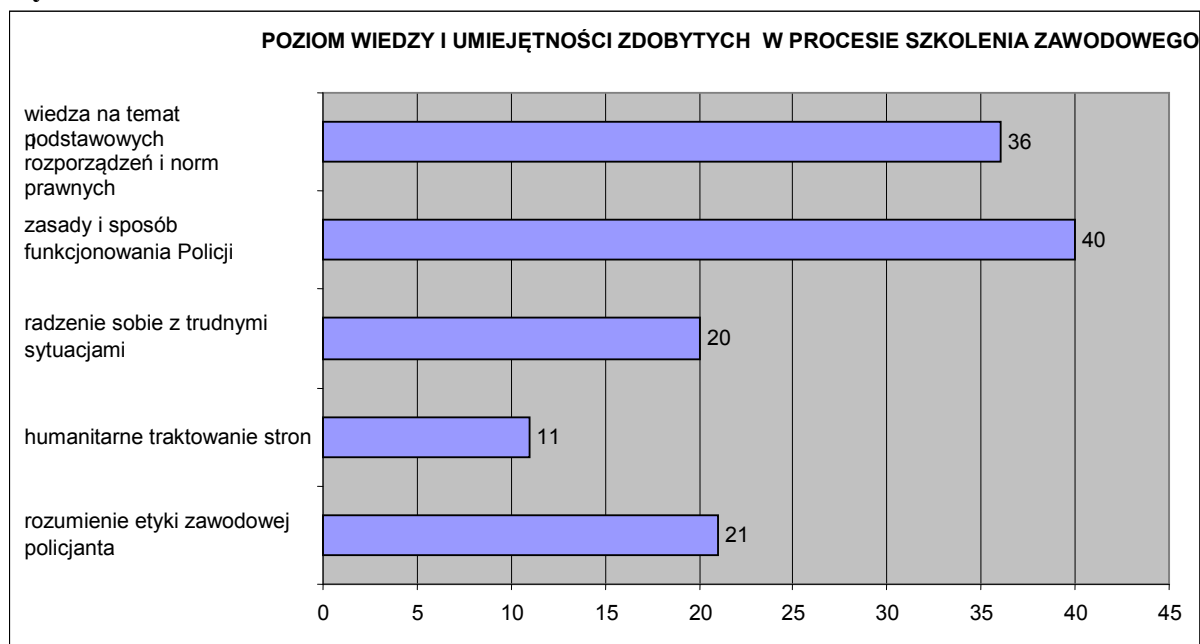
Przedstawione wyżej wyniki badań świadczą o tym, że policjanci realnie oceniają fakt, że stabilizacja zawodowa i specjalne uprawnienia emerytalne, które uzyskują wstępując do Policji, to koszt wielu wyrzeczeń, nieustannej kontroli społecznej, ograniczenia swobód obywatelskich. Praca zawodowa pochłania wiele czasu i energii, a tym samym odbija się niekorzystnie na rodzinie. Badani zwracają uwagę, że obok aspektu materialnego i ekonomicznego istotnym motywem podjęcia służby w Policji jest zwalczanie przestępczości i ochrona pokrzywdzonych. Pomimo tego zdecydowana większość ankietowanych jest zadowolonych ze służby w Policji.

Szkolenie zawodowe – ocena sposobu przygotowania do realizacji zadań.

Szkolenie zawodowe policjanta jest zasadniczym elementem jego służby, a wiedza i umiejętności zdobyte w trakcie jego trwania, w sposób

bezpośredni przekładają się na poziom realizacji przez niego zadań służbowych. Wypowiedzi badanych ilustruje poniższy wykres.

Wykres nr 4.

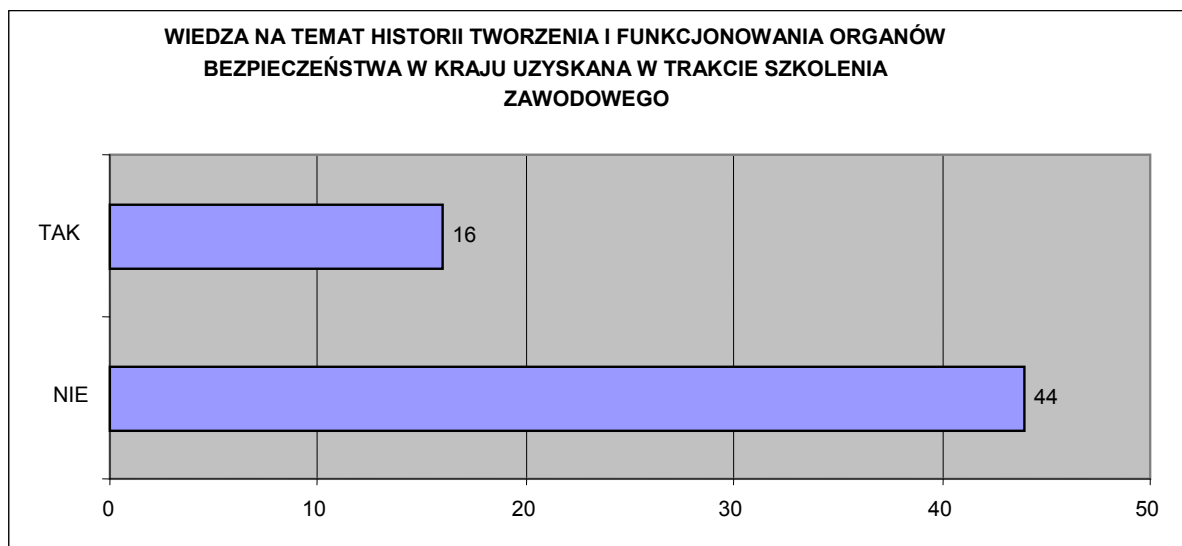

Źródło: Badania własne.

Z powyższych danych wynika, że 40 osób ankietowanych uważa, że w trakcie procesu szkolenia zawodowego największą wiedzę zdobyła z zakresu zasad i sposobu funkcjonowania Policji, 36 osób oceniło, że w trakcie procesu szkolenia zawodowego nabyło wiedzę na temat podstawowych rozporządzeń i norm prawnych, tylko 21 osób rozumie zasady etyki zawodowej policjanta, podobnie oceniono poprawność przygotowania do radzenia sobie w sytuacjach trudnych w służbie, pozytywnie odpowiedziało 20 osób – tj. 1/3 badanych.

W kolejnym pytaniu badani ocenili zakres zdobytej wiedzy na temat historii tworzenia i funkcjonowania organów bezpieczeństwa w kraju.

Wykres nr 5.

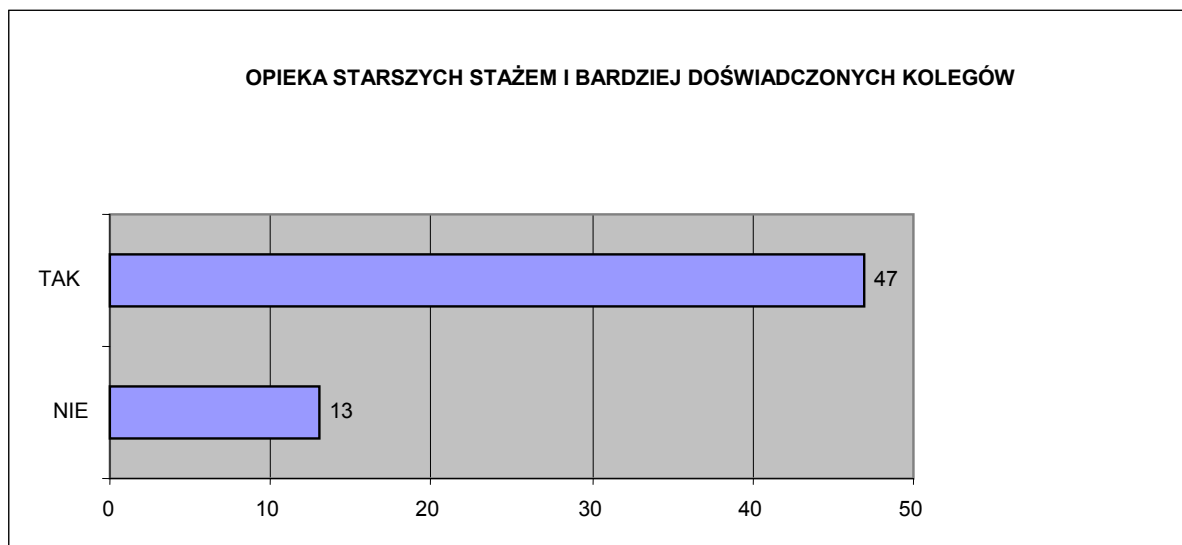

Źródło: Badania własne.

Jak wynika z powyższego wykresu tylko 16 osób tj. 26,7% ankietowanych uważa, że w trakcie szkolenia zawodowego oraz w czasie służby nabyła wyczerpującą wiedzę na temat historii tworzenia i funkcjonowania organów bezpieczeństwa, natomiast aż 44 osoby, tj. 73,3% osób uważa, że nie ma takiej wiedzy.

Uzupełnieniem szeroko pojętego szkolenia zawodowego jest w Policji tzw. opiekun służbowy, który wdraża policjanta do samodzielnej realizacji zadań, udziela pomocy w przyswajaniu wiedzy i umiejętności zawodowych, a także wpaja mu zasady etyki zawodowej. Zapytano badanych czy spotkali się z taką osobą po zakończonym szkoleniu. Uzyskane odpowiedzi obrazuje wykres 6 i 7.

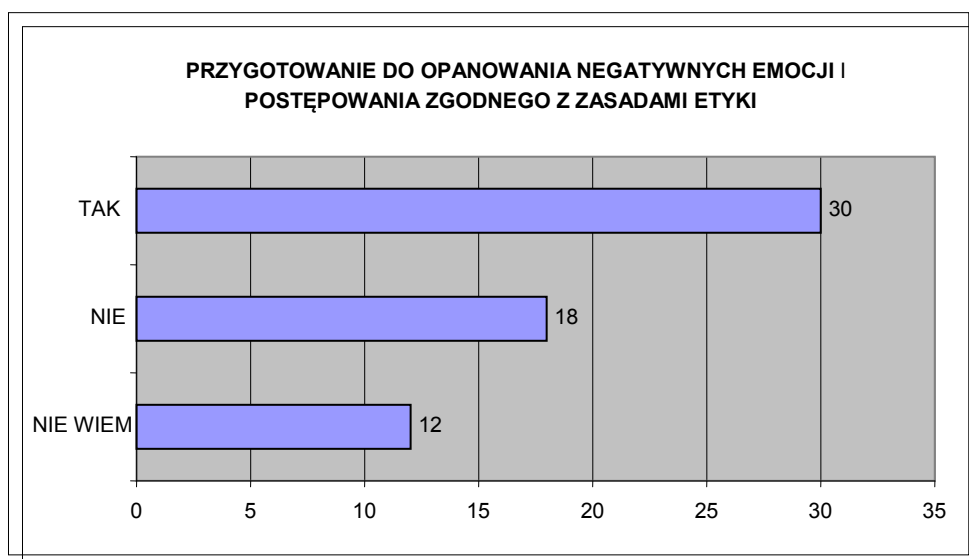
Wykres nr 6.

Źródło: Badania własne.

Powyższe dane pokazują, że tylko 13 osób, tj. 21,7% ankietowanych po zakończonym szkoleniu zawodowym i rozpoczęciu służby w jednostce macierzystej, nie zostało otoczonych żadną opieką ze strony starszych i bardziej doświadczonych kolegów, natomiast 47 osób, tj. 78,3% ankietowanych wykazuje, że taką opiekę oraz pomoc w praktycznej realizacji zadań służbowych otrzymało.

Wykres nr 7.

Źródło: Badania własne.

30 osób badanych, tj. 50% uważa, że w trakcie szkolenia, zostali właściwie przygotowani do opanowania negatywnych emocji w służbie i postępowania zgodnego z zasadami etyki, 18 ankietowanych, tj. 29,9% odpowiedziało, że nie zostali właściwie przygotowani, a 12 osób, tj. 19,9% badanych nie ma na ten temat zdania.

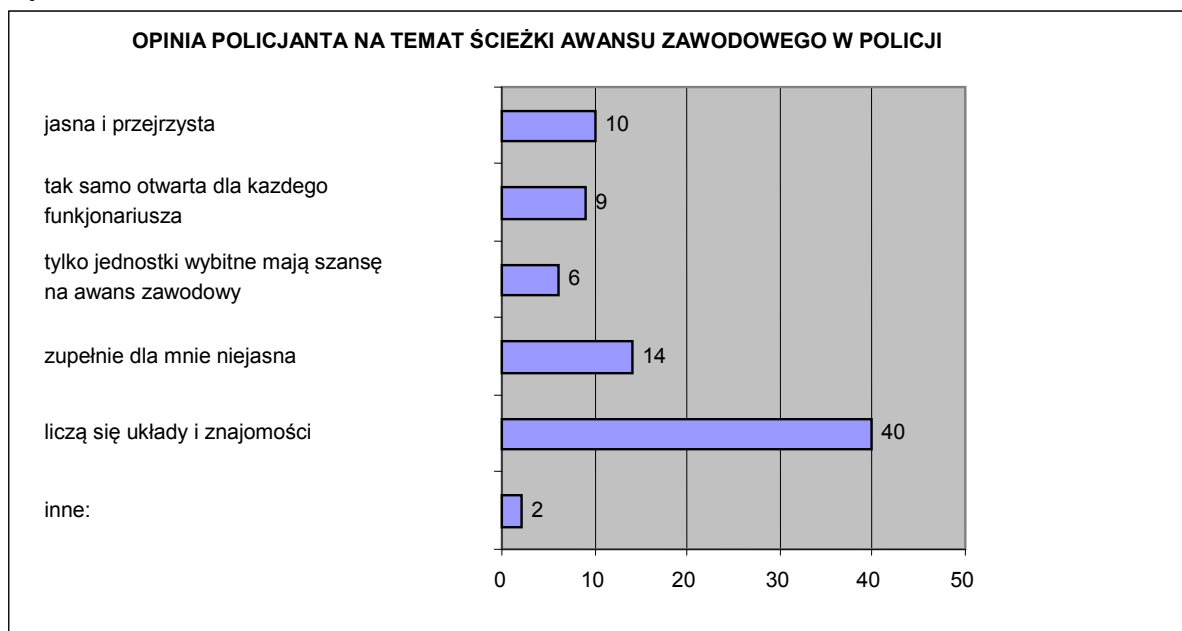
Pytanie celowo nie precyzuje statusu takiej osoby, gdyż badający zdaje sobie sprawę, że osobami wprowadzającymi w arkana zawodu, są nie tylko opiekunowie służbowi. Często to kolega z pokoju, partner, bezpośredni przełożony. Oni też najczęściej przygotowują kolegów – policjantów – do radzenia sobie w sytuacjach trudnych.

Badani wypowiadając się na temat wiedzy zdobytej w trakcie szkolenia zawodowego zwracają uwagę, że nie przygotowało ich ono właściwie do radzenia sobie z trudnymi sytuacjami w służbie, ani też zrozumienia zasad etyki zawodowej. Pozytywnie został oceniony tylko poziom wiedzy na temat funkcjonowania Policji, znajomości norm prawnych. Zdecydowanie negatywnie ocenili fakt, że szkolenie zawodowe w znikomej mierze obejmuje zakres tradycji i historii Policji. To z kolei negatywnie wpływa na budowanie etosu tego zawodu i tożsamości Policji.

Ocenianie i opiniowanie policjantów przez przełożonych

Zaskakująco interesujące w kontekście poprzednich wypowiedzi badanych okazały się ich opinie na temat możliwości awansu zawodowego w Policji. Wyniki zaprezentowano na wykresie poniżej.

Wykres nr 8.

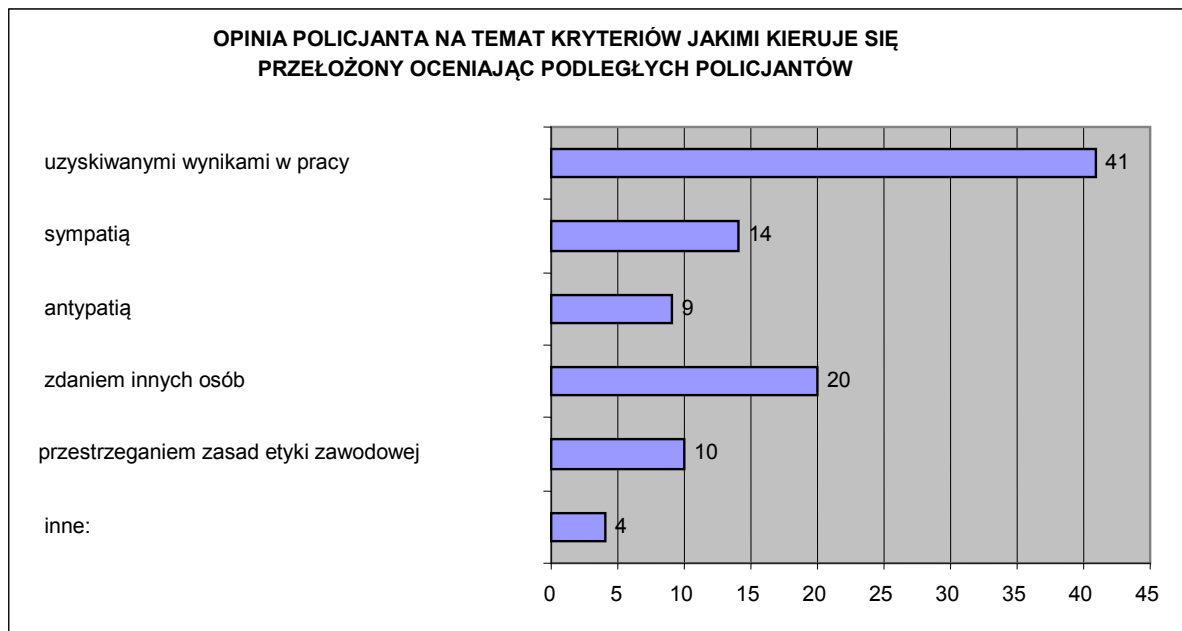

Źródło: Badania własne.

40 osób ankietowanych odpowiedziało, że ścieżka awansu zawodowego w Policji jest oparta na układach i znajomościach, dla 14 osób ścieżka awansu jest zupełnie niejasna. Tylko 10 ankietowanych uważa, że ścieżka awansu zawodowego w Policji jest jasna i przejrzysta, natomiast 9 osób twierdzi, że jest ona tak samo otwarta na każdego funkcjonariusza.

Kolejne wykresy 9 – 13 obrazują odpowiedzi na pytania ankiety z zakresu opiniowania i oceniania policjanta przez jego przełożonego, skuteczność odwołania, a także tzw. „sprawiedliwej oceny pracy”. Wyniki przedstawiają się następująco:

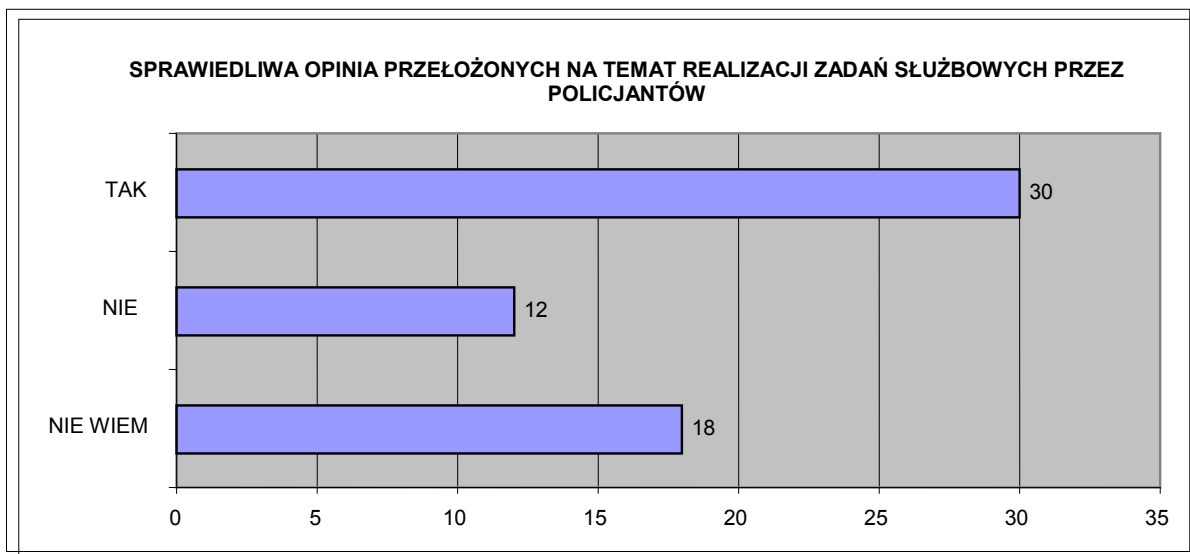
Wykres nr 9.

Źródło: Badania własne.

Uwzględniając kryteria, jakimi kieruje się przełożony oceniając pracę podległych policjantów, 41 osób stwierdziło, że są to wyniki uzyskiwane w pracy, 20 osób stwierdziło, że przełożony oceniając ich bierze pod uwagę zdanie innych osób, według 14 osób przełożony kieruje się sympatią, 9 badanych uważa, że kieruje się antypatią.

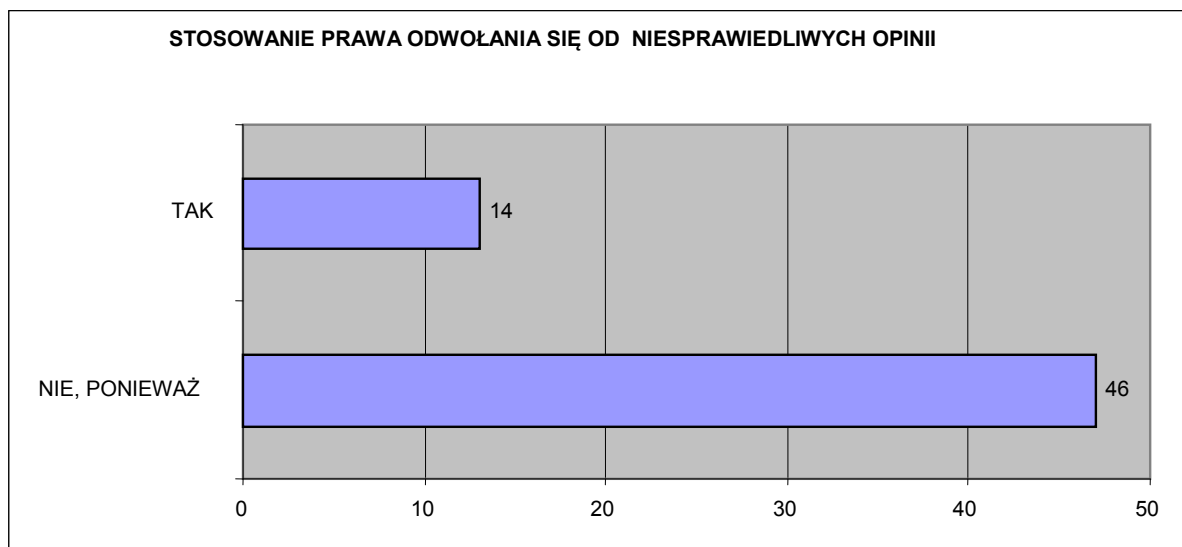
Wykres nr 10.

Źródło: Badania własne.

Wśród ankietowanych 30 osób, tj. 50% uważa, że przełożeni oceniają ich sprawiedliwie, 18 osób, tj. 29,9%, że nie ma na ten temat zdania, natomiast 12 osób, tj. 9,9% twierdzi, że nie jest sprawiedliwie ocenia.

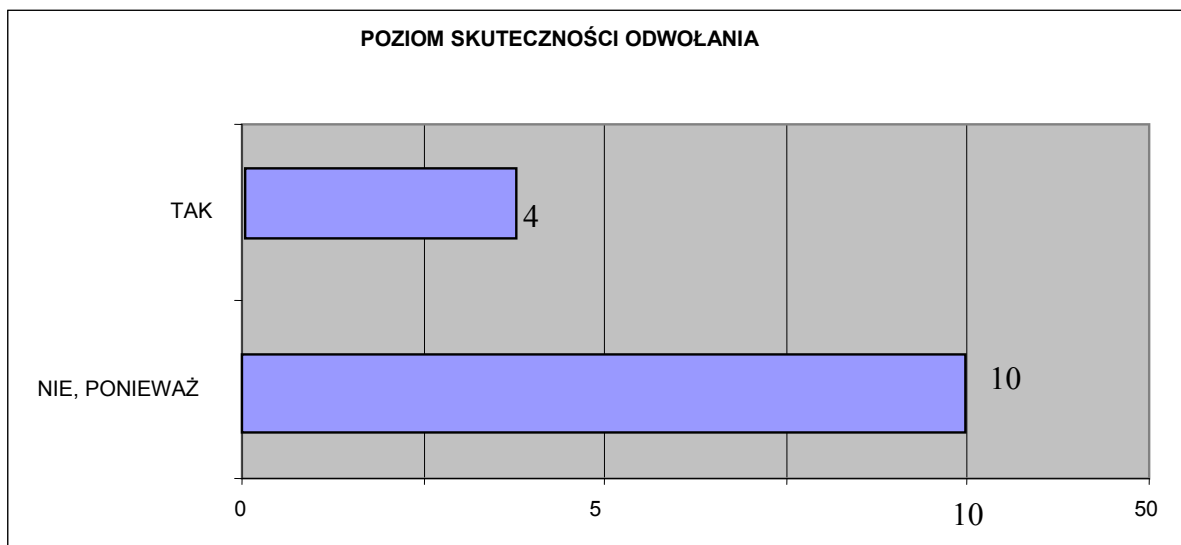
Wykres nr 11.

Źródło: Badania własne.

Z powyższych danych wynika, że 46 osób, tj. 76,6% ankietowanych policjantów mimo, że nie zgadzało się z opinią wystawioną przez przełożonego nie odwoływało się, natomiast 14 osób, tj. 23,3% ankietowanych policjantów odwoływało się od opinii służbowej, wystawionej przez przełożonego.

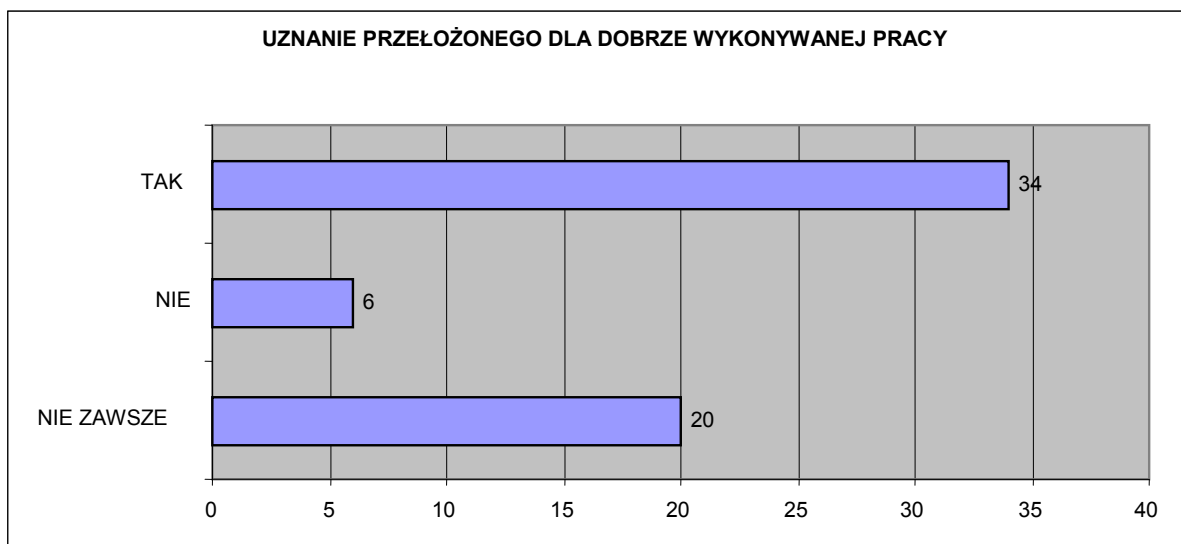
Wykres nr 12.

Źródło: Badania własne.

Z powyższego wykresu wynika, że tylko w 4 przypadkach, tj. 28,5% złożonych przez policjantów odwołań od opinii służbowej zostało załatwionych pozytywnie przez przełożonych wyższej rangi, natomiast w 10 przypadkach, tj. 71,4% decyzją przełożonych wyższej rangi odwołanie od opinii służbowej zostało uznane za bezzasadne.

Wykres nr 13.

Źródło: Badania własne.

Wyniki badań wskazują, że 34 osoby, tj. 56,7% ankietowanych policjantów stwierdziło, że w przypadku dobrze wykonanej pracy może liczyć na uznanie przełożonego, 20 policjantów, tj. 33,3% stwierdziło, że nie zawsze może liczyć na

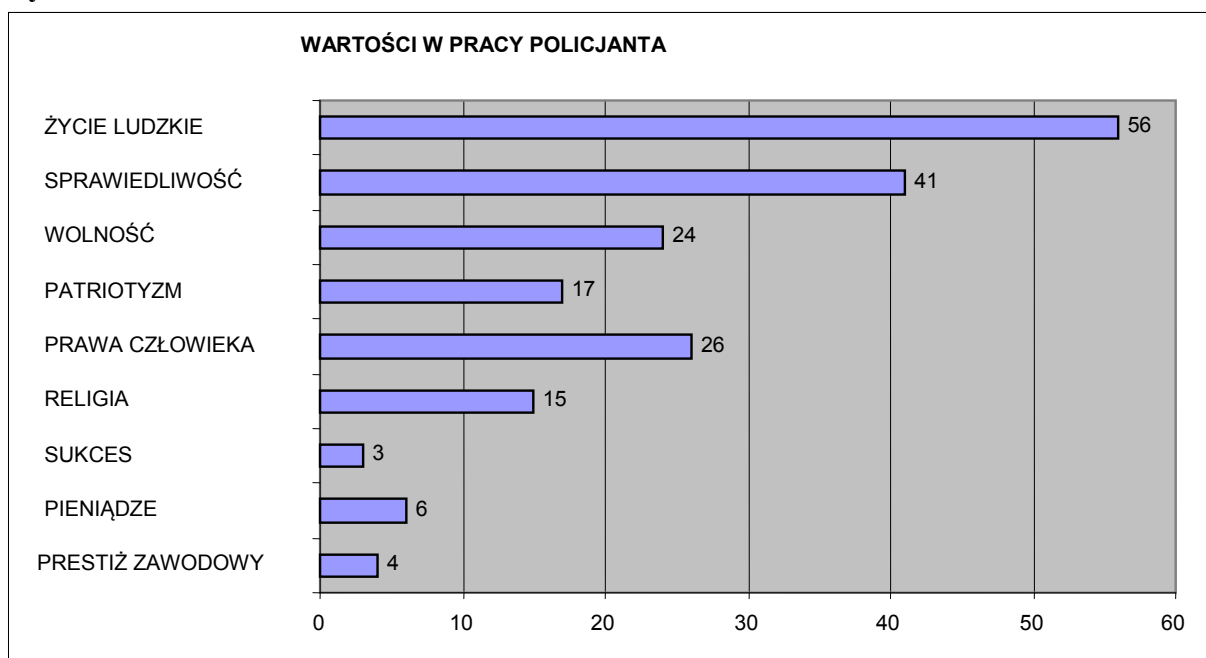
uznanie, zaś tylko 6 osób, tj. 10% oceniło, że nie może liczyć na uznanie przełożonego za dobrze wykonaną pracę.

Opinia i ocena policjanta jest pochodną zarówno jego stopnia profesjonalizmu w realizacji zadań służbowych, wyników pracy, radzenia sobie w sytuacjach trudnych, pracy w zespole, jak też czynników nieporównywalnych takich, jak: komunikacja, normy moralne, etyka. Rzetelna i uczciwa ocena daje obu stronom wskazówki, co do kierunków pracy nad osobowością policjanta, a także daje możliwość policjantowi odwołania się od tendencyjnych i niesprawiedliwych ocen i opinii.

Wartości preferowane przez policjantów w służbie i poza nią

Mówiąc o etyce zawodowej, nie sposób pominąć wartości, jakimi kierują się w swojej działalności zawodowej policjanci. To one są wyznacznikami postaw zawodowych i kryteriów ocennych, tworzą podstawowe zasady, według których realizowane są cele społeczne i indywidualne. Odpowiedzi badanych zawarto w poniższym wykresie.

Wykres nr 14.

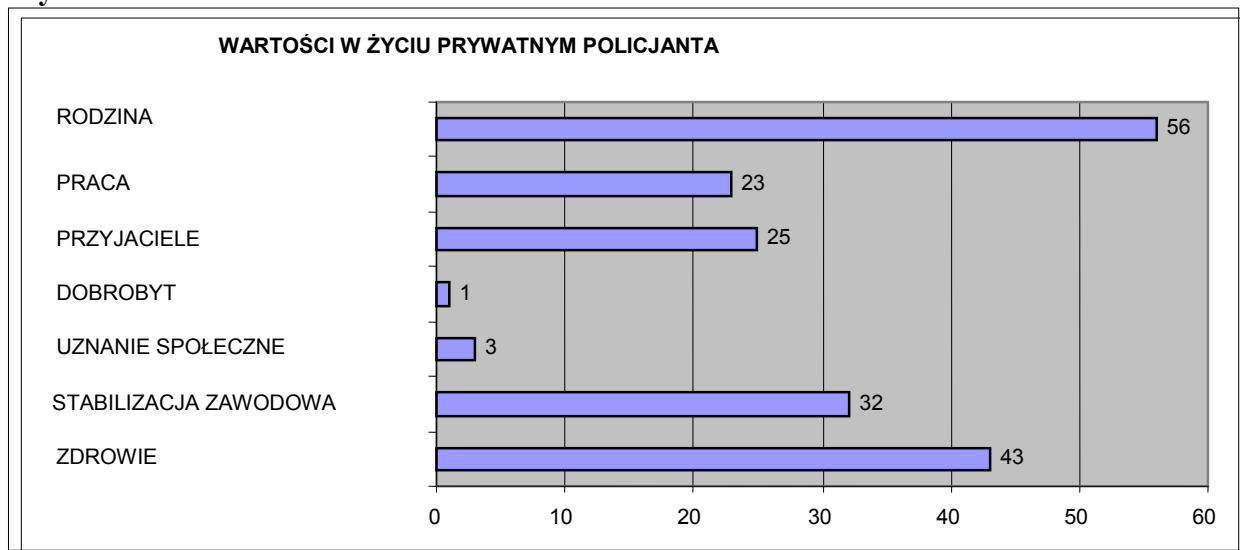
Źródło: Badania własne.

56 osób badanych wskazało, że jedną z najważniejszych wartości w pracy policjanta jest życie ludzkie, 41 ankietowanych uznało, że jest to sprawiedliwość, 26

osób uważa, że prawa człowieka, 24 osoby, że wolność, natomiast najmniejsze znaczenie dla badanych, jak wynika z powyższego wykresu, ma sukces - tak uważa 3 osoby, prestiż zawodowy - 4 osoby oraz pieniądze 6 osób.

Badani określili również, które wartości są dla nich najważniejsze w życiu prywatnym.

Wykres nr 15.

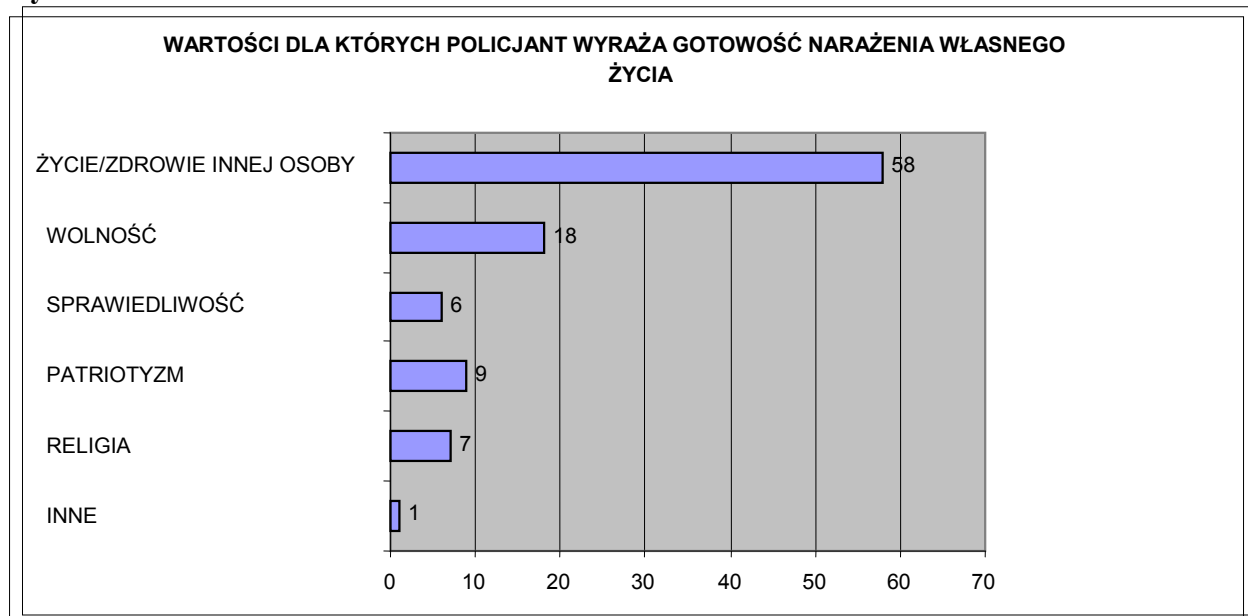

Źródło: Badania własne.

Z analizy powyższych danych wynika, że jedną z najwyższych wartości w życiu prywatnym policjantów jest rodzina - tak odpowiedziało 56 ankietowanych osób, następne w kolejności jest zdrowie - tak odpowiedziało 43 osoby, w dalszej kolejności jest stabilizacja zawodowa - taką odpowiedź dało 32 osoby, przyjaciele – 25 osób, najmniejsze znaczenie dla ankietowanych miało osiągnięcie dobrobytu - 1 osoba i uznanie społeczne - 3 osoby.

Określając najważniejsze wartości życiowe badanych poproszono również o wypowiedzi określające wartości, dla których policjant wyraża gotowość narażenia własnego życia.

Wykres nr 16.

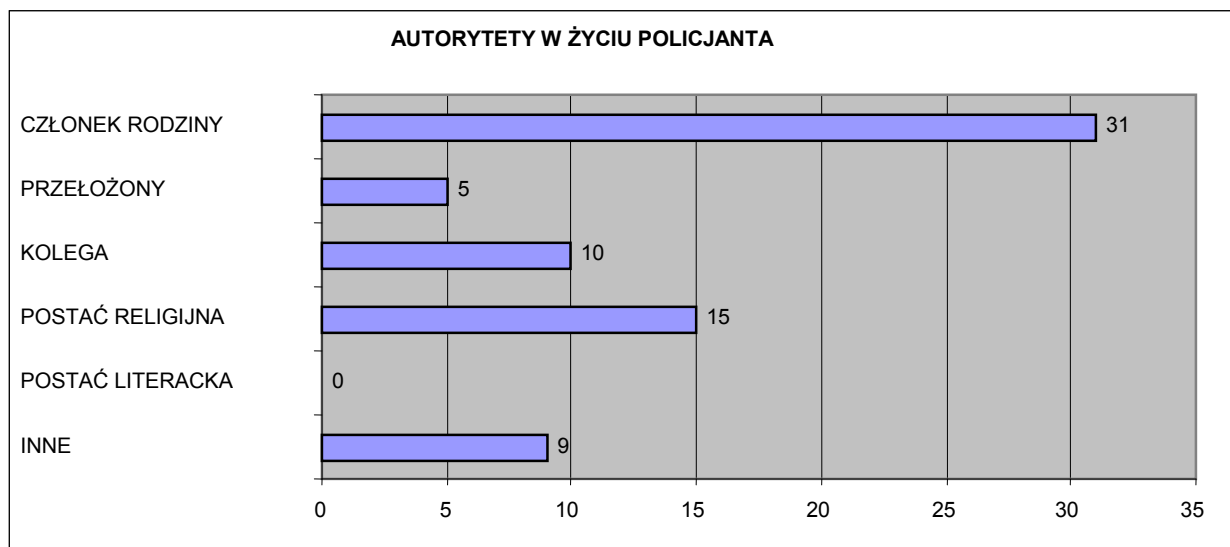

Źródło: Badania własne.

Z powyższego wykresu wynika, że najważniejszą wartością dla której policjanci wyrazili gotowość narażenia własnego życia to - życie i zdrowie innej osoby, odpowiedź taką udzieliło 58 ankietowanych, dla porównania wolność istotna jest dla - 18 osób, religia - dla 7 osób, sprawiedliwość - dla 6 osób.

Niewątpliwie duże znaczenie dla kształtowania postaw etycznych mają osoby, będące autorytetami dla policjanta. Uzyskane odpowiedzi obrazuje wykres 17.

Wykres nr 17.

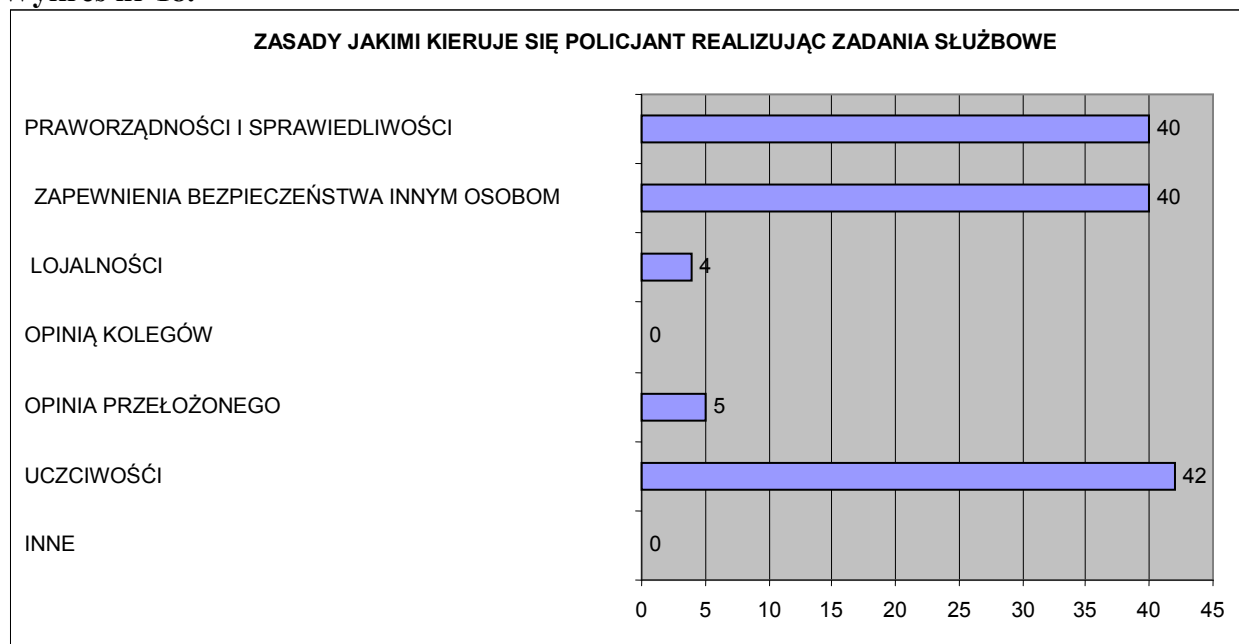

Źródło: Badania własne.

Z analizy powyższych danych wynika, że dla ankietowanych osób największym autorytetem jest członek rodziny, najczęściej matka lub ojciec, tak odpowiedziało 31 osób, dla 15 osób autorytetem jest postać religijna - w tym 14 osób zaznaczyło, że jest to papież Jan Paweł II, 10 osób odpowiedziało, że autorytetem jest dla nich kolega, tylko 5 oceniło, że autorytetem jest przełożony.

Wyznacznikiem zachowań etycznych w życiu zawodowym są niewątpliwie zasady, jakimi kieruje się policjant przy realizacji zadań służbowych. Wykres nr 18 przedstawia odpowiedzi badanych.

Wykres nr 18.

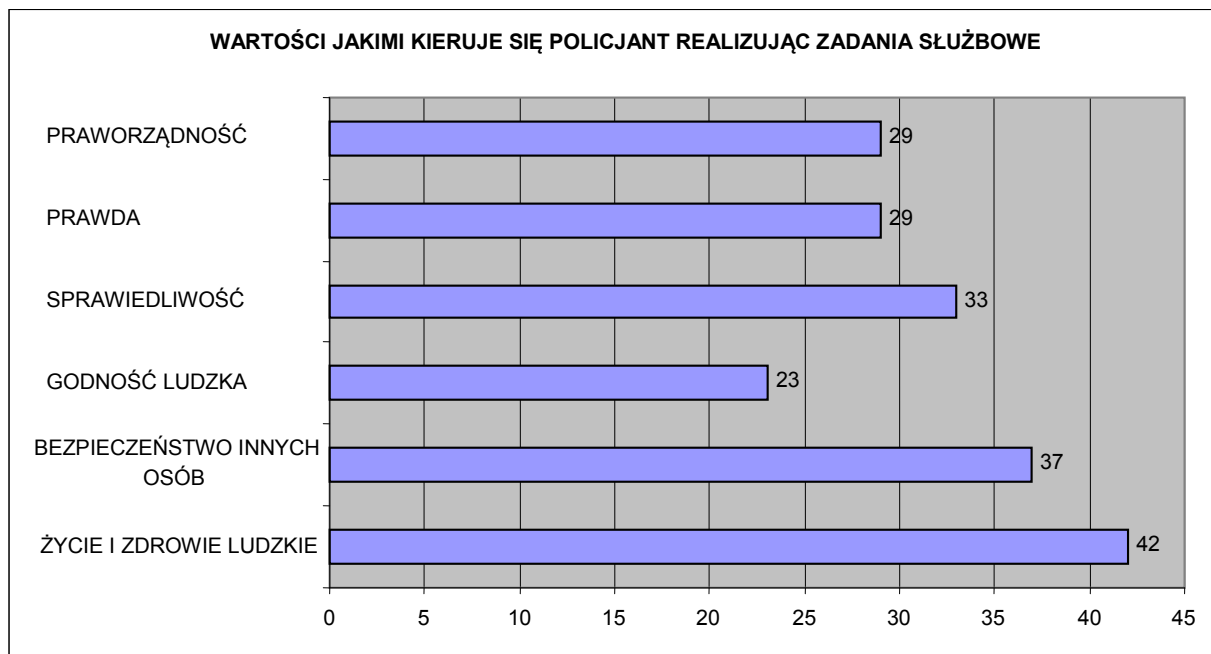

Źródło: Badania własne.

Z powyższych danych wynika, że najważniejszą zasadą, jaką kierują się policjanci realizując zadania służbowe jest uczciwość, tak odpowiedziało 42 osoby, w dalszej kolejności wyeksponowana została zasada zapewnienia bezpieczeństwa innym osobom oraz praworządności i sprawiedliwości. Odpowiedzi takiej udzieliło w obydwu przypadkach 40 osób, najmniej znaczące zasady w realizacji zadań służbowych to lojalność, tą odpowiedź dało 4 osoby badane, opinia przełożonego - 5 osób, nie ma znaczenia opinia kolegów.

Kolejnym wyznacznikiem zachowań etycznych są wartości, jakimi kieruje się policjant realizując zadania służbowe. Określa je poniższy wykres.

Wykres nr 19.

Źródło: Badania własne.

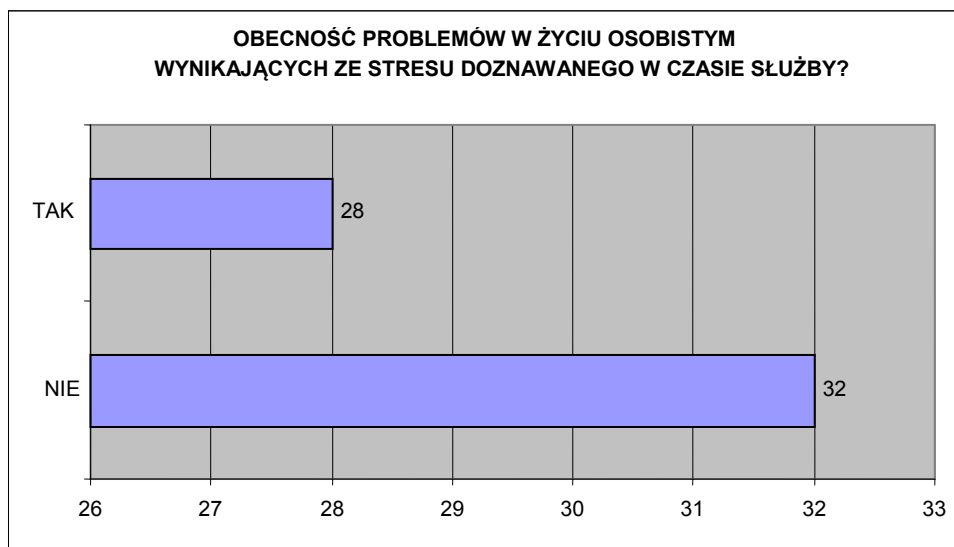
42 osoby spośród badanych oceniło, że najważniejszą wartością jaką kieruje się policjant, realizując zadania służbowe jest życie i zdrowie ludzkie, 37 osób oceniło, że równie ważne jest dla nich bezpieczeństwo innych osób, dla 33 osób istotna jest także sprawiedliwość, dla 29 badanych prawda i praworządność, 23 osoby wymieniły godność ludzką.

Przedstawione wyniki badań wskazują, że policjant jest osobą zaufania społecznego, o sprecyzowanych zasadach moralnych, które nie tylko uznaje ale i stosuje w życiu zarówno zawodowym jak i prywatnym. Zwraca uwagę fakt, że dla badanych największą wartością w służbie policjanta jest życie i zdrowie ludzkie, dla niego też gotowi są narazić własne życie. Stąd jedną z najważniejszych zasad, jakimi badani kierują się w służbie obok uczciwości i praworządności jest zapewnienie bezpieczeństwa innym osobom. Największe wartości w życiu policjanta to rodzina i zdrowie. Ankietowani poszukują autorytetów wśród członków rodziny. Na uwagę zasługuje fakt, że dla jednej czwartej badanych autorytetem jest Papież Jan Paweł II.

Stres wynikający ze służby i jego wpływ na zachowania policjanta.

Nieodłącznym elementem służby w Policji jest towarzyszący jej stres. Ma on niewątpliwie wpływ na poziom realizacji zadań służbowych, jakość wykonywanej pracy, a tym samym na życie osobiste. Badani wypowiedzieli się czy stres doznawany w czasie służby był powodem problemów w życiu osobistym, odpowiedzi zawarto w wykresie nr 20.

Wykres nr 20.

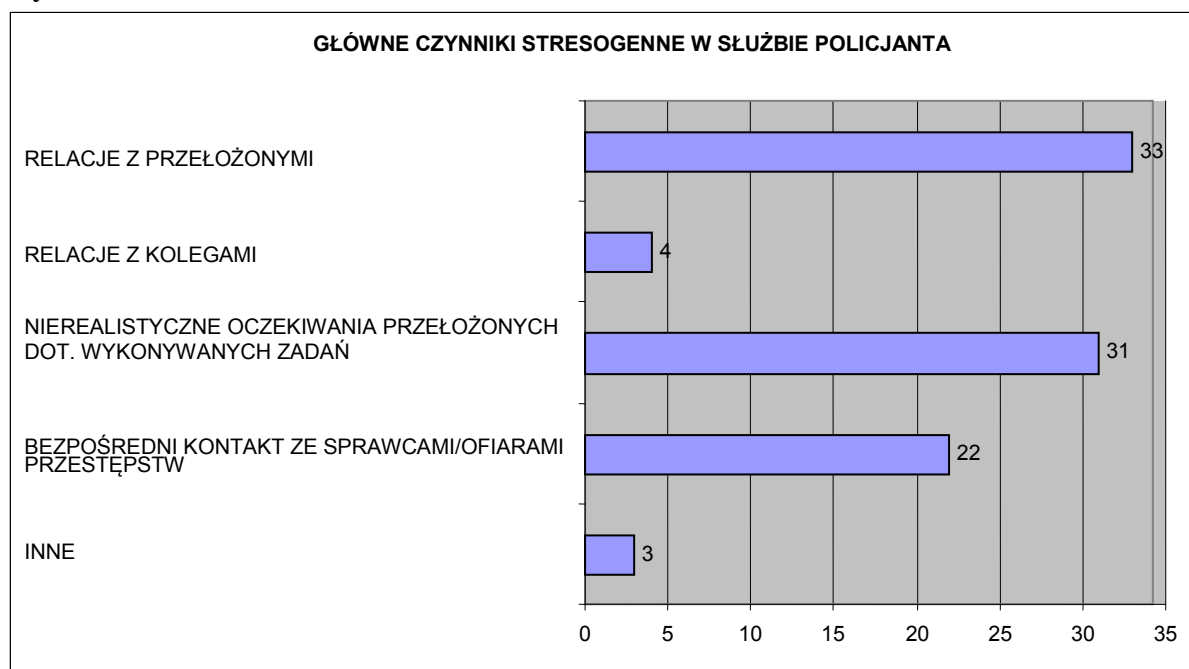

Źródło: Badania własne.

Jak wynika z powyższego wykresu 32 osoby ankietowane, tj. 53,3% uważa, że stres wynikający ze służby nie odbija się negatywnie na ich życiu prywatnym, natomiast 28 osób, tj. 46,6% oceniło, że stres ten jest powodem problemów w życiu osobistym.

Wykres określa główne czynniki stresogenne w służbie policjanta, a tym samym źródła stresu.

Wykres nr 21.

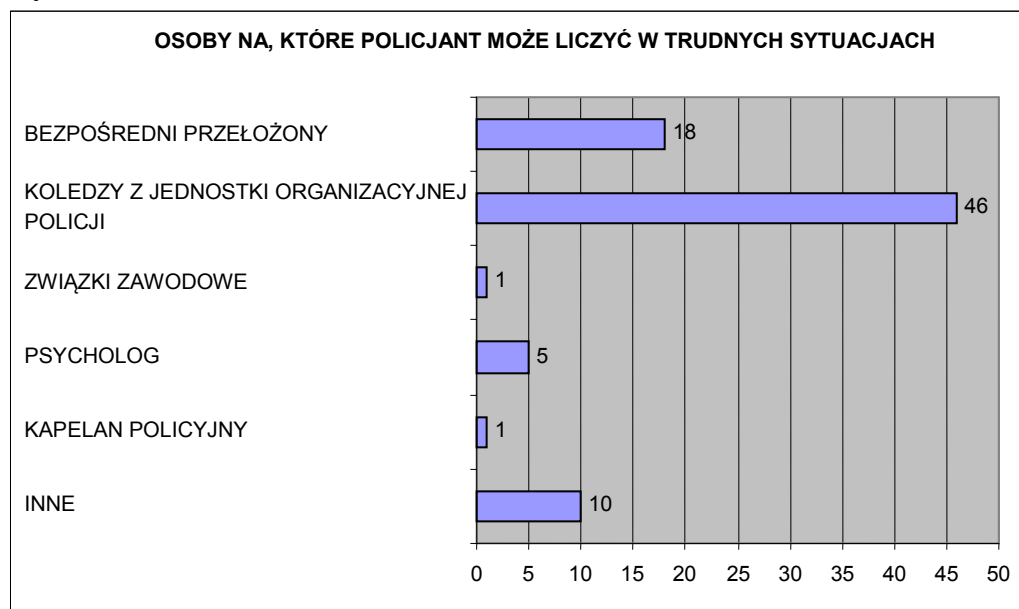

Źródło: Badania własne.

Według ankietowanych głównymi czynnikami stresogennymi w służbie są relacje z przełożonymi, tak odpowiedziało - 33 osoby, nierealistyczne oczekiwania przełożonych, dot. wykonywanych zadań - odpowiedź taką dało 31 osób, bezpośredni kontakt ze sprawcami lub ofiarami przestępstw jest powodem stresu dla 22 osób.

Kolejne wypowiedzi badanych ujęte w wykresie 22 hierarchizują osoby, na które policjant może liczyć w trudnych sytuacjach. Wyniki z tej tabeli korelują z wynikami z tabel 24 i 26.

Wykres nr 22.

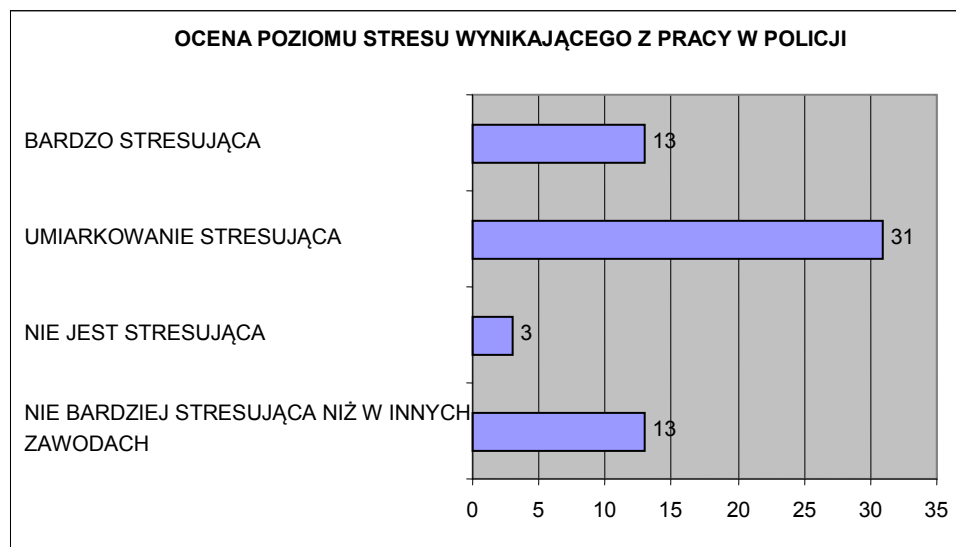

Źródło: Badania własne.

Z powyższych danych wynika, że osobami na które policjant może liczyć w trudnych sytuacjach najczęściej są koledzy z jednostki. Taką odpowiedź dało 46 osób, dla 18 osób jest to przełożony, 10 osób zaznaczyło odpowiedź *inne osoby*, wymieniając tu najczęściej rodzinę i przyjaciół, tylko 5 badanych ma zaufanie do psychologa, po 1 osobie do kapelana policyjnego i związków zawodowych.

Badanym zadano pytanie dotyczące oceny przez nich poziomu stresu wynikającego z pracy w Policji. Odpowiedzi ujęto w poniższym wykresie.

Wykres nr 23.

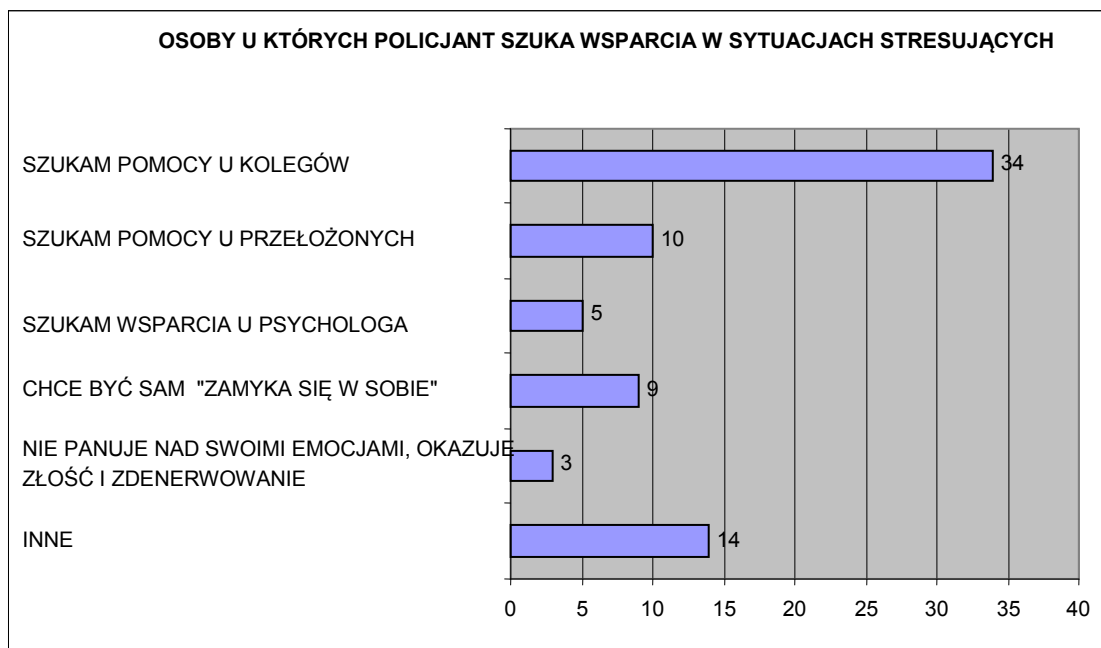

Źródło: Badania własne.

31 badanych osób, tj. 51,6% służbę w Policji uważa, za umiarkowanie stresującą, natomiast 13 osób, tj. 21,6% uważa, że jest bardzo stresująca, tyle samo uważa, że nie jest bardziej stresująca niż w innych zawodach, tylko 3 osoby, tj. 4,9% uważa, że praca w Policji nie jest stresująca.

Poproszono badanych o wskazanie osób, u których najczęściej szukają wsparcia w sytuacjach stresujących, wyniki przedstawiono w wykresie nr 24.

Wykres nr 24.

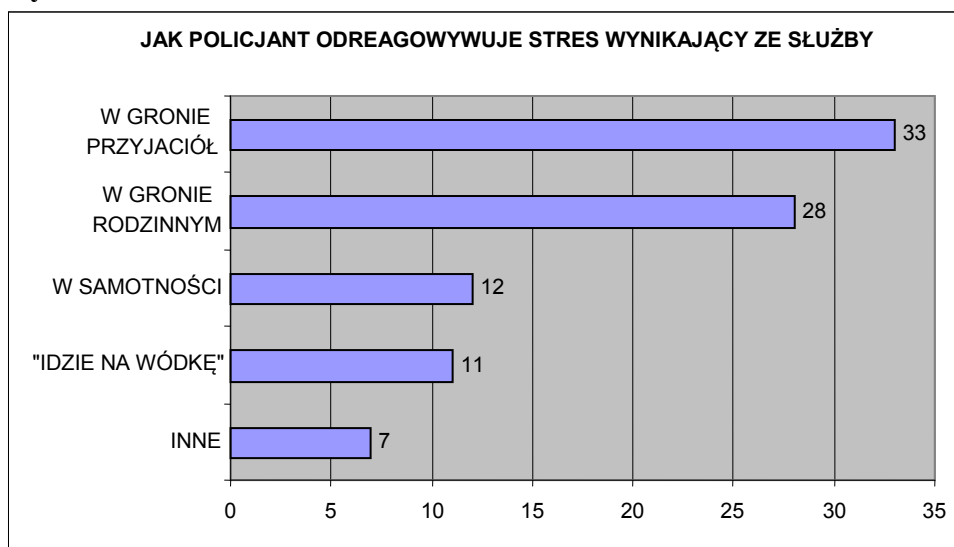

Źródło: Badania własne.

Wyniki badań wskazują na to, że w sytuacjach stresujących większość, bo aż 34 ankietowanych szuka pomocy u kolegów, 14 osób wskazało inne osoby, wymieniając rodzinę i przyjaciół, 10 ankietowanych szuka wsparcia u przełożonych, a 5 u psychologa. Spośród ankietowanych 9 osób wskazało, że nie szuka pomocy zamyka się w sobie, 3 osoby odpowiedziały, że nie panuje nad swoimi emocjami, okazuje zdenerwowanie.

Najczęstsze sposoby odreagowania stresu wynikającego ze służby są ujęte w wykresie nr 25.

Wykres nr 25.

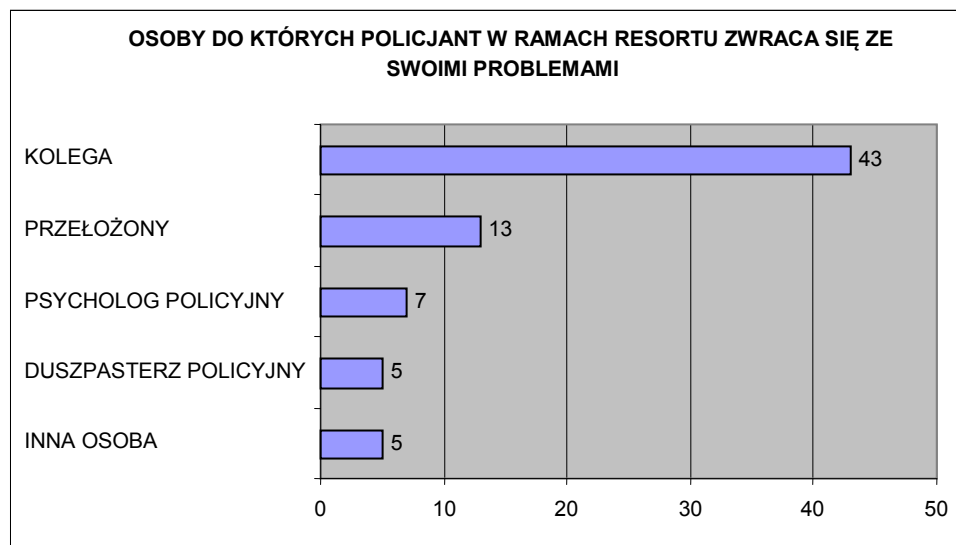

Źródło: Badania własne.

Z powyższego badania wynika, że większość ankietowanych odreagowuje stres w gronie przyjaciół - 33 osoby, w gronie rodzinnym - 28 osób, natomiast 12 badanych wskazało, że radzi sobie ze stresem w samotności, zaś 11 osób ankietowanych stwierdziło, że „idzie na wódkę”. Spośród ankietowanych 7 osób wskazało, że korzysta z instytucji kulturalnych lub uprawia sport.

Wykres 26 określa osoby w ramach resortu, do których policjanta zwraca się ze swoimi problemami.

Wykres nr 26.

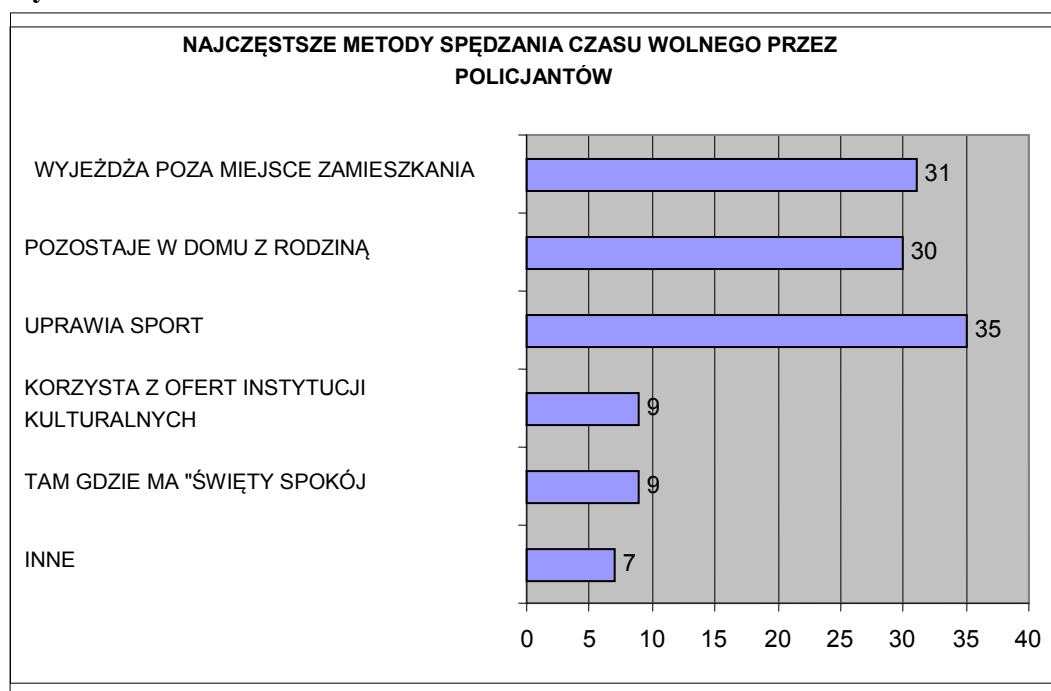

Źródło: Badania własne.

Oceniając powyższe dane należy stwierdzić, że policjanci na powiernika swoich problemów wybierają kolegów tak odpowiedziało 43 badanych, 13 osób ze swoimi problemami zwróciłoby się do przełożonego, 7 do psychologa policyjnego, 5 ankietowanych poprosiłoby o pomoc duszpasterza, tyle samo badanych wybrało na powiernika swoich problemów inne osoby.

Sposób spędzania wolnego czasu przez policjantów obrazuje wykres nr 27.

Wykres nr 27.

Źródło: Badania własne.

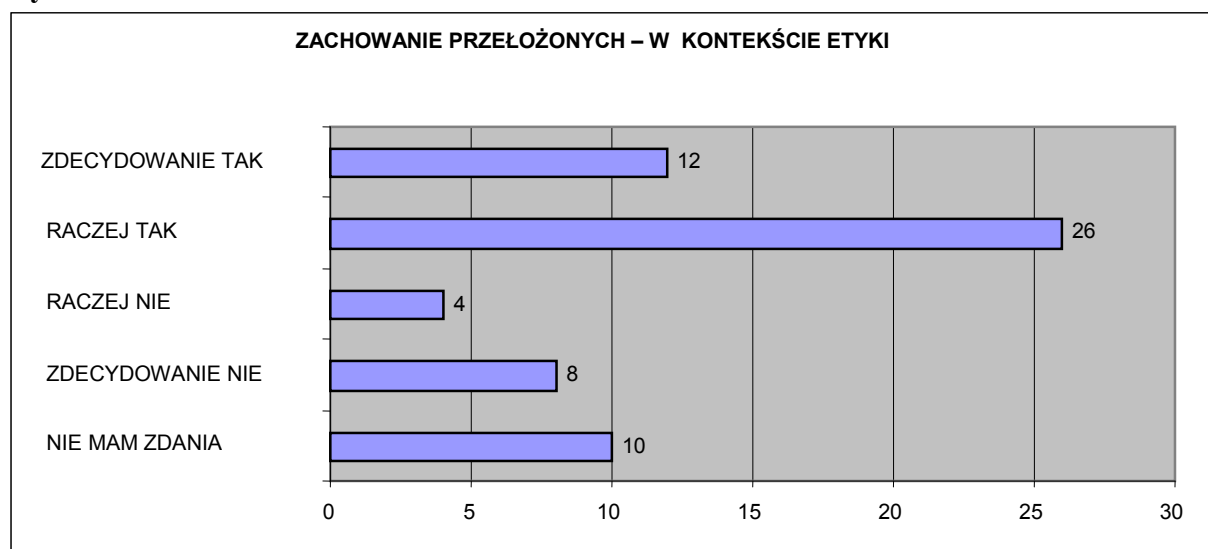
Najczęstszą formą spędzania wolnego czasu przez policjantów jest uprawianie sportu, tak stwierdziło 35 osób, poza miejsce zamieszkania wyjeżdża 31 osób, 30 badanych pozostaje w domu z rodziną, 9 osób korzysta z ofert instytucji kulturalnych, tyle samo spędza wolny czas „tam gdzie ma święty spokój”.

Z wypowiedzi badanych wynika, że pomimo teoretycznych wskazań dotyczących radzenia sobie w sytuacjach trudnych, w większości wypadków policjant nie znajduje zrozumienia ani u przełożonych, ani u osób do tego powołanych, np. psychologów policyjnych. Rozumie go kolega z pracy, bo jego też dotyczą te same problemy zawodowe. Podwójna odpowiedzialność – prawna i etyczna, brak realnej pomocy i zrozumienia problemów, to najczęstszy powód stresu. Paradoksalnie także głównym źródłem stresu, jak wynika z badań jest przełożony, to też dlatego trudno u niego szukać wsparcia, chociaż to on ma największe „możliwości sprawcze”.

Zachowania etyczne policjantów i ich przełożonych.

Badani wypowiadali się również na temat etycznego postępowania swojego przełożonego. Ich oceny zawarte są w załączonym wykresie.

Wykres nr 28.

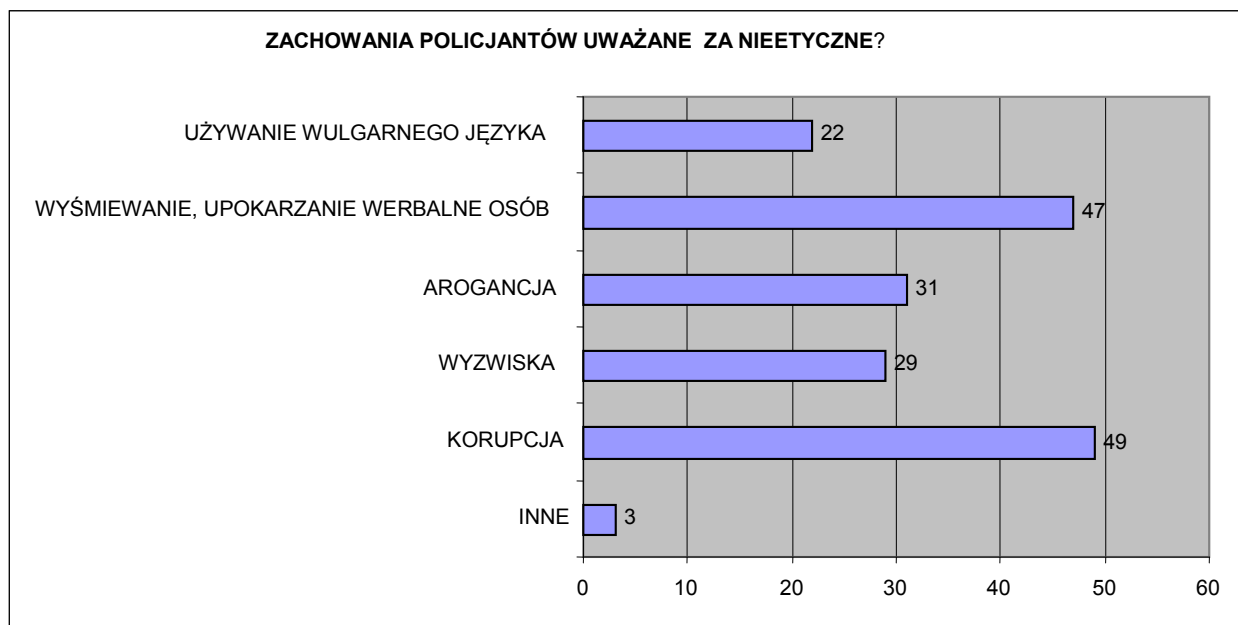

Źródło: Badania własne.

Z powyższego wykresu wynika, że 12 ankietowanych policjantów, tj. 19,9% uważa, że jego przełożony kierując zespołem postępuje etycznie, 26 policjantów, tj. 43,3% oceniając przełożonych dało odpowiedź *raczej tak*, 10 policjantów, tj. 16,6% nie ma na ten temat zdania, natomiast 8 policjantów, tj. 13,3% twierdzi, że ich przełożony nie postępuje etycznie kierując zespołem, zaś 4 policjantów, tj. 6,6% oceniając ten aspekt dało odpowiedź - *raczej nie*.

Kolejne wykresy 29 i 30 przedstawiają zachowania policjantów i przełożonych w stosunku do podwładnych, które zdaniem badanych są nieetyczne.

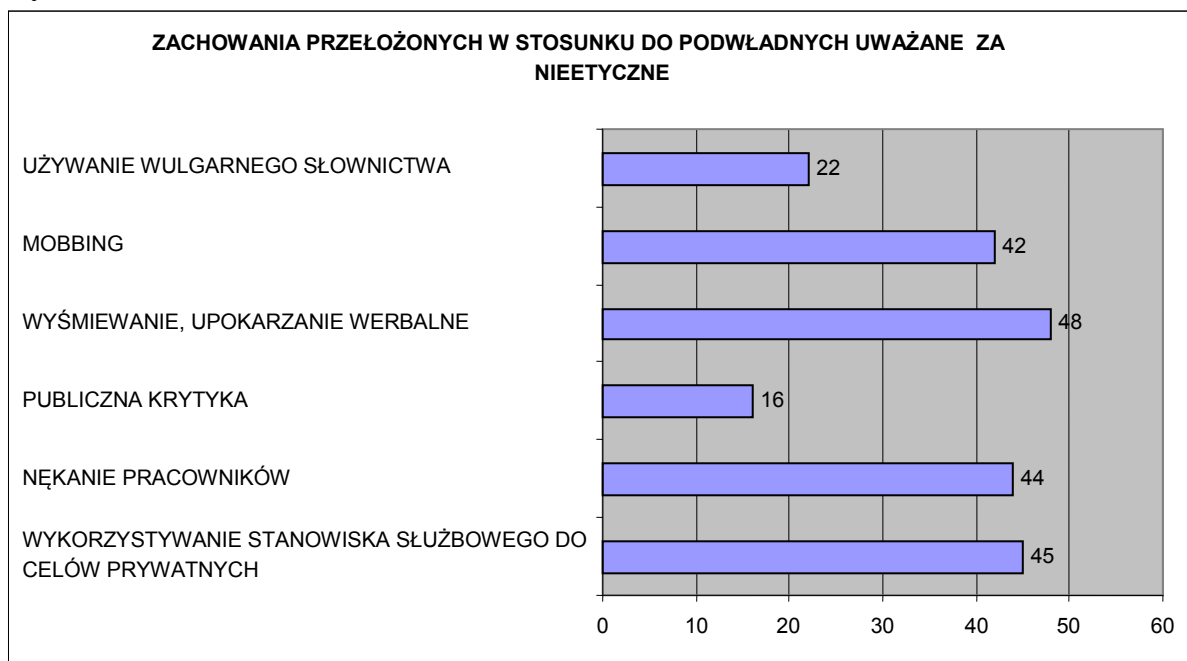
Wykres nr 29.

Źródło: Badania własne.

Z analizy powyższych danych wynika, że za najbardziej nieetyczne zachowanie w swoim środowisku policjanci uważają : korupcję, tak odpowiedziało 49 ankietowanych, wyśmiewanie, upokarzanie osób - 47 badanych, arogancję - 31 osób, wyzwiska - 29 osób, używanie wulgarnego słownictwa – 22.

Wykres nr 30.

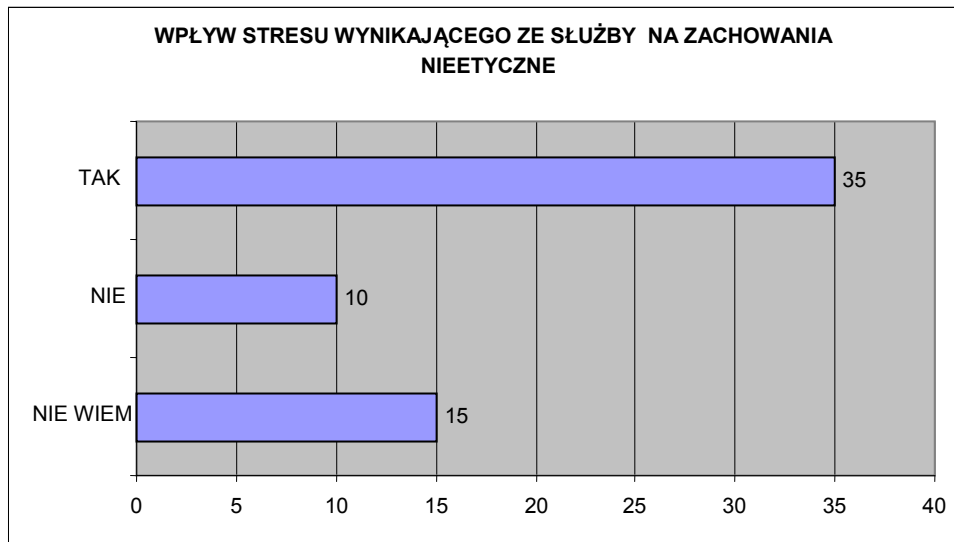

Źródło: Badania własne.

Wymieniając najbardziej nieetyczne zachowania przełożonych - 48 osób uznało, że jest to wyśmiewanie i upokarzanie, 45 osób wskazało, że jest to wykorzystywanie stanowiska służbowego do celów prywatnych, 44 badanych policjantów wymieniło nękanie pracowników, 42 osoby mobbing. Tylko 22 badane osoby za nieetyczne zachowanie przełożonych uważa używanie wulgarnego słownictwa, a 16 osób badanych twierdzi, że jest to publiczna krytyka.

Badani wypowiedzieli się również na temat wpływu stresu wynikającego ze służby na ich nieetyczne zachowania.

Wykres nr 31.

Źródło: Badania własne.

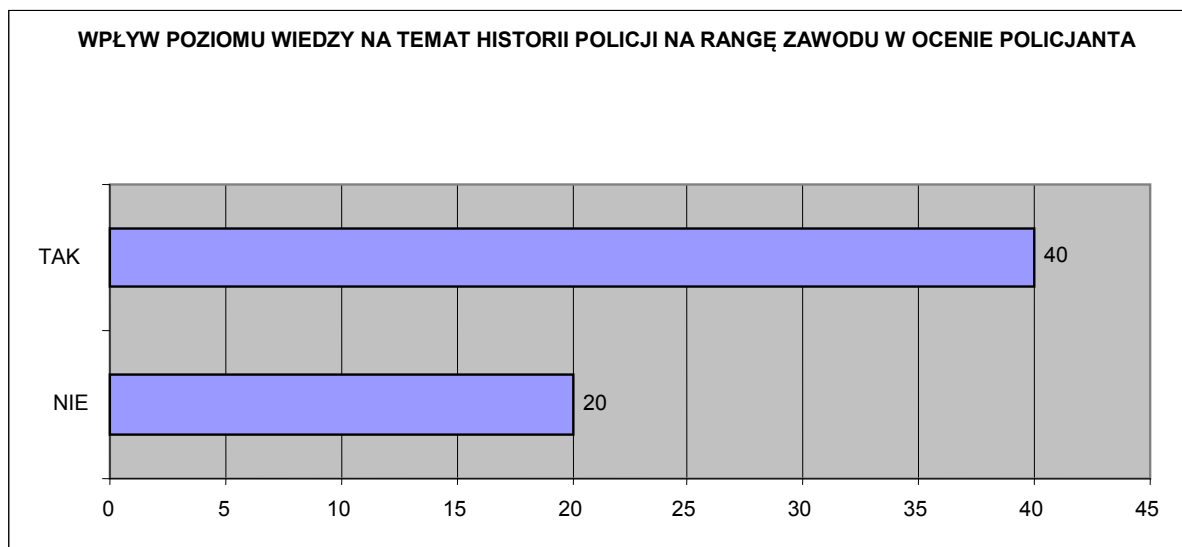
Z analizy powyższych danych wynika, że 35 ankietowanych policjantów, tj. 58,3% twierdzi, że stres wynikający ze służby ma bezpośredni wpływ na ich zachowania nieetyczne, przeciwnego zdania jest 10 osób, tj. 16,6%, nie ma zdania na ten temat - 15 osób, tj. 24,4%.

Wyniki badań wskazują na dużą dojrzałość badanych w zakresie oceny właściwych zachowań. Ponad połowa ankietowanych oceniła, że przełożeni zachowują się etycznie. Wskazują jednocześnie, że wyśmiewanie, upokarzanie i werbalne nękanie pracownika, a także wykorzystywanie stanowiska służbowego do celów prywatnych uważają za najbardziej nieetyczne ze strony przełożonych. Oceniając natomiast swoich kolegów – policjantów, krytycznie odnoszą się do wyśmiewania i upokarzania innych osób, a także bardzo negatywnie oceniają korupcję w Policji. Znamiennym jest fakt, że używanie wulgarnego słownictwa w środowisku policyjnym i publiczna krytyka przez przełożonych potępiane jest najmniej przez badanych. Należy stwierdzić, że źródłem nieetycznych zachowań policjantów, jest często stres wynikający ze służby.

Historia zawodu policjanta i jej wpływ na budowanie etosu tego zawodu

Określono czynniki, które mogą mieć wpływ na rangę i prestiż wykonywanego zawodu – policjant. Badani wypowiedzieli się czy faktycznie czynniki te, mają taki wpływ, co określa poniższy wykres.

Wykres nr 32.

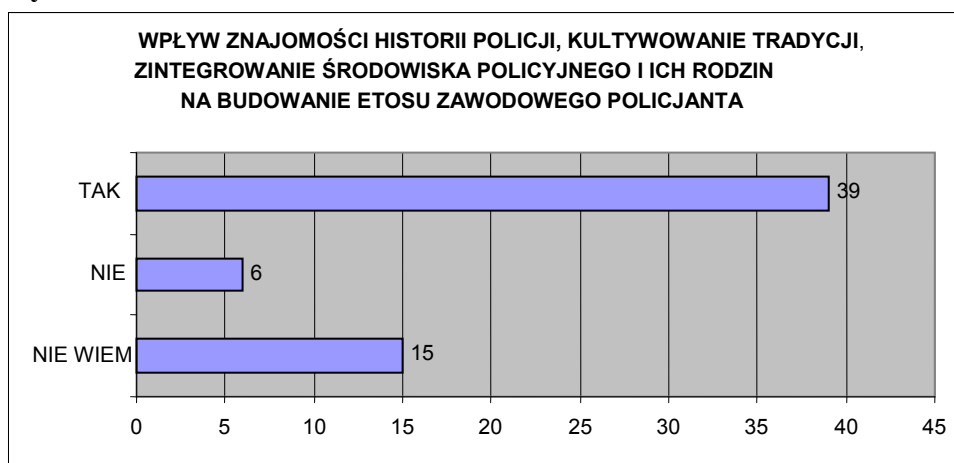

Źródło: Badania własne.

Wyniki badania wskazują, że aż 40 osób, tj. 66,7% ankietowanych policjantów twierdzi, że poznanie historii kształtowania zawodu policyjnego i kultywowanie związanych z nim tradycji ma wpływ na rangę i prestiż wykonywanego przez nich zawodu, zaś 20 osób, tj. 33,3% jest przeciwnego zdania.

Wykres nr 33 przedstawia odpowiedzi na pytanie dotyczące wpływu określonych czynników na budowanie etosu zawodowego.

Wykres nr 33.

Źródło: Badania własne.

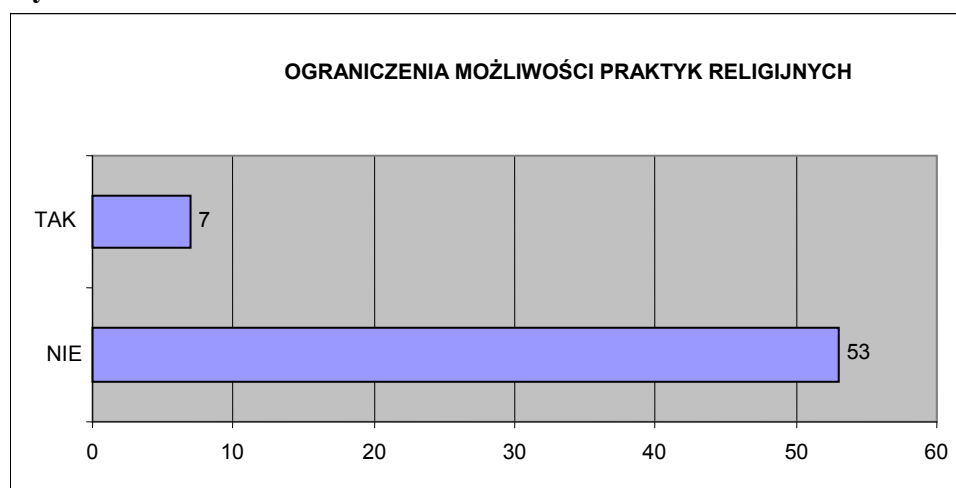
Analizując powyższe dane należy zaznaczyć, że 39 osób, tj. 64,9% , badanych twierdzi, że znajomość historii Policji i kultywowanie związanych z tym tradycji ma wpływ na budowanie etosu zawodu policjanta, 6 osób, tj. 9,9% jest przeciwnego zdania, 15 ankietowanych 24,9% nie ma na ten temat zdania.

Ceremonie policyjne i ich znaczenie w życiu policjanta.

Badanym zadano pytania dotyczące sfery duchowej życia zawodowego policjantów, które jest pewnym novum po okresie służby laickiej w Milicji Obywatelskiej. Przełomem okazał się rok 1990, kiedy utworzono Policję i zakazy dotyczące praktyk religijnych przestały obowiązywać.

W wykresie nr 34 przedstawione są odpowiedzi badanych dotyczące możliwości praktyk religijnych.

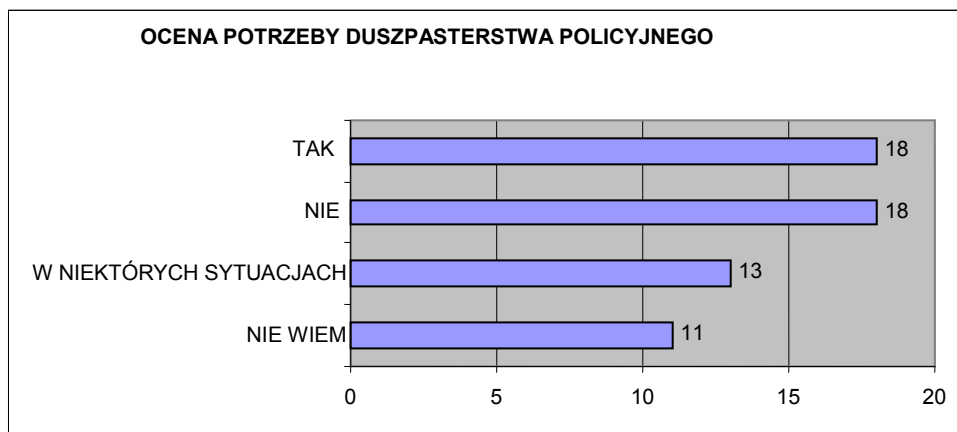
Wykres nr 34.

Źródło: Badania własne.

Większość badanych, bo aż 53 osoby - tj. 88,3% stwierdziło, że nie ograniczano im możliwości praktyk religijnych. Natomiast 7 osób - tj. 11,6% stwierdziło, że miało ograniczoną możliwość praktyk religijnych. Trzeba tu zaznaczyć, że są to osoby z dużym stażem służby (ponad 20 lat), można więc przypuszczać, że zaznaczając tą odpowiedź mieli na myśli doświadczenia z czasów służby w Milicji Obywatelskiej.

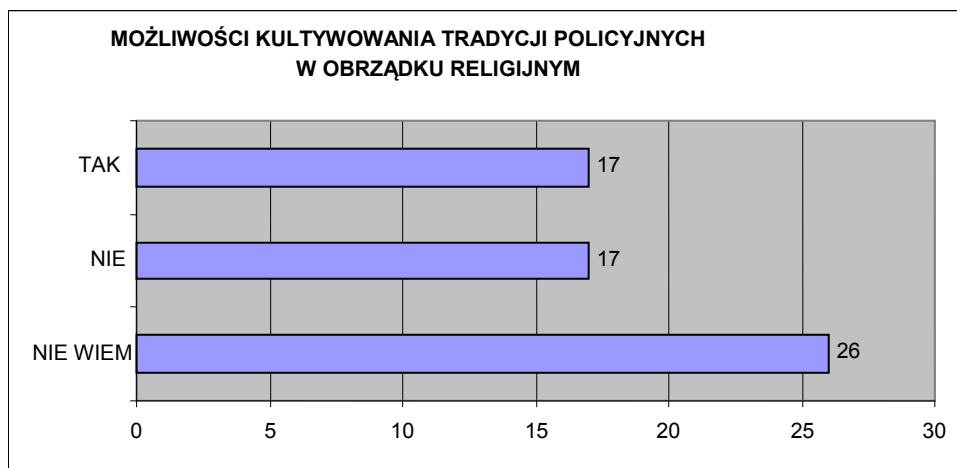
Wykres nr 35.

Źródło: Badania własne.

Odpowiadając na pytanie, czy potrzebne jest duszpasterstwo policyjne, badani w 18 przypadkach, odpowiedzieli w sposób twierdzący, tj. 29,9%. *W niektórych sytuacjach*, takiej odpowiedzi udzieliło 13 osób, tj. 21,6%, niepotrzebne duszpasterstwo policyjne jest dla 18 badanych osób, tj. 29,9% , natomiast 11 badanych, tj. 18,3%, stwierdziło, że nie ma zdania na ten temat.

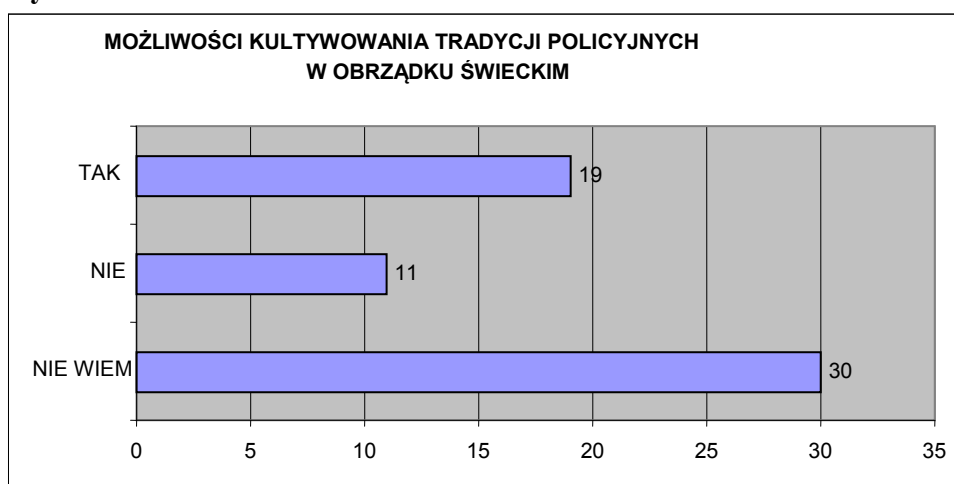
Wykres nr 36.

Źródło: Badania własne.

Wolę kultywowania tradycji policyjnych w obrzędzie religijnym wyraża 17 osób, tj. 28,3% spośród badanych, natomiast 26 osób, tj. 43,3%, nie ma zdania na ten temat, zdecydowanie przeciwnego zdania jest 17 osób, tj. 28,3%.

Wykres nr 37.

Źródło: Badania własne.

Kultywowania tradycji policyjnych w obrzędku świeckim chce 19 osób - tj. 31,6% spośród badanych, nie ma na ten temat zdania 30 osób - tj. 50%, zaś 11 policjantów - tj. 11,3% jest przeciwnego zdania.

Z przedstawionych danych wynika, że dla badanych duże znaczenie ma poznanie historii Policji, oraz kultywowanie jej tradycji i ceremoniału. Ilość odpowiedzi *nie wiem*, którą zaznaczyli ankietowani dotyczącą kultywowania tradycji w obrzędku religijnym lub świeckim, może świadczyć o tym, że nie uczestniczyli w takich uroczystościach i nie wiedzą na czym one polegają, a także nie znają ceremoniału policyjnego, który daje możliwość rozwoju uczuć wyższych. Ankietowani zwracają również uwagę na fakt, że duży wpływ na budowanie etosu zawodu ma również zintegrowanie środowiska policyjnego i ich rodzin.

3.2. Analiza tekstu rot ślubowania i zasad etyki zawodowej funkcjonariusza Policji

Istotne znaczenie mają różne kryteria, które warunkują przyjęcie do określonej grupy zawodowej, a także kwalifikacje moralne i cechy osobowe. Wszystko to ma wpływ na rangę zawodu, o jego znaczeniu mówi także przysięga zawodowa składana przez nowoprzyjętych w jego szeregi. W niektórych zawodach treść przysięgi jest, jakby odzwierciedleniem stosunków politycznych i społecznych. Poniżej zaprezentowano treść rot, będących formułą przysięgi składanej uroczystie

przez funkcjonariuszy organów bezpieczeństwa w różnych okresach historycznych zobowiązującej ich do wykonywania zadań na rzecz ochrony bezpieczeństwa kraju i społeczeństwa.

3.2.1 Roty ślubowania - analiza

Rota przysięgi składana przez urzędników pełniących funkcje policyjne panującemu Zygmuntowi III Królowi Polskiemu i Wielkiemu Księciu Litewskiemu :

Ja N.N. przysięgam Panu Bogu Wszechmogącemu: iż wierny chcę być i posłuszeństwo wedle prawa oddawać Najjaśniejszemu Panu Zygmuntowi III Królowi Polskiemu, Wielkiemu Księciu Litewskiemu i chcę we wszem dostojeństwa majestatu i osoby J.Kr. Mości także bezpieczeństwa, jako wiernemu poddanemu należy przestrzegać; tak mi Boże dopomóż i jego święta Ewangelia¹⁴⁹.

Zaprezentowany tekst roty jednoznacznie wskazuje na absolutny obowiązek posłuszeństwa, lojalności i wierności wobec panującego króla. Określony został także zakres owych działań na rzecz panującego, polegający na zapewnieniu mu bezpieczeństwa i zachowaniu dostojeństwa i godności jego osoby. Składający przysięgę wypowiadając słowa określające go jako wiernego poddanego zaznaczał swoje miejsce w hierarchii społecznej. Ostatni człon zdania zawiera specyficzną prośbę o „Bożą pomoc” w dochowaniu przysięgi.

Rota przysięgi składana przez oficerów i żołnierzy Chorągwi Marszałkowskiej i milicji magistrackiej w okresie powstania kościuszkowskiego:

Ja N.N. przysięgam w obliczu Boga całemu narodowi Polskiemu, iż powierzonej mi władzy na niczyj prywatny ucisk nie użyję, lecz jedynie jej dla obrony całości granic, odzyskania samowładności narodu i ugruntowania

¹⁴⁹ A.Pawłowski (2003), *Tradycje etyki zawodowej w służbach policyjnych na ziemiach polskich*, WSZP, Szczytno, s. 20

Ta rota rozpoczyna się od słów, mających podmiotowy charakter, określających fakt ślubowania w obliczu Boga, całemu narodowi. Jednocześnie został określony cel i zakres służby, a także przeciwko komu i w jaki sposób nie można jej nadużyć. Wyraźnie widać tu jak ułożono w logicznej kolejności najważniejsze zadania państwowe: obrona granic, odzyskanie władzy przez naród i ugruntowanie wolności. Rota kończy się również słowami „...tak mi Panie Boże dopomóż...”

Rota ślubowania funkcjonariuszy Policji Państwowej :

Przysięgam Panu Bogu Wszechmogącemu na powierzonym mi stanowisku pożytek Państwa Polskiego oraz dobro publiczne mieć zawsze przed oczyma; Władzy zwierzchniej Państwa Polskiego wierności dochować; wszystkich obywateli kraju w Równem mając zachowaniu, przepisów prawa strzec pilnie, obowiązki spełniać gorliwie i sumiennie, rozkazy przełożonych wykonać dokładnie, tajemnicy urzędowej dochować. Tak mi Panie Boże dopomóż¹⁵⁰.

Słowa roty w pierwszej kolejności kładą nacisk na wartości religijne, dalej polityczne, zaznaczają istotę poszanowania prawa i równość wobec niego, obejmują także elementy dotyczące dyscypliny służbowej. Rota przysięgi także kończy się również słowami - „Tak mi Panie Boże dopomóż”.

Rota ślubowania funkcjonariuszy MO i SB :

Ja obywatel Polskiej Rzeczypospolitej Ludowej, świadom podejmowanych obowiązków funkcjonariusza pełniącego służbę w resorcie Spraw Wewnętrznych – ślubuję : służyć wiernie Socjalistycznej Ojczyźnie – Polskiej Rzeczypospolitej Ludowej, Narodowi Polskiemu i Polskiej Zjednoczonej Partii Robotniczej, chronić konstytucyjne zasady ustrojowe Państwa i jego bezpieczeństwa, nawet z narażeniem życia i zdrowia.

Ślubuję przestrzegać prawa i zasad sprawiedliwości społecznej, umacniać socjalistyczną praworządność i porządek publiczny, być niezłomny i pryncypialny w walce z przestępczością godzącą w interes Państwa, życie i zdrowie ludzkie, chronić własność społeczną i mienie obywateli, umacniać więź ze społeczeństwem oraz

¹⁵⁰ Tamże s. 50,51

rozwijać społeczne działania na rzecz ochrony bezpieczeństwa Państwa i porządku publicznego.

Ślubuję ofiarnie i sumiennie wykonywać powierzone mi zadania, ściśle przestrzegać dyscypliny służbowej oraz wykonywać rozkazy i polecenia przełożonych, przestrzegać zasad tajemnicy państwowej i służbowej, strzec dobrego imienia służby, honoru i godności oraz przestrzegać zasad etyki funkcjonariusza¹⁵¹.

Rota została tak ułożona, jak preferowane były wartości związane z państwem i władzami PZPR. Zarówno aspekt moralności i etyka zawodowa zdominowane zostały przez nurt polityczny, a milicjanci zobligowani zostali do walki z opozycją polityczną. W sposób wyraźny wprowadzono uregulowania prawne, zaznaczając kto może pełnić w tej formacji służbę i dlatego od słów „...*Ja obywatel PRL...*” rozpoczyna się rota ślubowania. Słowa „...*świadom podejmowanych obowiązków funkcjonariusza...*” wskazują, że kandydat jest zdolny fizycznie i psychicznie do służby. Najważniejszy akcent, to służba socjalistycznemu państwu i jego władzom, ze szczególnym uwzględnieniem PZPR.

Druga część roty hierarchizuje wartości, które mają być chronione: sprawiedliwość społeczna, socjalistyczna praworządność, własność społeczna. Funkcjonariusz winien „...być niezłomny i pryncypialny w walce z przestępczością godzącą w interes Państwa...”. W pierwszej kolejności uwidocznione w treści roty „państwo” określało obowiązki służbowe milicjantów i wartości, którym ta służba była podporządkowana. W praktyce okazało się, że część roty odnosząca się do społeczeństwa, w szeroko rozumianym pojęciu „socjalistycznego”, jednocześnie kategoryzowała je według norm, według których funkcjonowało państwo. To swoistego rodzaju przejaw „równego totalitaryzmu” - jakie państwo – taki obywatel.

Wystąpił tu konflikt między podstawowymi wartościami – interesem państwa i interesem człowieka – członka społeczeństwa. Trzecia część roty odnosi się do zasad i norm obowiązujących w służbie. Pierwszy raz, jest mowa o przestrzeganiu zasad etyki funkcjonariusza.

¹⁵¹ Tamże s.87

Rota ślubowania funkcjonariusza Policji :

„Ja, obywatel Rzeczypospolitej Polskiej, świadom podejmowanych obowiązków policjanta, ślubuję: służyć wiernie Narodowi, chronić ustanowiony Konstytucją Rzeczypospolitej Polskiej porządek prawny, strzec bezpieczeństwa Państwa i jej obywateli, nawet z narażeniem życia. Wykonując powierzone mi zadania, ślubuję pilnie przestrzegać prawa, dochować wierności konstytucyjnym organom Rzeczypospolitej Polskiej, przestrzegać dyscypliny służbowej oraz wykonywać rozkazy i polecenia przełożonych. Ślubuję strzec tajemnicy państwowej i służbowej, a także honoru, godności, i dobrego imienia służby oraz przestrzegać zasad etyki zawodowej¹⁵².

W treści tej rotacji podobnie jak w poprzedniej uwzględniono normy określające kto może być funkcjonariuszem policji - „...Ja obywatel..., świadom...” Treść rotacji krótsza od poprzedniej, składa się z dwóch części. W pierwszej określono komu, i w jaki sposób służą policjanci. Znamiennym jest, że w przeciwieństwie do treści rotacji funkcjonariuszy MO, na pierwszym miejscu zaznaczono, że policjant służy Narodowi, chroni porządek prawny ustanowiony Konstytucją, a dalej strzeże bezpieczeństwa państwa. Używając słowa „naród” ustawodawca wskazał, jakby „każdego człowieka” wchodzącego w jego skład i nie tylko, mówiąc o konstytucyjnym porządku prawnym.

Druga część rotacji akcentuje podstawowe zasady pełnienia służby, uwzględniając również konieczność przestrzegania zasad etyki zawodowej.

Analizując treść wymienionych rotacji można stwierdzić, że funkcjonariusze stojący na straży prawa, uwzględniając różne okresy historyczne, składali ślubowanie, którego zasadniczym aspektem była służba, na rzecz władcy lub władzy i porządku prawnego w państwie. Zaznaczyć jednak trzeba, że ten porządek prawny, był jednak ustalany przez aktualnych decydentów w państwie, tym samym określone czasy, określały hierarchię chronionych wartości i sposób w jaki ma być to czynione. W każdym jednak przypadku, trzeba zauważyć, że składający ślubowanie jednoznacznie „oddawali się służbie na rzecz kogoś i czegoś”, Do czasów przedwojennych odwoływano się do chrześcijańskiego systemu wartości, o czym

¹⁵² Tamże s.71

świadczą słowa ślubowania „wobec Boga” oraz słowa kończące rotę, kiedy to ślubujący określając siebie jako chrześcijanina, oddawał się opiece Boga w służbie.

Zarówno w rocie ślubowania funkcjonariuszy Milicji Obywatelskiej i współczesnej Policji nie ma już odwołania „do Boga”. W obydwu rotach różniących się zasadniczo w odniesieniu do części traktujących komu i jak służą funkcjonariusze (Milicji Obywatelskiej – socjalistycznej ojczyźnie i PZPR, Policja – Narodowi) należy zauważyć, że pojawiły się wartości uniwersalne, określające normy moralne tej służby. Trzeba tu wymienić : przestrzeganie prawa, dyscypliny służbowej, honor, godność, dobre imię służby, a także obowiązek przestrzegania zasad etyki zawodowej.

3.2.2. Analiza tekstu - zasady etyki zawodowej policjanta

Zmiany zachodzące w polskim społeczeństwie i w samej Policji wymusiły również zmianę zasad etyki zawodowej. Komendant Główny Zarządzeniem nr 805 z dnia 31 grudnia 2003 roku *mając na uwadze znaczenie problematyki moralnej w wykonywaniu zawodu policjanta i jego służebną wobec społeczeństwa rolę, a także konieczność wzmocnienia oraz uzupełnienia obowiązków i praw policjanta wynikających z demokratycznie stanowionego prawa* określił aktualnie obowiązujące „Zasady etyki zawodowej policjanta” ujęte w 24 paragrafach .

- § 1 - określa, że zasady tej etyki wynikają z ogólnych wartości i norm moralnych, obligując policjanta do jej przestrzegania,
- § 2 i 3 - działania policjanta nieuregulowane normami prawnymi ukierunkowuje na przestrzeganie zasad praworządności, tworzenie zaufania społecznego, nakazuje działać mu według najlepszej woli i wiedzy w sposób uczciwy, rzetelny z odwagą i ofiarnością
- § 4 i 5 - tu policjant ma określony obowiązek poszanowania godności ludzkiej, zakaz stosowania i tolerowania tortur, a przede wszystkim poszanowania prawa człowieka do życia, stąd użycie broni palnej i środków przymusu bezpośredniego polecono szczególnej rozwadze, mając na uwadze ich charakter.
- § 6, 7, 8 - wskazują na sposób postępowania w kontaktach z ludźmi, wykluczając wszelakie uprzedzenia dla ich odmienności, wskazując przy tym

na poprawne, kulturalne, życzliwe zachowanie policjanta, adekwatne do sytuacji i osób.

- § 9 i 10 - uwzględniając możliwość kontaktu z ofiarami przestępstw, zamachów i innych zdarzeń, lub ich rodzinami, nakłada na policjantów obowiązek zachowania się w sposób taktowny, wrażliwy i udzielania im niezbędnej pomocy.
- § 11, 12, 13 - policjanci otrzymali dyspozycje wyrzeczenia się korupcji i jej zwalczania, oraz zakaz wykorzystywania zawodu do celów prywatnych, a także zachowania dyskrecji w związku z uzyskaniem informacji o innych osobach, w wyniku podejmowanych czynności.
- § 14 i 15 - uwzględnia relacje między policjantami, opierającymi się o poprawne zachowanie, poszanowanie godności oraz obligujące go do udzielenia pomocy innemu policjantowi w czasie realizacji zadań, jak również w sprawach osobistych.
- § 16, 17, 18, 19, 20 - określają powinności przełożonych w stosunku do podległych im policjantów, polegające na dawaniu przykładu nienaganego zachowania, bez wykorzystywania stanowiska lub stopnia. Przełożonych zobligowano także do umożliwienia policjantom rozwoju zawodowego, kreowania poprawnych stosunków międzyludzkich, wydawania jasnych poleceń, , motywowania do działania, oceniania sprawiedliwego i obiektywnego oraz udzielania wszelakiego wsparcia w sprawach służbowych i osobistych.
- § 21 - zobowiązuje policjantów do szacunku wobec przełożonych.
- § 22 - zleca policjantowi uzupełnianie wiedzy i doskonalenie umiejętności zawodowych.
- § 23 - dysponuje by policjant dbał o wizerunek Policji, budując swoim postępowaniem zaufanie do tej formacji.
- § 24 - obliguje policjantów do reagowania w przypadku naruszania prawa lub zasad etyki zawodowej przez innych policjantów.

Analizując treść „Zasad etyki zawodowej policjanta” można stwierdzić, że kreowane jest kilka głównych płaszczyzn tego zagadnienia.

Pierwsza określa sposób zachowania każdego policjanta zgodnie z obowiązującymi normami prawnymi i moralnymi w społeczeństwie.

Druga w sposób jednoznaczny wskazuje na postawy i cechy, jakie winien prezentować policjant wobec osób, z którymi ma kontakt w określonych sytuacjach. Trzecia płaszczyzna określa dyspozycje moralne odnoszące się do przełożonych *To właśnie ich zachowanie i postępowanie tak wewnątrzorganizacyjne, jak i w sytuacjach reprezentowania organizacji na zewnątrz ma kapitalne znaczenie. Z jednej strony bowiem w znacznej mierze buduje wewnętrzną siłę organizacji zarówno jeśli chodzi o autorytety zawodowe, jak i wzory postępowania, z drugiej kształtuje zewnętrzną o niej opinie, także dotyczącą standardów moralnych.*¹⁵³ Płaszczyzna czwarta wskazuje na wewnętrzne relacje między policjantami, oczekiwania w zakresie doskonalenia ich umiejętności, oraz reakcji, kiedy są nieprzestrzegane określone normy przez współpracowników.

Generalnie rzecz biorąc można powiedzieć, że „Zasady etyki zawodowej policjanta” opracowane zostały także w dwóch kierunkach. Jeden z nich wyznacza sposób działania policjantów „na zewnątrz” *poziom moralności policjantów powinien zatem być postrzegany w szerszym kontekście społecznym, podobnie bowiem jak moralność lekarzy, sędziów, prokuratorów czy nauczycieli warunkuje do pewnego stopnia poziom kondycji moralnej społeczeństwa, a tym samym również społeczną determinację walki z przestępczością. Policjant nie może być zatem postrzegany jako osoba „prywatna”, walka zaś, którą prowadzi w obronie i ochronie wartości leżących u podstaw demokratycznego państwa nie może być odbierana w kategoriach własnej porażki lub zwycięstwa. Porażka lub zwycięstwo policjanta to nawet nie tylko porażka lub zwycięstwo Policji, to jednak przede wszystkim porażka lub zwycięstwo wartości uznanych prawem demokratycznie stanowionym i oczekiwaniami społecznymi.*¹⁵⁴

Drugi kierunek określa działania policjantów „wewnątrz formacji” *Obok szerokiego, społecznego niejako zewnętrznego aspektu moralności i etyki zawodu policjanta, istnieje również aspekt wewnątrzawodowy, w dużej mierze warunkowany oczekiwaniami przełożonych, a także swoistym etosem policyjnym, czyli również pewnym stanem ducha charakterystycznym dla tej grupy zawodowej*¹⁵⁵.

¹⁵³ mł.insp. dr A. Pawłowski, *O potrzebie edukacji etycznej przełożonego w Policji – rozważania wstępne, Etyka Policji*, Kwartalnik Kadry Kierowniczej Policji, Policja 1/2006 (2006), Wydawnictwo Wyższej Szkoły Policji w Szczytnie, Szczytno, s. 70

¹⁵⁴ Tamże, s. 70

¹⁵⁵ Tamże, s. 70

3.3. Streszczenie wywiadu z księdzem – kapelanem Małopolskiej Policji

By przekonać się, jakie duchowe potrzeby mają policjanci, a także jakie stanowisko w tym zakresie prezentuje Kościół, przeprowadziłam wywiad z kapelanem Policji garnizonu małopolskiego - księdzem Andrzejem Waksmańskim. Z rozmowy tej wynika, że Kościół uwzględniając specyfikę zawodu policjanta, trud jego wykonywania, a przy tym rodzące się dylematy natury moralnej, widzi potrzebę otoczenia tej grupy zawodowej szczególną opieką.

Policjant wykonując swój zawód narażony jest na stres, który potęguje pewnego rodzaju osamotnienie w zakresie podejmowanych decyzji, dotyczących zachowania się w określonej sytuacji.

Szczególnej „opieki duchowej” i wsparcia wymagają policjanci rozpoczynający służbę, którzy oczekują potwierdzenia słuszności wyboru zawodu.

Akceptacji, docenienia zarówno przez przełożonych, jak i innych ludzi oczekuje cała grupa zawodowa.

Wspólna modlitwa w czasie mszy, według księdza kapelana zbliża policjantów i innych ludzi, którzy mogą bardziej zrozumieć trud tej służby, a tym samym poszanować godność samego policjanta. Społeczeństwo, które widzi policjantów uczestniczących we mszy świętej, w pewien sposób zbliża się do tej formacji.

Zakres opieki duszpasterskiej to przede wszystkim obecność kapelana w trakcie oficjalnych uroczystości organizowanych przez Policję, koniecznym jest jednak otoczenie opieką całej rzeszy policjantów. By tak się stało, konieczna jest bardziej ścisła współpraca w tym zakresie ze strony Kierownictwa Policji, z duszpasterzami policyjnymi, precyzująca jej zakres.

PODSUMOWANIE I WNIOSKI Z BADAŃ

Zachodzące po 1989 roku przemiany zmieniły oblicze Polski, zmienił się także obraz przestępczości, stawiając przed Policją nowe problemy i wyzwania w walce z nią. Stąd policjanci podejmując niejednokrotnie działania w tym zakresie stosują metody, które ingerują w podstawowe prawa człowieka, co budzi kontrowersje i jest dyskusyjne z punktu widzenia etycznego.

Rodzi to różnego rodzaju zagrożenia i dylematy moralne dla policjantów, którzy muszą podejmować decyzje często w ekstremalnych warunkach. To z kolei powoduje narastanie stresu, brak możliwości jego odreagowania, frustracje zawodową, osamotnienie. Mocne podstawy moralne, wsparcie, zrozumienie i jasne ramy etyczne dla działania, pomoc udzielona w odpowiednim momencie, byłyby świetnym antidotum na „całe zło”, które spotyka policjantów i które sami czynią.

1. Jakie dokumenty służbowe określają zasady etyki zawodowej funkcjonariuszy Policji?

Ustawa o Policji, w której zawarta jest rota ślubowania, mówiąca jakim celem i wartościom służy policjant, określa jednocześnie prawa i obowiązki policjanta, a także zakres uprawnień i podstawy działania.

Ten akt prawny, tak jak i inne nie określa wszystkich możliwych zachowań policjanta, który z uwagi na specyfikę swojego zawodu, możliwość użycia broni lub środków przymusu bezpośredniego ingeruje w najwyższe dobra człowieka. Ingerencja ta jest koniecznością z uwagi na ustawową ochronę dóbr innych osób. Ta sytuacja rodzi dylematy natury moralnej, stąd koniecznym stało się opracowania *Zasad etyki* zawodowej policjanta, które weszły w życie na mocy Zarządzenia 805 Komendanta Głównego Policji, nakładają na policjanta obowiązek kierowania się w działaniach zawodowych nadrzędnymi wartościami.

Zasady te regulują podstawowe normy zachowania policjantów zarówno wewnątrz, jak i na zewnątrz Policji. Poza tym określają sposób zachowania się policjantów i ich przełożonych, a także wskazują, jakie postawy i cechy są u nich pożądane.

2. Jakimi wartościami i zasadami moralnymi kierują się funkcjonariusze Policji w czasie służby i poza nią?

Przeprowadzone badania jednoznacznie wskazują, że funkcjonariusze Policji to ludzie o sprecyzowanych normach moralnych. Najważniejszą zasadą dla nich zasadą jest ochrona życia i zdrowia ludzkiego. Życie i bezpieczeństwo innych osób, to wartość nadrzędna, dla której gotowi są narazić własne życie. Nie bez znaczenia jest również sprawiedliwość, praworządność, prawa człowieka. Najważniejszą wartością w życiu prywatnym dla policjanta jest rodzina, a następnie zdrowie.

3. Jakie osoby lub sytuacje mają wpływ na kształtowanie się zachowań etycznych policjanta?

Jak każdy człowiek, policjant również potrzebuje w swoim życiu mieć wzorzec moralny, będący dla niego wsparciem w trudnych chwilach. To wśród rodziny policjant szuka wzorców i autorytetów, wsparcia i zrozumienia, tam też odciąża stres. Jednocześnie z problemami zawodowymi zwraca się głównie do kolegów – policjantów, którzy przeżywają to samo co on i rozumieją tak, jak on. Nie znajduje zrozumienia i pomocy u przełożonych, psychologów policyjnych, czy związków zawodowych. Pokonując tą trudną drogę życiową policjant nie powinien być sam. Jakże łatwiej byłoby mu, gdyby jego trud był rozumiany i doceniony przez przełożonych, rodzinę i społeczeństwo. Jak pokazuje historia dobre wzorce, sprawdzone zasady pracy i tradycja Policji Państwowej nie zostały w jakiejkolwiek mierze przejęte przez utworzoną po wojnie Milicję Obywatelską. Podobnie stało się przy tworzeniu Policji w 1990 roku. W ten sposób, odcinając się od historii poprzednich formacji strzegących bezpieczeństwa, Milicja Obywatelska, a później Policja traci swoją tożsamość, której nie da się budować bez „korzeni”.

Historia jest, jak tożsamość, nie można się jej wyrzec niezależnie od jej oceny przez współczesnych. Piękne karty historii Policji zapisane są ceremoniałem, tradycją, obrzędkiem świeckim i religijnym a także integracją środowiska policyjnego i udziałem rodzin policjantów w ich życiu zawodowym.

Tak właśnie buduje się etos zawodu policjanta i to właśnie może pomóc Policji w odzyskaniu tożsamości, a policjantom podołać trudom codziennej służby, wzbogacić i rozwinąć ich życie duchowe i dać grunt dla zasad etycznych.

4. Jakie są zasady i kryteria oceny pracy funkcjonariusza Policji?

Specyfika zadań, które wykonuje policjant, określone uprawnienia, hierarchiczność powodują konieczność sprawowania stałej wewnętrznej kontroli nad sposobem ich realizacji. W ocenach tych uwzględnia się także postawy, predyspozycje, umiejętności, cechy osobowe policjantów, predysponujące go do wykonywania zawodu.

System opiniowania Policji został unormowany Rozporządzeniem Ministra Spraw Wewnętrznych i Administracji, które określa kryteria oceny pracy odnoszące się do realizacji zadań i postawy policjanta.

Zdecydowana większość policjantów uznała, że przełożeni wydając o nich opinię kierują się uzyskanymi wynikami w pracy. Równocześnie ocenili oni, że ścieżka awansu zawodowego w Policji uzależniona jest od układów i znajomości.

Proces oceniania pracy poprzedzany jest samooceną policjanta, w tych samych kategoriach, w których ocenia go przełożony. Daje to obu stronom wskazówki, co do kierunków pracy nad osobowością policjanta i udoskonaleniem sposobu realizowanych przez niego zadań. Dodatkową presją jest nieustanna kontrola społeczna zachowań policjantów w służbie i poza nią

5. Jakie brzmienie i znaczenie miały roty i przysięgi składane przez funkcjonariuszy Policji w czasie ślubowania?

Każdy składający ślubowanie, wymawiając słowa roty ma świadomość ich znaczenia. Przecież nie trudno jest wypowiedzieć i zrozumieć ich słowa: „...strzec bezpieczeństwa Państwa i obywateli...nawet z narażeniem życia...”, „...strzec honoru, godności...”. Jednakże, jaki należy ponieść trud, czego się wyrzec, ile poświęcić, jakim poddać się ograniczeniom w służbie i życiu, by dochować wierności słowom roty wie każdy policjant, który pokonuje trudy codziennej służby. Wtedy właśnie poznaje prawdziwe znaczenie słów roty i zasad etyki zawodowej.

Na przestrzeni wieków zmieniały się słowa roty, jednak w każdym przypadku

policjanci składali ślubowanie, którego najistotniejszym aspektem była służba na rzecz władcy, władzy i porządku prawnego, obowiązującego w ówczesnym państwie. Roty określały hierarchię chronionych wartości i sposób, w jaki mają być chronione. Do czasów Policji Państwowej odwoływano się w nich do chrześcijańskiego systemu wartości. Milicja Obywatelska odchodząc od wymienionych wartości położyła głęboki nacisk na służbę socjalistycznemu państwu i partii, zaś Policja za wartości nadrzędne uznała prawa i wolności człowieka oraz jego humanitarne traktowanie. Obydwie formacje opracowując rotę ślubowania uwzględniły, że funkcjonariusz musi przestrzegać zasady etyki zawodowej. Najistotniejszym jest jednak fakt, że **ślubujący funkcjonariusz oddawał się służbie na rzecz kogoś, czegoś i chronił jakieś wartości.**

Zgromadzony materiał badawczy wskazuje, jak istotną rolę odgrywa etyka w działaniach zawodowych funkcjonariuszy Policji. Jest stawiana na równorzędnej pozycji z normami prawnymi, a także reguluje wszystkie zachowania, czego wymienione normy prawne nie czynią. Jednocześnie wydaje dyrektywy i ogranicza swobodę działania. Warunek ten jest konieczny, żeby policjant mógł pozostać, bezstronny, apolityczny i nie przekraczać uprawnień nadanych mu przez państwo. Cel pracy został osiągnięty.

Służąc w Policji ponad 23 lata zdołałam poznać praktyczną stronę trudu tego zawodu, a tym samym ogrom poświęcenia i wyrzeczeń, jakich on wymaga. Specyfika działań Policji rodzi dylematy natury moralnej, osamotnienie, brak zrozumienia dla problemów i ograniczeń zawodowych, z drugiej strony brak akceptacji społecznej, szacunku dla oceny zawodu w kategoriach skuteczności.

Żywię nadzieje, że niniejsza praca zainspiruje wszystkich, którzy mogą mieć wpływ na zawodowe i osobiste życie policjanta, do zrozumienia jego osobowości i udzielenia mu wsparcia i pomocy.

Nie mam ambicji wyczerpania całego zagadnienia, zaledwie dotykam tematu z nadzieją, że zwrócę uwagę na sprawy, które są nie tylko ważne, ale jednocześnie trudne, z przesłaniem, **by w tej instytucji, jaką jest Policja nie zagubił się człowiek, który jest wartością etyczną.**

BIBLIOGRAFIA

Normy prawne :

1. Ustawa o Policji z dnia 12.02.2007r. Dz. U. Nr 43 poz. 277 z 2007r.
2. Rozporządzenie MSWiA z 19.01.2004r. *zmieniające rozporządzenie w sprawie opiniowania służbowego funkcjonariuszy Policji oraz wzoru formularza opinii służbowej* Dz. U. Nr 20, poz. 187 z 2004r.
3. Zarządzenie nr 805 Komendanta Głównego Policji z dnia 31.12.2003r. *określające zasady etyki zawodowej policjanta*, Dziennik Urzędowy Komendanta Głównego Policji nr 1

Literatura :

1. A. Abramski, J. Konieczny (1987), *Justycjariusze, hetmani, policjanci z dziejów służb ochrony porządku w Polsce*, Śląsk, Katowice
2. D. Cyma-Końska, *Etyka i moralność – przeszłość czy rzeczywista potrzeba?*, *Etyka Policji*, Kwartalnik Kadry Kierowniczej Policji, Policja 4/2005 (2005), Wydawnictwo Wyższej Szkoły Policji w Szczytnie, Szczytno
3. J. Czerniakiewicz (1995), *Wybrane zagadnienia etyki Policji*, Wydawnictwo Wyższej Szkoły Policji, Szczytno
4. B. Dobkowski (1988), *Praworządność i moralność-ich regulacja i wychowawcza rola w działalności funkcjonariuszy SB i MO*, *Etyka zawodowa funkcjonariuszy Służby Bezpieczeństwa i Milicji Obywatelskiej*, Wydawnictwo Zakład Pomocy Naukowych , Wydawnictw i Reprografii ASW, Warszawa
5. W. Dutkiewicz (2001), *Podstawy metodologii badań do pracy magisterskiej i licencjackiej z pedagogiki*, Kielce
6. E. Fryckowski, S. Sarnowski, (1993), *Problemy Etyki*, Branta, Bydgoszcz
7. P. Grosh, P. Vardy (1994), *Etyka*, Zys i S-ka, Poznań
8. T. Hanusek (1996), *Ustawa o Policji – komentarz*, Zakamycze, Kraków

9. T. Hanusek, A. Abramski, J. Leśniewski, S. Pikulski, S. Sagan, M. Taniewska (1992), *Prawo Policyjne Tom I*, Biuro Wydawnictw Prawniczych „POLBOD”, Katowice
10. J. Hartman, J. Woleński (2008), *Wiedza o Etyce*, PWN, Warszawa – Bielsko Biała,
11. J. Homplewicz (2000), *Etyka Pedagogiczna*, Podręcznik dla wychowawców, Warszawa, Wyd. Salezjańskie,
12. H. Jankowski (red.), (1979), *Etyka*, PWN, Warszawa,
12. A. Kamiński (1974), *Metoda, technika, procedura badawcza w pedagogice empirycznej* (w:) R. Wroczyński, T. Pilch (red.), *Metodologia pedagogiki społecznej*, Wrocław
13. B. Kayzer, P. Majer, Z. Siemak (1995), *Historia służb policyjnych na ziemiach polskich*, Szczytno
14. Komenda Główna Policji (1998), *Ceremoniał policyjny* Wyd. CSP Legionowo, Warszawa
15. T. Kotarbiński (1976), *Medytacje o życiu godziwym*, WP, Warszawa
16. J. Kozielecki (2000), *Koncepcje psychologiczne człowieka*, Żak, Warszawa
17. I. Krzyna, T. Cichosz, A. Misiuk (2003), *Komunikacja społeczna w Policji*, Wydawnictwo Wyższej Szkoły Policji, Szczytno
18. M. Łobocki (1999), *Wprowadzenie do metodologii badań pedagogicznych*, Impuls, Kraków
19. A. MacIntyre (1995), *Krótką historia etyki*, PWN, Warszawa
20. A. W. Maszke (2004), *Metodologiczne podstawy badań pedagogicznych*, Wyd. Uniwersytetu Rzeszowskiego, Rzeszów
21. A. Misuk (2006), *Instytucje policyjne w Polsce, zarys dziejów od X wieku do współczesności*, Wydawnictwo Wyższej Szkoły Policji
22. S. Nowak (1970), *Metodologia badań socjologicznych*, PWN, Warszawa
23. J. Pawlica (1978), *Podstawowe pojęcia etyki*, PAN, Kraków
24. A. Pawłowski (2003), *Tradycje etyki zawodowej w służbach policyjnych na ziemiach polskich*, Wydawnictwo Wyższej Szkoły Policji, Szczytno
25. A. Pawłowski, *O potrzebie edukacji etycznej przełożonego w Policji – rozważania wstępne*, *Etyka Policji*, Kwartalnik Kadry Kierowniczej Policji, Policja 1/2006 (2006), Wydawnictwo Wyższej Szkoły Policji w Szczytnie, Szczytno

26. T. Pilch, T. Bauman (2001), *Zasady badań pedagogicznych. Strategie ilościowe i jakościowe*, Wyd. Akademickie Żak, Warszawa
27. T. Pilch (1978), *Zasady badań pedagogicznych*, Wyd. Akademickie Żak, Warszawa
28. T. Pilch (1995), *Zasady badań pedagogicznych*, Wyd. Akademickie Żak, Warszawa
29. M. Roga (1995), *Policja w społeczeństwie okresu przejściowego, art. M. Róg*, Wydawnictwo Wyższej Szkoły Policji w Szczytnie, Szczytno
30. Cz. Staszczak (1988), *Zadania przełożonych, aparatu polityczno-wychowawczego oraz organizacji partyjnych i społecznych w dalszym kształtowaniu właściwych postaw ideowo-etycznych funkcjonariuszy, żołnierzy i pracowników resortu spraw wewnętrznych, Etyka zawodowa funkcjonariuszy Służby Bezpieczeństwa i Milicji Obywatelskiej*, Wydawnictwo Zakład Pomocy Naukowych , Wydawnictw i Reprografii ASW, Warszawa
31. J. Tejchman (2002), *Etyka społeczna*, Oficyna Naukowa, Warszawa
32. T. Walichnowski (1988), *Tradycje ideowo-moralne funkcjonariuszy Służby Bezpieczeństwa i Milicji Obywatelskiej, Etyka zawodowa funkcjonariuszy Służby Bezpieczeństwa i Milicji Obywatelskiej*, Wydawnictwo Zakład Pomocy Naukowych Wydawnictw i Reprografii ASW, Warszawa
33. E. Wiszowaty (2002), *Duszpasterstwo Policji. Studium pastoralno – socjologiczne*, Wydawnictwo Wyższej Szkoły Policji, Szczytno
34. E. Wiszowaty (2007), *Państwa, Kościoły, Policje*, Wydawnictwo Wyższej Szkoły Policji w Szczytnie, Szczytno
35. E. Wiszowaty, G. Kędzierska, W. Pływaczewski (2002), *Policja Etyka Kościół, WSPol*, Szczytno
36. W. Zaczyński (1995), *Praca badawcza nauczyciela*, PWN, Warszawa.

Czasopisma:

1. st.asp. D. Cyma-Końska, Etyka i moralność – przeszłość czy rzeczywista potrzeba?, Etyka Policji, Kwartalnik Kadry Kierowniczej Policji, Policja 4/2005 (2005), Wydawnictwo Wyższej Szkoły Policji w Szczytnie, Szczytno
2. podkom. A . Olak, Kilka uwag o etyce zawodowej policjanta, Etyka Policji, Kwartalnik Kadry Kierowniczej Policji, Policja 3/2003 (2003), Wydawnictwo Wyższej Szkoły Policji w Szczytnie, Szczytno
3. T. Olearczyk, Sprawa odpowiedzialności w wychowaniu, w: Nowa Szkoła nr 1/ 1990, s. 25.

SPIS WYKRESÓW

Wykres 1 Motywy wstąpienia do służby w Policji	83
Wykres 2 Wpływ służby w Policji na życie osobiste policjanta	84
Wykres 3 Poziom zadowolenia policjanta ze służby.....	85
Wykres 4 Poziom wiedzy i umiejętności zdobytych w procesie szkolenia zawodowego	86
Wykres 5 Wiedza na temat historii tworzenia i funkcjonowania organów bezpieczeństwa w kraju uzyskana w trakcie szkolenia zawodowego.....	87
Wykres 6 Opieka ze strony starszych stażem i bardziej doświadczonych kolegów.....	88
Wykres 7 Przygotowanie do opanowania negatywnych emocji i postępowania zgodnego z zasadami etyki	89
Wykres 8 Opinia policjanta na temat ścieżki awansu zawodowego w Policji.....	90
Wykres 9 Opinia policjanta na temat kryteriów jakimi kieruje się przełożony oceniając podległych policjantów	91
Wykres 10 Opinia o przełożonych oceniających realizację zadań służbowych przez policjantów.....	91
Wykres 11 Stosowanie prawa odwołania się od niesprawiedliwych opinii.....	92
Wykres 12 Poziom skuteczności odwołania.....	92
Wykres 13 Uznanie przełożonego dla dobrze wykonywanej pracy.....	93
Wykres 14 Wartości w pracy policjanta.....	94
Wykres 15 Wartości w życiu prywatnym policjanta.....	95
Wykres 16 Wartości dla których policjanta wyraża gotowość narażenia własnego życia.....	96
Wykres 17 Autorytety w życiu policjanta	97
Wykres 18 Zasady jakimi kieruje się policjant realizując zadania służbowe.....	98
Wykres 19 Wartości, jakimi kieruje się policjant realizując zadania służbowe.....	99
Wykres 20 Obecność problemów w życiu osobistym wynikających ze stresu doznawanego w czasie służby.....	100
Wykres 21 Główne czynniki stresogenne w służbie policjanta.....	101
Wykres 22 Osoby, na które policjant może liczyć w trudnych sytuacjach.....	102
Wykres 23 Ocena poziomu stresu wynikającego z pracy w policji.....	103

Wykres 24 Osoby u których policjant szuka wsparcia w sytuacjach stresujących	104
Wykres 25 Jak policjant odreagowuje stres wynikający ze służby.....	105
Wykres 26 Osoby, do których policjant w ramach resortu zwraca się ze swoimi problemami.....	106
Wykres 27 Najczęstsze metody spędzania czasu wolnego przez policjantów	107
Wykres 28 Zachowanie przełożonych w kontekście etyki.....	108
Wykres 29 Zachowania policjantów uważane za nieetyczne.....	109
Wykres 30 Zachowania przełożonych w stosunku do podwładnych uważane za nieetyczne.....	110
Wykres 31 Wpływ stresu wynikającego ze służby na zachowania nieetyczne.....	111
Wykres 32 Wpływ poziomu wiedzy na temat historii Policji na rangę zawodu w ocenie policjanta	112
Wykres 33 Wpływ znajomości historii Policji, kultywowanie tradycji, zintegrowanie środowiska policyjnego i ich rodzin na budowanie etosu zawodowego policjanta..	113
Wykres 34 Możliwość praktykowania religii z uwagi na wykonywany zawód.....	114
Wykres 35 Ocena potrzeby duszpasterstwa policyjnego.....	115
Wykres 36 Możliwości kultywowania tradycji policyjnych w obrządku religijnym.....	116
Wykres 37 Możliwości kultywowania tradycji policyjnych w obrządku świeckim.....	117

Załącznik 1

Raport

asp.szt. Donata Gąciarz
Kierownik Referatu I
Wydziału Ochronnego
KMP w Krakowie
tel. 57-930

Kraków, dnia 21.05.2009r.

21.05.09
MAŁOPOLSKI
KOMENDANT WOJEWÓDZKI POLICJI
ml. insp. mgr Andrzej Rokita

Pan
Małopolski Komendant
Wojewódzki Policji
ml.insp. mgr Andrzej Rokita

Zwracam się z uprzejmą prośbą o wyrażenie zgody na przeprowadzenie badań ankietowych wśród policjantów Komendy Wojewódzkiej Policji w Krakowie i Komendy Miejskiej Policji w Krakowie oraz udostępnienie materiałów, które wykorzystam w pisanej pracy licencjackiej pt. *Kryteria etyki zawodowej funkcjonariuszy policji*. Jestem studentką IV roku studiów licencjackich w Krakowskiej Akademii im. Andrzeja Frycza Modrzewskiego w Krakowie na kierunku pedagogika resocjalizacyjna.

Proszę o pozytywne rozpatrzenie mojej prośby.

Donata Gąciarz

W załączeniu :

1. Zaświadczenie nr NH/08/09/954
2. Kwestionariusz ankiety

Proponuję, aby Pan Komendant wyraził zgodę

ZASTĘPCA NACZELNIKA
Wydziału Prezydialnego
KWP w Krakowie
ml. insp. mgr Alina Marchewka
21.5.09

Aneks 1

Kwestionariusz ankiety

Krakowska Akademia
im.A. Frycza Modrzewskiego
Wydział Nauk Humanistycznych
Kierunek Pedagogika Resocjalizacyjna

KWESTIONARIUSZ ANKIETY

Proszę o wypełnienie kwestionariusza ankiety dot. określenia wartości i zasad moralnych, którymi kierują się funkcjonariusze policji podczas służby i poza nią.

Jest on anonimowy i użyty będzie tylko do celów naukowych.

Wybrane odpowiedzi proszę zakreślać znakiem „X”.

1. Czy wstępując do służby uwzględniałeś/aś/ możliwość :
 - a. stabilizacji zawodowej, specjalnych uprawnień emerytalnych
 - b. prestiżu zawodowego
 - c. satysfakcjonującego wynagrodzenia
 - d. zwalczania przestępczości lub ochrony pokrzywdzonych
 - e. inne, jakie?.....
2. Czy łatwo było przejść rekrutację do służby w Policji :
 - a. zdecydowanie tak
 - b. raczej tak
 - c. raczej nie
 - d. zdecydowanie nie
3. Czy uważasz, że proces szkolenia zawodowego wyposażył Cię w umiejętności i wiedzę na temat :
 - a. podstawowych rozporządzeń i norm prawnych
 - b. zasad i sposobu funkcjonowania policji
 - c. radzenia sobie z trudnymi sytuacjami, które mogą wystąpić w trakcie służby
 - d. humanitarnego traktowania stron
 - e. rozumienia etyki zawodowej policjanta

4. Czy po zakończonym szkoleniu i rozpoczęciu służby w jednostce macierzystej spotkałeś się z osobą, która uczyła Cię praktycznej realizacji zadań służbowych :
 - a. tak
 - b. nie
 - c. jeśli tak, to kim była/jest ta osoba (np. kolega/opiekun służbowy/przełożony itp.)?
5. Do kogo masz zaufanie, na kogo możesz liczyć w sytuacjach trudnych :
 - a. bezpośrednich przełożonych
 - b. kolegów z jednostki organizacyjnej Policji
 - c. związków zawodowych
 - d. psychologa
 - e. kapelana policyjnego
 - f. kogoś innego (kogo?).....
6. Czy praca w Policji jest dla Ciebie :
 - a. bardzo stresująca
 - b. umiarkowanie stresująca
 - c. nie jest stresująca
 - d. nie bardziej stresująca niż w innych zawodach
7. W sytuacji stresującej w służbie najczęściej :
 - a. szukam pomocy u innych kolegów
 - b. szukam pomocy u przełożonych
 - c. szukam wsparcia u psychologa
 - d. chcę być sam – „zamykam się w sobie”
 - e. nie panuję nad swoimi emocjami, okazuję złość i zdenerwowanie
 - f. inne , jakie?.....
8. Stres wynikający ze służby w Policji odreagowuję :
 - a. w gronie przyjaciół
 - b. w gronie rodzinnym
 - c. w samotności
 - d. inne, jakie ?.....
9. Z kim najchętniej spędzasz wolny czas :
 - a. z rodziną
 - b. z kolegami
 - c. z partnerem życiowym
 - d. samotnie
10. Jak najchętniej spędzasz wolny czas :
 - a. wyjeżdżam poza miasto
 - b. pozostaję w domu z rodziną
 - c. przed telewizorem
 - d. uprawiając sport
 - e. korzystam z ofert instytucji kulturalnych (kino, teatr)
 - f. inne
11. Czy jesteś zadowolony z pracy w Policji :

- a. zdecydowanie tak
- b. raczej tak
- c. raczej nie
- d. zdecydowanie nie

13. Jak oceniasz szanse rozwoju osobistego w policji :

- a. bardzo duże
- b. raczej duże
- c. trudno powiedzieć
- d. raczej małe
- e. bardzo małe

14. Ścieżka awansu zawodowego w Policji jest Twoim zdaniem:

- a. jasna i przejrzysta
- b. tak samo otwarta dla każdego funkcjonariusza
- c. tylko jednostki wybitne mają szansę na awans zawodowy
- d. zupełnie dla mnie niejasna
- e. inne, jakie?

15. Jakimi kryteriami kieruje się Twój przełożony oceniając pracę podległych policjantów :

- a. uzyskiwanymi wynikami w pracy
- b. sympatią/antypatią
- c. zdaniem innych osób
- d. przestrzeganiem zasad etyki zawodowej
- e. inne, jakie?

16. Czy w przypadku dobrze wykonywanej pracy możesz liczyć na uznanie przełożonego

- a. tak
- b. nie
- c. nie zawsze

17. Czy twój przełożony kierując zespołem, w którym pracuje postępuje etycznie (zgodnie z zasadami etyki zawodowej) :

- a. zdecydowanie tak
- b. raczej tak
- c. raczej nie
- d. zdecydowanie nie
- e. nie mam zdania

18. Z poniżej podanej listy podkreśl, które z wartości uważasz za najważniejsze :

- a. rodzina
- b. przyjaciele
- c. praca
- d. życie ludzkie
- e. sprawiedliwość
- f. równość

- g. wolność
- h. patriotyzm
- i. solidarność
- j. prawa człowieka
- k. religia
- l. sukces
- ł. pieniądze

19. Dla której z poniżej podanych wartości byłbyś gotów narazić własne życie :

- a. życie/zdrowie osoby najbliższej
- b. życie/zdrowie osoby obcej
- c. wolność
- d. sprawiedliwość
- e. patriotyzm
- f. religia

20. Co jest dla Ciebie najważniejsze w życiu :

- a. rodzina
- b. przyjaciele
- c. praca
- d. inne

21. Kto jest dla Ciebie autorytetem :

- a. członek rodziny/kto.....
- b. przełożony,
- c. kolega
- e. postać religijna
- f. postać literacka lub medialna/kto.....
- g. inne, jakie ?.....

22. Realizując zadanie służbowe kierujesz się :

- a. zasadą praworządności
- b. zasadą poszanowania prawdy
- c. zasadą poszanowania sprawiedliwości
- d. zasadą poszanowania godności ludzkiej
- e. zasadą zapewnienia bezpieczeństwa innym osobom lub sobie
- f. zasadą lojalności
- g. opinią kolegów
- h. opinią przełożonego
- i. uczciwością
- j. inne, jakie ?.....

23. Czy w twoim pojęciu praca w Policji:

- a. ogranicza swobody obywatelskie
- b. daje prestiż społeczny
- c. przekłada się pozytywnie na życie osobiste
- d. wymaga wielu wyrzeczeń
- e. pochłania zbyt wiele czasu i energii
- f. jest poddawana nieustannie kontroli społecznej
- g. odbija się na rodzinie

h. inne, jakie?.....

24. Nieetyczne zachowanie policjanta w służbie to Twoim zdaniem:

.....
.....

25. Czy miałeś kiedykolwiek problemy w pracy z powodu zachowania uznanego przez innych za nieetyczne?

- a. tak
- b. nie
- c. jeśli tak, to jakiego rodzaju były to problemy (np. zażalenie złożone na Twój sposób wykonania , czynności , konsekwencje dyscyplinarne itp.?.....
.....

29. Czy doświadczyłeś kiedykolwiek problemów w życiu osobistym wynikających ze stresu doznawanego w czasie służby?

- a. tak
- b. nie
- c. jeśli tak, to jakiego rodzaju były/są to problemy (np. nadużywanie alkoholu, konsekwencje dla zdrowia psychicznego, pogorszenie relacji z rodziną/przyjaciółmi/osoba najbliższą itp.?.....
.....

30. Główne czynniki stresogenne w służbie policjanta to Twoim zdaniem:

- a. relacje z przełożonymi
- b. relacje z kolegami
- c. nierealistyczne oczekiwania przełożonych co do wykonywanych zadań
- d. bezpośredni kontakt ze sprawcami/ofiarami przestępstw
- e. inne, jakie?.....

31. Jeśli miałbyś wybrać na powiernika swoich problemów zawodowych w ramach resortu to byłby to:

- a. kolega
- b. przełożony.
- c. psycholog policyjny
- d. duszpasterz policyjny

32. Czy praca w resorcie ogranicza/ograniczała kiedykolwiek możliwość praktyk religijnych:

- a. tak
- b. nie
- c. jeśli tak, to w jaki sposób?.....

33. Jakie zachowania policjantów uważasz za nieetyczne?

- a. używanie wulgarnego słownictwa
- b. wyśmiewanie, upokarzanie werbalne
- c. publiczna krytyka

- d. wyzwiska
- e. korupcja
- f. inne, jakie?.....

34. Jakie zachowania przełożonych w stosunku do pracowników uważasz za nieetyczne ?

- a. używanie wulgarnego słownictwa
- b. mobbing
- c. wyśmiewanie, upokarzanie werbalne
- d. publiczna krytyka
- e. nękanie pracowników (w tzw. białych rękawiczkach)

35. Czy uważasz, że duszpasterstwo policyjne jest potrzebne policjantom

- a. tak
- b. nie
- c. w niektórych sytuacjach
- d. nie wiem

36. Czy chciałbyś by były kultywowane tradycje policyjne i różne ceremonie w obrządku świeckim ?

- a. tak
- b. nie
- c. nie wiem

37. Czy chciałbyś by były kultywowane tradycje policyjne i różne ceremonie w obrządku religijnym ?

- d. tak
- e. nie
- f. nie wiem

METRYCZKA :

Staż służby :

Płeć :

Wiek :

Stan cywilny :

Aneks 2

Roty

I. Rota przysięgi składana przez urzędników pełniących funkcje policyjne panującemu Zygmuntowi III Królowi Polskiemu i Wielkiemu Księżu Litewskiemu :

Ja N.N. przysięgam Panu Bogu Wszechmogącemu: iż wierny chcę być i posłuszeństwo wedle prawa oddawać Najjaśniejszemu Panu Zygmuntowi III Królowi Polskiemu, Wielkiemu Księżu Litewskiemu i chcę we wszem dostojęństwu majestatu i osoby J.Kr. Mości także bezpieczeństwu, jako wiernemu poddanemu należy przestrzegać; tak mi Boże dopomóż i jego święta Ewangelia.

II. Rota przysięgi składana przez oficerów i żołnierzy Chorągwi Marszałkowskiej i milicji magistrackiej w okresie powstania kościuszkowskiego (XVIII w.) :

Ja N.N. przysięgam w obliczu Boga całemu narodowi Polskiemu, iż powierzonej mi władzy na niczyj prywatny ucisk nie użyję, lecz jedynie jej dla obrony całości granic, odzyskania samowładności narodu i ugruntowania.

III. Rota ślubowania funkcjonariuszy Policji Państwowej (XXw.) :

Przysięgam Panu Bogu Wszechmogącemu na powierzonym mi stanowisku pożytek Państwa Polskiego oraz dobro publiczne mieć zawsze przed oczyma; Władzy zwierzchniej Państwa Polskiego wierności dochować; wszystkich obywateli kraju w Równem mając zachowaniu, przepisów prawa strzec pilnie, obowiązki spełniać gorliwie i sumiennie, rozkazy przełożonych wykonać dokładnie, tajemnicy urzędowej dochować. Tak mi Panie Boże dopomóż.

IV. Rota ślubowania funkcjonariuszy MO i SB :

Ja obywatel Polskiej Rzeczypospolitej Ludowej, świadom podejmowanych obowiązków funkcjonariusza pełniącego służbę w resorcie Spraw Wewnętrznych – ślubuję : służyć wiernie Socjalistycznej Ojczyźnie – Polskiej Rzeczypospolitej Ludowej, Narodowi Polskiemu i Polskiej Zjednoczonej Partii Robotniczej, chronić

konstytucyjne zasady ustrojowe Państwa i jego bezpieczeństwa, nawet z narażeniem życia i zdrowia.

Ślubuję przestrzegać prawa i zasad sprawiedliwości społecznej, umacniać socjalistyczną praworządność i porządek publiczny, być niezłomny i pryncypialny w walce z przestępczością godzącą w interes Państwa, życie i zdrowie ludzkie, chronić własność społeczną i mienie obywateli, umacniać więź ze społeczeństwem oraz rozwijać społeczne działania na rzecz ochrony bezpieczeństwa Państwa i porządku publicznego.

Ślubuję ofiarnie i sumiennie wykonywać powierzone mi zadania, ściśle przestrzegać dyscypliny służbowej oraz wykonywać rozkazy i polecenia przełożonych, przestrzegać zasad tajemnicy państwowej i służbowej, strzec dobrego imienia służby, honoru i godności oraz przestrzegać zasad etyki funkcjonariusza.

V. Rota ślubowania funkcjonariusza Policji :

„Ja, obywatel Rzeczypospolitej Polskiej, świadom podejmowanych obowiązków policjanta, ślubuję: służyć wiernie Narodowi, chronić ustanowiony Konstytucją Rzeczypospolitej Polskiej porządek prawny, strzec bezpieczeństwa Państwa i jej obywateli, nawet z narażeniem życia. Wykonując powierzone mi zadania, ślubuję pilnie przestrzegać prawa, dochować wierności konstytucyjnym organom Rzeczypospolitej Polskiej, przestrzegać dyscypliny służbowej oraz wykonywać rozkazy i polecenia przełożonych. Ślubuję strzec tajemnicy państwowej i służbowej, a także honoru, godności, i dobrego imienia służby oraz przestrzegać zasad etyki zawodowej.

Aneks 3

ZASADY ETYKI ZAWODOWEJ POLICJANTA

§1

1. Zasady etyki zawodowej policjanta wynikają z ogólnych wartości i norm moralnych uwzględniających specyfikę zawodu policjanta.
2. Obowiązkiem policjanta jest przestrzeganie zasad etyki zawodowej.

§2

W sytuacjach nieuregulowanych przepisami prawa lub nieujętych w niniejszych zasadach etyki zawodowej policjant powinien kierować się zasadami współżycia społecznego i postępować tak, aby jego działanie mogły być przykładem praworządności i prowadziły do pogłębiania społecznego zaufania do Policji.

§3

Policjant powinien wykonywać czynności służbowe według najlepszej woli i wiedzy, z należytą uczciwością, rzetelnością, wykazując się odpowiedzialnością, odwagą i ofiarnością.

§4

Policjant we wszystkich swoich działaniach ma obowiązek poszanowania godności ludzkiej oraz przestrzegania ochrony praw człowieka, w szczególności wyrażający się w:

1. Respektowania praw każdego człowieka do życia;
2. Zakazie inicjowania, stosowania i tolerowania tortur bądź niehumanitarnego lub poniżającego traktowania albo karania.

§5

Policjant, podejmując decyzje o użyciu broni palnej lub zastosowaniu środków przymusu bezpośredniego, powinien zachować szczególną rozwagę i stale mieć na uwadze charakter tych środków.

§6

Postępowanie policjanta w kontaktach z ludźmi powinna cechować życzliwość oraz bezstronność wykluczające uprzedzenia rasowe, narodowościowe, wyznaniowe, polityczne, światopoglądowe lub wynikające z innych przyczyn.

§7

Policjant powinien przestrzegać zasad poprawnego zachowania, kultury osobistej i dbać o schludny wygląd.

§8

Wykonując zadania służbowe, policjant powinien dostosować swoje zachowanie do sytuacji i cech osób uczestniczących w zdarzeniu, w szczególności wieku, płci, narodowości i wyznania, a także uwzględniać uzasadnione potrzeby tych osób.

§9

W trakcie wykonywania czynności służbowych policjant powinien zachować szczególną wrażliwość i takt w stosunku do ofiar przestępstwa lub innego zdarzenia, udzielać im możliwie wszechstronnej pomocy, a także dbać o zachowanie dyskrecji.

§10

Zawiadamiając osobę o zamachu na jej dobra lub przekazując najbliższej rodzinie wiadomość dotyczącą osoby bliskiej, która stała się ofiarą przestępstwa lub innego zdarzenia, policjant powinien zachować takt.

§11

Policjant jako funkcjonariusz publiczny powinien wystrzegać się korupcji w każdej postaci oraz zwalczać wszelkie jej objawy.

§12

Policjant nie może wykorzystywać swojego zawodu do celów prywatnych, a w szczególności nie może wykorzystywać informacji uzyskanych w związku z wykonywaniem obowiązków służbowych ani uzyskiwać informacji do tych celów przy użyciu służbowych metod.

§13

Policjant powinien zachować dyskrecję w odniesieniu do informacji mogących zaszkodzić społecznie pojętemu dobru służby lub dobremu imieniu osób uczestniczących w czynnościach podejmowanych przez policjanta.

§14

Stosunek policjanta do innych policjantów powinien być oparty na przestrzeganiu zasad poprawnego zachowania, poszanowania godności, a także tolerancji w zakresie nienaruszającym porządku prawnego.

§15

Policjant powinien w miarę możliwości udzielać pomocy innym policjantom w realizacji zadań służbowych oraz wspierać w rozwiązywaniu ich problemów.

§16

Przełożony powinien dawać podwładnym przykład nienagannego zachowania, w szczególności nie powinien nadużywać stanowiska, funkcji, stopnia policyjnego w celu poniżenia podległego policjanta.

§17

Przełożony powinien zapewnić podległym policjantom właściwe warunki wykonywania zadań i rozwoju zawodowego oraz dbać o atmosferę pracy i dobre stosunki międzyludzkie.

§18

Kierujący działaniami podległych policjantów, przełożony powinien wydawać jasne i zrozumiałe polecenia oraz inspirować i motywować ich do działania.

§19

Przełożony, oceniając podległych policjantów, jest zobowiązany kierować się jasno określonymi i znanymi im kryteriami oraz sprawiedliwością i obiektywizmem.

§20

Przełożony powinien wysłuchać podwładnego w sprawach zawodowych i osobistych oraz udzielić mu wsparcia oraz pomocy, z zachowaniem dyskrecji.

§21

Policjant powinien rzetelnie wykonywać polecenia przełożonego oraz odnosić się do niego z szacunkiem.

§22

Policjant powinien stale doskonalić i uzupełniać swoją wiedzę oraz umiejętności zawodowe, a także dbać o sprawność fizyczną.

§23

Policjant powinien dbać o społeczny wizerunek Policji jako formacji, w której służy i podejmować działania służące budowaniu zaufania do niej.

§24

Policjant nie powinien akceptować, tolerować ani lekceważyć zachowań policjantów naruszających prawo lub zasady etyki zawodowej.

Aneks 4

Wywiad przeprowadzony w dniu 09.06.2009r. z księdzem Prałatem Andrzejem Waksmańskim – kapelanem Małopolskiej Policji z parafii św. Szczepana w Krakowie.

1. Od jak dawna ksiądz prałat jest kapelanem policyjnym ?

Od 1992 roku.

2. W jaki sposób ksiądz uczestniczy w życiu Policji ?

Jestem zapraszany na różne uroczystości organizowane przez komendę wojewódzką ,np. Święto Policji , poświęcenie sztandarów, obchody rocznicowe upamiętniające pomordowanie policjantów w Katyniu, Twerze, Miednoje i Ostaszkowie organizowane w miesiącu kwietniu przy udziale „Stowarzyszenia Rodzina Policyjna 39”, spotkaniach okolicznościowych np. opłatek w okresie Bożego Narodzenia.

3. Jak często ma ksiądz kontakt z szeregowym policjantem ?

Sporadycznie, kilka spotkań w ciągu roku w kancelarii parafialnej

4. Jak ksiądz myśli co można zrobić by każdy policjant, który będzie miał taką potrzebę mógł się z księdzem spotkać ?

Musi być informacja w każdej komendzie, komisariacie o tym że jest duszpasterz policyjny , gdzie można się z nim spotkać. Zapraszam wszystkich na spotkanie ze mną. Policjanci mogą przyjść i porozmawiać o swoich problemach, nie pytając o zgodę swoich przełożonych.

5. Jeżeli wyznaczone zostanie na terenie Komendy Wojewódzkiej miejsce i określony czas, to czy zgodziłby się ksiądz na tzw. „ dyżurowanie”, może wtedy łatwiej policjantom byłoby przyjść i porozmawiać?

Bardzo chętnie. Myślę, że zapadną jakieś decyzje dotyczące naszej współpracy z Policją. Za kilka dni jadę na dni skupienia organizowane dla kapelanów policyjnych w Centrum Szkolenia Policji w Legionowie.

6. Jak ksiądz myśli , lepiej być niezależnym księdzem funkcjonującym w parafii, świadczącym posługę duszpasterską dla policjantów, czy kapelanem policyjnym na etacie ?

Ja wolę, kiedy nie ma zależności służbowych. traktuję to jako posługę kapłańską, zapewne łatwiej pod względem organizacyjnym jest być kapelanem na etacie, gdyż

wtedy nie nakładają się równocześnie obowiązki duszpasterza parafialnego i policyjnego.

7. Jak ksiądz myśli czy duszpasterz policyjny mógłby w jakiś sposób przybliżyć, pomóc zrozumieć współczesnemu społeczeństwu misję Policji ?

Tak, duszpasterstwo przybliży Policję do społeczeństwa , moi parafianie wiedzą że jestem kapłanem policyjnym, razem z policjantami uczestniczę we mszy świętej. Chcę tu wspomnieć o tym, jaką piękną oprawę mają msze organizowane 24 lipca na Święto Policji i 29 września w dzień św. Michała Archanioła patrona Policji . Jakie wrażenia mają ludzie, którzy widzą kompanię honorową Policji wchodzącą do kościoła.

8. Czy jest ksiądz zapraszany na spotkania z policjantami, szczególnie z tymi którzy rozpoczynają służbę ?

Nie jestem zapraszany , to musi się zmienić. Umówiłem się z Komendantem Wojewódzkim, że po wakacjach od września ustalimy nowe zasady współpracy. Dotychczasowe metody pracy duszpasterskiej dostosowuję do potrzeb szukania uniwersalnych rozwiązań, gdyż policjant to specyficzny zawód gdzie występują różne problemy wynikające głównie ze stresu.

9. Jak ksiądz myśli – uważa , po tym na ile poznał środowisko policyjne, komu jest potrzebna opieka duchowa – młodym policjantom , czy nie ma to znaczenia ?

Każdemu, ale bardziej młodym policjantom bo oni wchodzi w zawód , chciałbym się z nimi spotkać , ale chcę też by byli wtedy aktywni, by mówili o swoich problemach, które ich nurtują. Jako pasterz dusz chce powiedzieć dlaczego tą a nie inną drogą trzeba iść. Metoda pracy duszpasterskiej jest trudna , ale piękna bo zajmuje się człowiekiem. Mądrość - to talent, doświadczenie i wiedza.

10. Czy zdaje sobie ksiądz sprawę czy policjant , który nie będzie umiał ze swoim problemem do kogo się zwrócić , np. wybierając księdza za powiernika, może w trakcie rozmowy poruszyć temat zawierający np. część tajemnicy służbowej ?

Tak, zdaję sobie z tego sprawę, a do kogoż ma z tym przyjść jak nie do księdza. Codziennie ludzie w czasie spowiedzi powierzają mi swoje tajemnice, nie mówię o tym z innymi ludźmi. To ogromny ciężar posiadać czyjaś tajemnicę. Muszę przytoczyć słowa Mickiewicza, którego pytano co oznaczają słowa w „Dziadach”

„czterdzieści i cztery – on powiedział, kiedyś pisał tom wiedział, teraz już nie wiem”, ja kiedyś słuchał tom wiedział, teraz już nie wiem. W człowieku wypracowuje się zdolność zapominania. Policjant nie ma się do kogo zwrócić ze swoim problemem, niekiedy duszpasterz to jedyny człowiek, któremu może powierzyć swoje problemy i tajemnice. Jestem współodpowiedzialny za tę tajemnicę, to odpowiedzialność moralna, dlatego potrzebny jest duszpasterz policyjny, to nie kiedy tajemnica życia i śmierci.

11. Czy zna ksiądz zakres programów szkolnictwa policyjnego, co ewentualnie można zmienić tak by ugruntować w młodej kadrze policyjnej system wartości uniwersalnych, przygotować duchowo do tego zawodu?

Nie znam tych programów, ani ich zakresów. Wiem, że policjanci potrzebują akceptacji, szacunku. Nikt z nimi na ulicy nie rozmawia, jedynie zapyta o drogę, ja niekiedy do nich podchodzę, rozmawiam, zapraszam do parafii św. Szczepana, są zaskoczeni, ale traktują mnie z wielką sympatią, potrzebują aprobaty dla swojej służby.

12. Jak ksiądz ocenia współczesnych policjantów ?

Są dobrzy, to ludzie młodzi, wykształceni, wielu z nich to dobrzy ojcowie, mężowie. Uważam jednak, że są niedoceniani, państwo o nich nie dba, są słabo wynagradzani. Państwo ma zadbać o ich autorytet, bo tylko ten jest kimś, kto ma autorytet. U nas mówi się „Psy”, a to **policjant służy państwu, społeczeństwu, etyce - powinno się go szanować**. Trzeba się zastanowić co ma zrobić dla policjanta państwo, szefowie Policji. Jeśli ktoś jest dowartościowany, jest lepszym człowiekiem „wierchowka” nie zna tych „ludzi na dole”, nie ma pojęcia o ich problemach. Kiedyś organizowaliśmy opłatek w Komisariacie przy ul. Mazowieckiej, uczestniczył w nim ówczesny Komendant Wojewódzki gen. Strzelecki, widziałem z jaką radością szeregowi policjanci podeszli do tego spotkania, jak byli dumni i zadowoleni, że generał z nimi rozmawia, że mogą zrobić sobie z nim zdjęcia. Policjantem trzeba się interesować, trzeba z nim rozmawiać, by znać jego problemy. Szczególnej troski wymagają młodzi policjanci, tak jak przedszkolak musi mieć opiekę, tak oni muszą wiedzieć, że ktoś się nimi interesuje. Wielokrotnie uczestniczyłem w przygotowaniach i zabezpieczeniu wizyt papieskich, organizowałem pielgrzymki do Watykanu, ludzie których błogosławił Papież nie mogli wypowiedzieć jednego słowa, płakali, przeżywali katharsis. Sama możliwość spotkania, gest, słowo potrafi otworzyć ludzkie serca i duszę.

13. W dzisiejszych czasach brakuje policjantom takiego kontaktu, takich gestów, słów dowartościowania przez innych, jak ksiądz myśli, co w tym zakresie można poprawić ?

Rozmawiałem na ten temat z kardynałem Macharskim, który mówił, że policjantów trzeba otoczyć szczególną opieką. Mówił też, że nie kościoły trzeba złocić, ale człowieka, bo jest pierwszą Świątynią Boga. Policjantom trzeba poświęcić więcej czasu, bo mają trudne zadanie. Kardynał Dziwisz również interesuje się policjantami, jest otwarty na współpracę. Uważam, że musi dokonać się przełom w pogłębianiu wspólnych relacji Policja i jej Duszpasterstwo. Ale musi być wsparcie ze strony resortowej, każde słowo jest jak ziarno, które siejesz. Ptaki dziobią, ciernie zarastają, ale jakieś wyrośnie. I właśnie jakieś słowo, tym bardziej dla grupy ludzi, która tego potrzebuje kiedyś dotrze. Póki co noszę to ziarno na plecach, będę je siał, ale musi być rola, bo ziarno właśnie po to jest, by je siać. To właśnie policjant, człowiek wykonujący tak trudny zawód ma mnóstwo dylematów, problemów wynikających z traumatycznych przeżyć i stresu, niekiedy aby pomóc mu z nich wyjść potrzebna jest wielomiesięczna, a nawet wieloletnia praca psychologów.

Dlatego też myślę, że duszpasterz może pomóc policjantowi rozstrzygnąć pewne problemy natury moralnej, które rodzą się w służbie, może wskazać, jak żyć ewangelią w Policji.

Dziękuję za rozmowę.

Aneks 5

Zdjęcia pochodzące ze źródeł zastanych – archiwum Wydział Ochrony Informacji Niejawnych, materiały Wydziału Prezydialnego Komendy Wojewódzkiej Policji w Krakowie, dokumenty członków Stowarzyszenia - *Rodzina Policyjna 1939*

POLICJA PAŃSTWOWA

Policja Państwowa w służbie – wyjazd na obławę

Patrol rzeczny Policji Państwowej

Patrol konny Policji Państwowej

Sypanie Kopca Piłsudskiego w Krakowie

Policjanci z rodzinami podczas prac przy sypaniu Kopca Piłsudskiego w Krakowie

POLICJA PAŃSTWOWA OKRES II WOJNY ŚWIATOWEJ

Odezwa okupanta niemieckiego do funkcjonariuszy Policji Państwowej

*...ci, co mieli stać na straży prawa
stali się ofiarami sowieckiego bezprawia*

Grupa policjantów eskortowana przez sowieckiego żołnierza w drodze do obozu
jenieckiego wrzesień - 1939 rok

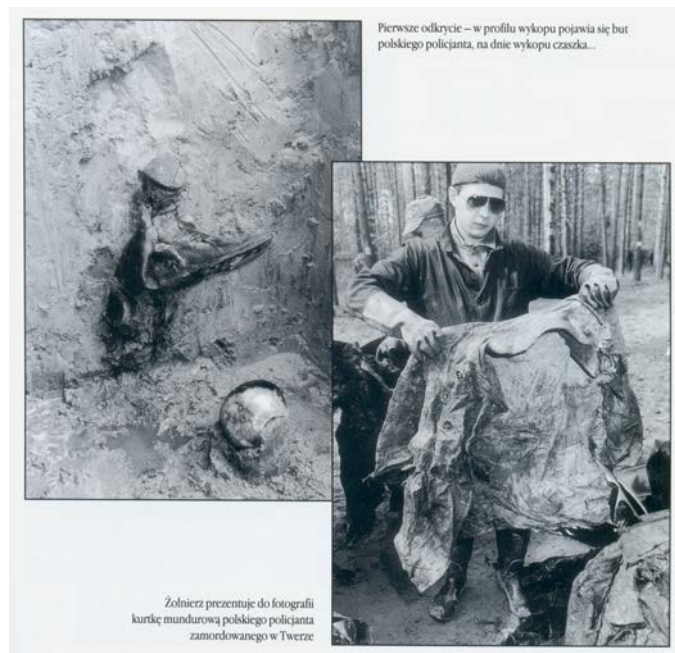
PAMIĘĆ WYZWALAJĄCA ZE ŚMIERCI

20 czerwca 1929r. powołano do życia Stowarzyszenie „Rodzina Policyjna”, które skupiało rodziny policjantów Policji Państwowej i Policji Województwa Śląskiego. Działalność ówczesnego Stowarzyszenia miała na celu przede wszystkim charakter charytatywny i wychowawczy dla osieroconych dzieci z rodzin policyjnych i pomoc wdowom po policjantach. W okresie międzywojennym działalność ta opierała się w dużej mierze dzięki pomocy państwa i ofiarności obywateli.

5 listopada 1990 roku powstało Ogólnopolskie Stowarzyszenie „Rodzina Policyjna”, tym razem z dopiskiem 1939r., by podkreślić ciągłość bytu tego Stowarzyszenia z tym przedwojennym, ale także by wydobywać na światło dzienne całą prawdę o losach mężów i synów, którzy zostali bestialsko zamordowani w czasie II Wojny Światowej przez NKWD. Stowarzyszenie otrzymało do swojej dyspozycji dwa pomieszczenia w Komendzie Wojewódzkiej Policji w Katowicach, z których w dniu dzisiejszym jedno stanowi biuro Stowarzyszenia, a drugie od 21 czerwca 1991r. pełni funkcję Izby Pamięci. W 1996r. w ramach Stowarzyszenia działały już oddziały w wielu miastach Polski, m.in. w Krakowie, Łodzi, Poznaniu, Rzeszowie, Tarnowie, Opolu, Bielsku Białej, Kielcach, Legnicy i Częstochowie. Obecnie Stowarzyszenie tworzy 15 oddziałów (Wrocław, Warszawa, Radom, Gorzów Wielkopolski) i liczy ponad 1200 członków.

Od początku swego istnienia członkowie Stowarzyszenia pragnęli zrealizować dzieło upamiętniające cierpienia swoich bliskich (ojców, dziadków, pradziadków) poprzez budowę cmentarza w Miednoje. Dziesięcioletnia droga do osiągnięcia założonego celu okazała się – jak to bywa w takich przypadkach – trudna, wymagająca wielu poświęceń i cierpliwości. Prace nad budową cmentarza wojennego w Miednoje trwały do 25 sierpnia 2000r., a jego poświęcenie nastąpiło 2 września tego samego roku. Od tamtego czasu potomkowie ofiar co roku przybywają w pierwszych dniach września z pielgrzymką na mogiły bliskich pochowanych w Miednoje.

Krótki zarys historii Ogólnopolskiego Stowarzyszenia *Rodzina Policyjna 1939 r.*

Prace ekshumacyjne w miejscu grzebania ciał pomordowanych policjantów
w Miednoje

Czaszka polskiego policjanta znaleziona w lesie w Miednoje

GUZIKI

Pamięci kapitana Edwarda Herberta

Tylko guziki nieugięte
przetrwały śmierć świadkowie zbrodni
z głębin wychodzą na powierzchnię
jedyne pomniki na ich grobie

są aby świadczyć Bóg policzy
i ulituje się nad nimi
lecz jak zmartwychwstać mają ciałem
kiedy są lekką cząstką ziemi

przeleciał ptak przepływa obłok
upada liść kielkuje śluz
i cisza jest na wysokościach
i dymi mgłą smoleński las

tylko guziki nieugięte
potężny głos zamkniętych chorów
tylko guziki nieugięte
guziki z płaszczy i mundurów

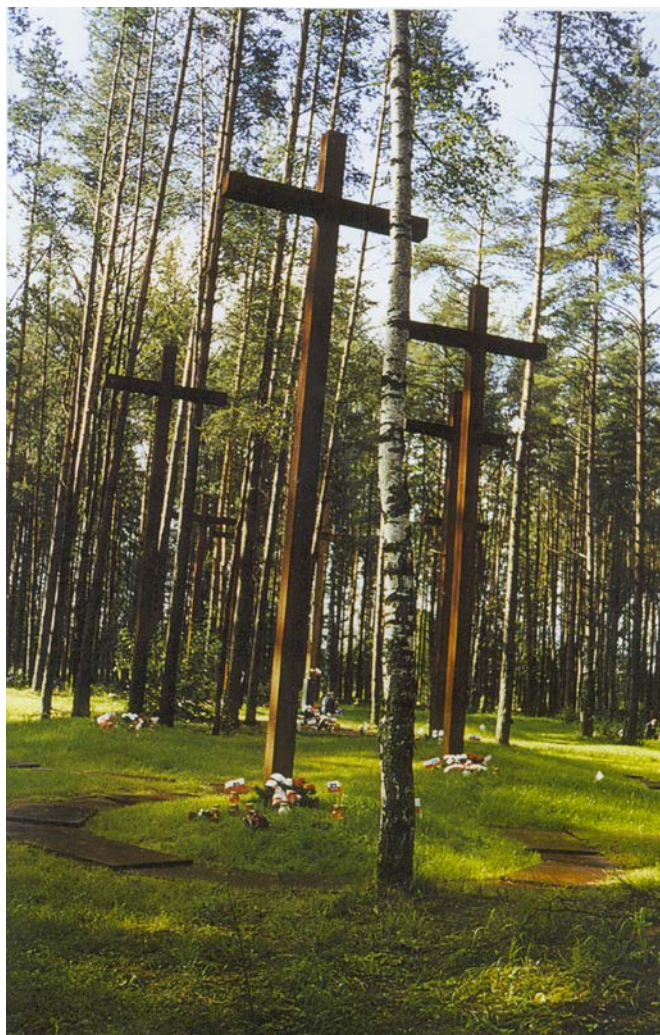
Zbigniew Herbert

Wiersz dla ojca policjanta zamordowanego przez sowietów

Ksiądz Zdzisław Peszkowski modli się nad szczątkami pomordowanych polskich policjantów Miednoje 1995 r.

Krzyże w Miednoje

Grób Policjanta Polskiego w Miednoje

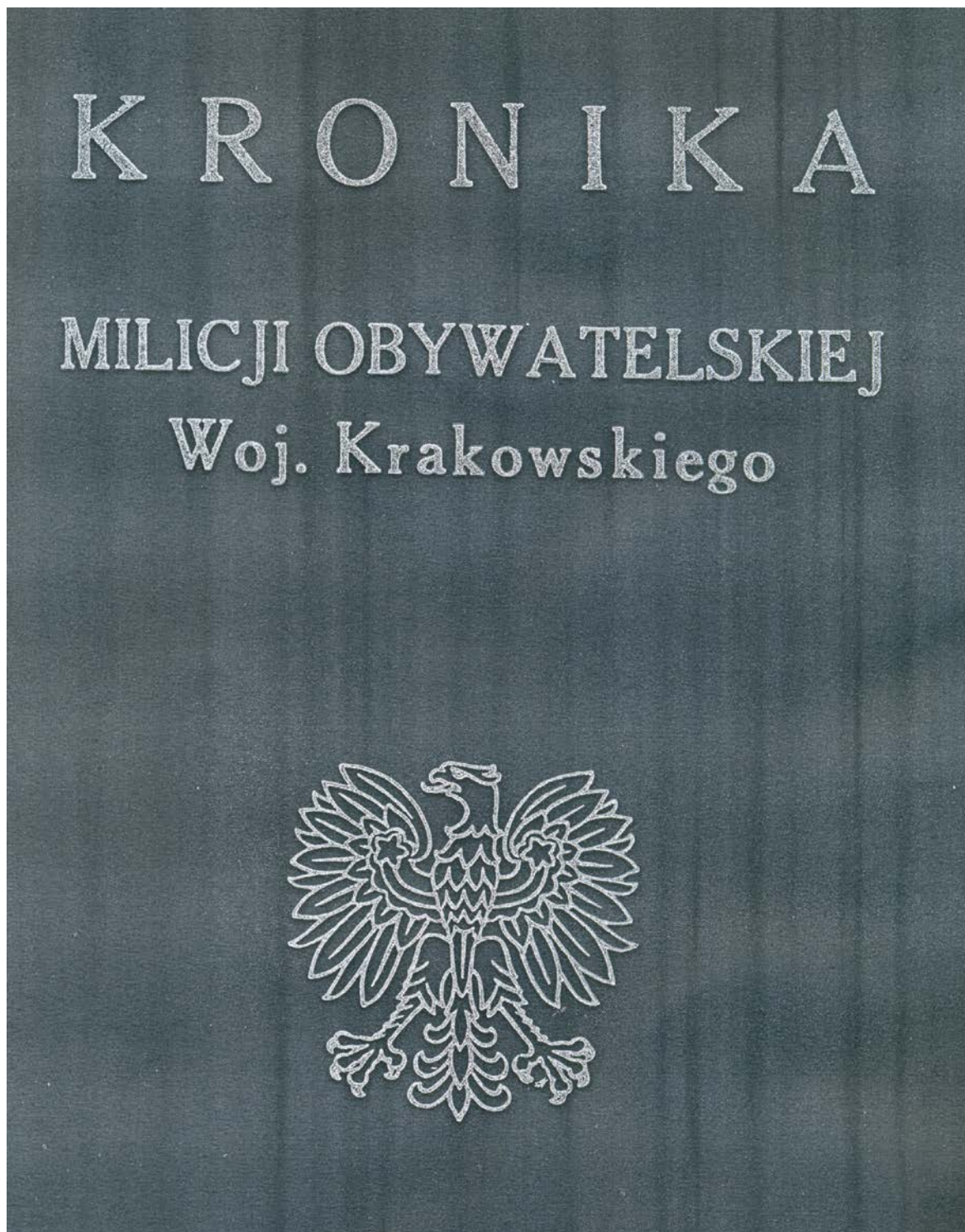

Delegacja Stowarzyszenia Rodzina Policyjna 1939 Oddział Krakowski, na uroczystości odsłonięcia *Polskiego Cmentarza Wojennego* - Miednoje, 2 września 2000 roku

Obelisk poświęcony policjantom II RP pomordowanym w Katyniu, Ostaszkowie, Twierze, Miednoje znajdujący się na terenie Komendy Wojewódzkiej Policji w Krakowie.

MILICJA OBYWATELSKA

Strona tytułowa Kronik Milicji Obywatelskiej województwa krakowskiego
prowadzonych w latach 1965 - 1985

Narada partyjno-służbowa - grudzień 1966 rok w Komendzie Wojewódzkiej MO w Krakowie zorganizowana pod hasłem „Domagamy się od hierarchii kościelnej poszanowania statutu i praw PRL”.

Konferencja robocza organizacji ZMS przy KWMO w Krakowie – rok 1969

Pogrzeb oficera Komendy Wojewódzkiej MO w Krakowie z udziałem kompanii honorowej MO

Otwarcie Sali Tradycji MO, SB i ORMO

W dniu wczorajszym w Klubie MO w Krakowie (przy ul. 18 Stycznia) odbyła się uroczystość otwarcia Sali Tradycji MO, SB i ORMO, wieńcząca obchody 30 rocznicy powstania Milicji O-

przedstawicieli władz politycznych i władz miasta, organizacji społecznych i funkcjonariusze MO i SB. Przybyli również: konsul Konsulatu Generalnego ZSRR w Krakowie M. A. Nowickow oraz gość z ZSRR — generał W. G. Pawłow.

Ideą przewodnią, która przyświecała organizatorom Sali Tradycji była myśl o przedstawieniu roli i udokumentowaniu pracy funkcjonariuszy MO i SB, a także upamiętnieniu wkładu organów bezpieczeństwa w umacnianie władzy ludowej w Polsce.

Uroczystego odsłonięcia tablicy pamiątkowej z wyrytymi nazwiskami poległych w walce funkcjonariuszy dokonał wojewoda krakowski Wit Drapich i komendant główny MO Marian Janicki.

W czasie uroczystości wojewoda krakowski Wit Drapich dokonał aktu dekoracji Sztandaru Koła ZBoWiD przy KW MO — złotą odznaką „Za zasługi dla ziemi krakowskiej”. Następnie głos zabrał także generał Pawłow, który przekazał pamiątkowy medal z wizerunkiem Feliksa Dzierżyńskiego.

Ekspozycja w Sali Tradycji poprzez swoją wielostronność w dokumentowaniu tematu, a także bogaty zestaw eksponatów oraz dokumenty, obrazujące dorobek w zakresie umacnianiaładu i porządku publicznego służbę socjalistycznej Ojczyźnie — stanowić będzie cenne źródło informacji dla społeczeństwa, zwłaszcza młodego pokolenia. (nz)

Fot. J. Pieśniakiewicz

bywatełskiej i Służby Bezpieczeństwa. W uroczystości udział wzięli m. in. wojewoda krakowski Wit Drapich, przewodniczący Wojewódzkiej Komisji Kontroli Partyjnej Stanisław Gąciarz, komendant główny Milicji Obywatelskiej gen. brygady Marian Janicki,

**Artykuł prasowy dotyczący otwarcia Sali Tradycji
w Klubie MO przy ul. 18 Stycznia w Krakowie**

Na zdjęciach uwidocznione są hasła przyświecające tematyce narad

Przysięga funkcjonariuszy Milicji Obywatelskiej na Rynku Głównym w Krakowie
rok 1977

Czyny społeczne, z udziałem funkcjonariuszy MO województwa krakowskiego
rok 1978

Akcja zbożowa w Niedzwiedziu

Budowa strzelnicy w Niepołomicach

Funkcjonariusze MO uczestniczą w akcji honorowego dawstwa krwi

Funkcjonariusze ZOMO opiekują się grobami poległych funkcjonariuszy MO

Otwarcie Sali Tradycji w Wojewódzkim Urzędzie Spraw Wewnętrznych
w Krakowie – 1984 rok

Obchody 40 rocznicy powstania MO w Krakowie – 1984 rok

Spotkanie z rodzicami , których trzech synowie służą w MO

Generał dywizji dr Jerzy Gruba obejmuje stanowisko Szefa Wojewódzkiego Urzędu Spraw Wewnętrznych w Krakowie – rok 1985

POLICJA

Uroczystości ku czci policjantów pomordowanych w Miednoje na terenie
Komendy Wojewódzkiej Policji w Krakowie

Ksiądz Prałat Andrzej Waksmański - Kapelan Małopolskiej Policji modli się
za pomordowanych policjantów II RP

Nadanie Certyfikatu ISO dla Komendy Wojewódzkiej Policji w Krakowie

Ćwiczenia pododdziału antyterrorystycznego w Krakowie

Realizacja marzeń dziecka w ramach współpracy z fundacją „Mam marzenie”

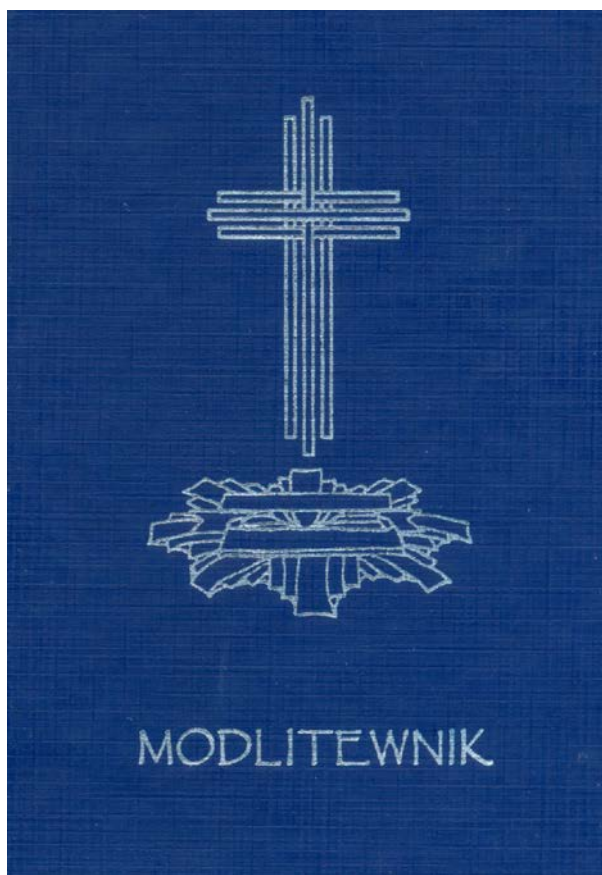
Maskotka Krakowskiej Policji

Obchody święta Małopolskiej Policji zorganizowane w Bochni

Poświęcenie Sztandaru

Modlitewnik funkcjonariusza Policji

Drodzy Policjanci!

Niech ten modlitewnik, który bierzecie do rąk, towarzyszy Wam we wszystkich radosnych i trudnych chwilach waszej służby i waszego życia.

Niech zawarte w nim myśli i słowa pomogą każdemu z Was otrzymać potrzebne łaski i wyprosić opiekę Boga za pośrednictwem świętego Michała Archaniola – Patrona policjantów.

+ Marian Duś

Biskup Marian Duś
Krajowy Duszpasterz Policjantów

Obraz
Michała Archanioła – Patrona polskiej policji,
 pobłogosławiony przez
 Ojca Świętego Jana Pawła II
 16 czerwca 1999 r.,
 znajduje się
 w kościele św. Krzyża w Warszawie.

MODLITWY

MODLITWA DO ŚWIĘTEGO MICHAŁA ARCHANIOŁA PATRONA POLICJI

Święty Michale Archaniele, wspomagaj nas w walce ze złem w zgodzie z poszanowaniem honoru, godności i praw człowieka. Patronie polskiej policji, strzeż nas, bądź nam pomocą i obroną. Miej mnie i moich bliskich w swojej opiece. Amen.

MODLITWA POLICJANTA

Ty, Panie Jezu, jesteś twórcą wszelkiego porządku w duszy i w świecie. Ty ze świętym gniewem czyniłeś porządek w świątyni Twego Ojca. Ty pochwaliłeś tych, którzy są uzbrojeni w wiarę, męstwo i zawsze czuwają. Wspieraj swoją łaską mnie, stróża porządku publicznego, który dla dobra obywateli podejmuje odpowiedzialną pracę. To ja mam bronić i pomagać starszym, uczyć tych, którzy są lekko-myślni. Bądź mi, Panie Boże, przykładem stanowczości i łagodności. Dodaj sił, bym dobrze pełnił powierzone mi obowiązki; opiekuj się mną i moją rodziną. Amen.

